

ETLA

ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS
The Research Institute of the Finnish Economy
Lönnrotinkatu 4 B 00120 Helsinki Finland

Sarja B 169 Series

Eija Savaja

**TYÖTTÖMIEN JA TYÖVOIMA-
POLIITTISISSA TOIMEN-
PITEISSÄ OLEVIENTY
TYÖNHAKUKÄYTTÄYTYMINEN**

Julkaisija: Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, ETLA

Kustantaja: Taloustieto Oy

Helsinki 2000

Kansi: Mainos MayDay, Vantaa 2000

ISBN 951-628-326-8

ISSN 0356-7443

Painopaikka: Yliopistopaino,
Helsinki 2000

SAVAJA, Eija, TYÖTTÖMIEN JA TYÖVOIMAPOLIITTISISSA TOIMENPITEISSÄ OLEVIEN TYÖNHAKUKÄYTTÄYTYMINEN.

Helsinki. ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, The Research Institute of the Finnish Economy, 2000, 86 s. (B, 0356-7443; No. 169). ISBN 951-628-326-8.

TIIVISTELMÄ: Tämä tutkimus selvittää työttömien ja työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä olevien työnhakukäytäntöjä, asenteita ja motivaatiota. Käyttäytymistä selvitetään kahden kyselyn avulla. Toisen kyselyn otoksen muodostavat maaliskuun 1998 lopussa työttöminä olleet. Toiseen otokseen kuuluvat ne, jotka maaliskuun 1998 kahden viimeisen viikon aikana työllistyivät avoimille työmarkkinoille tai siirtyivät työvoiman ulkopuolelle. Työnhakijat kuvasivat työnhakutapojaan sekä hakuun käyttämänsä aikaa ja kustannuksia viimeisen neljän työnhakuviikkonsa aikana. Työnhakuun liittyvien kysymysten avulla laadittiin työnhakuindeksi, jonka vaihteluita selitettiin työmarkkinatekijöiden, sosiodemografisten tekijöiden ja työttömyyskoekemusten avulla.

Tutkimuksen mukaan työtä etsitään monin eri tavoin. Aktiivisuuden vaihteluun vaikuttaa alueen työttömyystilanne, työttömyyden kesto ja työttömyyden aikainen toimeentulo. Työnhakijan iällä ja perhesuhteilla on myös vaikutusta aktiivisuuteen samoin kuin hakijan koulutustasolla. Osallistuminen työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin lisää työnhakua. Työnhakuun vaikuttaa myös työttömyysajan myönteiset ja kielteiset kokemukset ja hakijan työsuuntautuneisuus. Tutkimuksessa havaitaan työnhakuaktiivisuuden vaihtelevan eri tavoin työttömillä ja työllistyneillä, myös miesten ja naisten aktiivisuuden vaihtelu selittyy osittain eri tekijöiden avulla.

HAKUSANAT: Työttömyys, työvoimapolitiittiset toimenpiteet, työnhaku, työsuuntautuneisuus

SAVAJA, Eija, TYÖTTÖMIEN JA TYÖVOIMAPOLIITTISISSA TOIMENPITEISSÄ OLEVIEN TYÖNHAKUKÄYTTÄYTYMINEN.

Helsinki. ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, The Research Institute of the Finnish Economy, 2000, 86 p. (B, 0356-7443; No. 169). ISBN 951-628-326-8.

ABSTRACT: This study examines job search behaviour by the help of two separate survey data samples. The stock sample represents those job seekers who were either unemployed or in active labour market programmes. The flow sample represents those job seekers, who received a job from open labour market or exited from the labour market all together. Job seekers' activity is analysed by job search intensity index, which is a combination of several measures related to active job search. We show that the level of unemployment, the duration of present unemployment, unemployment benefits, age, education and family situation all affect job seek activity. Participation in labour market programmes increases activity. Commitment to job and unemployment experience correlate with activity. Activity of the unemployed job seekers differs from activity of those, who had received a job as well as between men women.

KEY WORDS: unemployment, labour market programmes, job search, job commitment

Esipuhe

Viime vuosikymmenen alun lama johti työttömyyden rajuun kasvuun ja suureen rakennemuutokseen. Sen seurauksena työn kysyntä ja tarjonta eivät aina kohtaa. Työttömyysasteet vaihtelevat voimakkaasti eri ikäryhmissä, sukupuolittain, toimialoittain ja alueittain. Tämän lisäksi työnhakukäyttäytyminen riippuu työmarkkinatilanteesta. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää eroja työttömien ja työllistyneiden työnhakukäyttäytymisessä. Tutkimus antaa mielenkiintoisen kuvan työttömien aktiivisuudesta työnhaussa ja työmarkkinatoimenpiteiden tehokkuudesta työnhakua edistettäessä. Kokonaisuutena saamme paremman käsityksen siitä, miten työn arvostus on muuttunut 80-luvulta 90-luvulle siirryttäessä.

Tutkimus on osa laajempaa yhteispohjoismaista hanketta Dagpen-
gesystemene i Norden og Tilpasning på Arbeidsmarkedet, jota on rahoittanut Pohjoismaiden ministerineuvosto, työministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö, joille esitämme parhaimmat kiitokset saamamme tuesta.

Helsingissä, elokuussa 2000

Pentti Vartia

Sisälllys

1	Johdanto	1
	1.1 Taustaa	1
	1.2 Tutkimusasetelma ja tutkimuksen tarkoitus	3
	1.3 Aikaisemmista tutkimuksista	5
2	Työnhakijan toimintaympäristö	10
	2.1 Työttömän toimeentulo	10
	2.1.1 Työttömyysturva	11
	2.1.2 Työllistämistuet ja omatoimisuusavustukset	14
	2.1.3 Muut tukimuodot	15
	2.2 Työttömyyden kehitys	16
	2.2.1 Työttömyys alueittain	18
	2.2.2 Työttömyys ammateittain	20
	2.4 Erilaiset työsuhteet	21
3	Aineiston kuvaus	24
	3.1 Perusaineisto	24
	3.2 Sosiodemografisten piirteiden kuvaus	26
	3.3 Työhön ja työllistymiseen liittyvät tekijät	28
4	Työttömyyskokemukset ja työsuuntautuneisuus	32
	4.1 Työttömyyteen liittyvät haitat	33
	4.1.1 Haittaindeksi	37
	4.2 Työttömyyteen liittyvät hyödyt	40
	4.2.1 Hyötyindeksi	41
	4.3 Työsuuntautuneisuus	43
	4.3.1 Työsuuntautuneisuusindeksi	44
	4.4 Työttömyyskokemusten ja työsuuntautuneisuuden välisistä yhteyksistä	46
5	Työnhakukäyttäytyminen	48
	5.1 Halukkuus ansiotyöhön	48
	5.2 Työhaun etsintäkanavat	50
	5.3 Työn hakeminen	52
	5.4 Työnhakuaktiivisuusindeksi	58
	5.4.1 Työnhaku ja sosiodemografiset tekijät	62
	5.4.2 Työnhaku, työhön ja työllistymiseen liittyvät tekijät	63
	5.4.3 Työnhaku, työttömyyskokemukset ja työsuuntautuneisuus	65
	5.5 Työhaun vaihteluihin liittyvät keskeiset tekijät	67

6	Työllistyminen ja työnhaku	71
7	Yhteenveto	74
	Litteet 1-4	77
	Lähteet	83

Kuviot ja taulukot

Kuviot

Kuvio 1.1	Työnhakijan työnhakuympäristö	4
Kuvio 4.1	Työhön sitoutumisen eri asteet Kahnin ja Wienerin mukaan	32
Kuvio 4.2	Työttömyyden seuraukset: yhteydenpidon menettäminen työtovereihin, ongelma ainakin jossain määrin, %	34
Kuvio 4.3	Työttömyyden seuraukset: terveydentilan heikkeneminen, ongelma ainakin jossain määrin, %	35
Kuvio 4.4	Työttömyyden haittapuolet: kulutuksesta tinkiminen, ongelma ainakin jossain määrin, %	36
Kuvio 4.5	Työttömyyteen liittyvä haittaindeksi	38
Kuvio 4.6	Työttömyyden hyötyindeksi työmarkkina- aseman ja sukupuolen mukaan	41
Kuvio 4.7	Työsuuntautuneisuusindeksin keskiarvot työ- markkina- aseman ja iän mukaan	45
Kuvio 5.1	Arviot siitä, miten kauan työllistymiseen kuluu aikaa, %	57
Kuvio 5.2	Työnhakuaktiivisuusindeksin jakauma eri työ- markkina- asemissa olevilla	59
Kuvio 5.3	Työnhakuaktiivisuus koulutusasteen mukaan	62

Taulukot

Taulukko 2.1	Työttömyysasteet työvoimatutkimuksen mukaan ja työttömät työnhakijat maaliskuussa 1998	17
Taulukko 2.2	Työttömyysasteet työvoimatutkimuksen mukaan, työttömät työnhakijat ja avoimet työpaikat työn- välityksessä työvoima- ja elinkeinokeskusalueit- tain maaliskuussa 1998	19
Taulukko 2.3	Työttömät työnhakijat ja avoimet työpaikat ammateittain, maaliskuussa 1998	21
Taulukko 2.4	Palkansaajien erilaiset työsuhteet, %	22
Taulukko 3.1	Haastateltujen työmarkkina- asemissa tapahtu- neet muutokset haastatteluviiveen aikana	26

Taulukko 3.2	Haastatteluhetkellä eri työmarkkina-asemissa olevien sosiodemografiset piirteet, %.	27
Taulukko 3.3	Haastatteluhetkellä eri työmarkkina-asemissa olevien työmarkkinahistoria, %	30
Taulukko 4.1	Työttömyyden haitat haittaindeksin mukaan	39
Taulukko 4.2	Hyötyindeksi eri taustatekijöiden mukaan	42
Taulukko 4.3	Työsuuntautuneisuusindeksi	46
Taulukko 4.4	Hyötyjen ja haittojen kokemisen ja työsuuntautuneisuuden väliset korrelaatiot eri työmarkkina-asemissa olevilla	47
Taulukko 5.1	Halukkuus ansiotyöhön, %	48
Taulukko 5.2	Työnhausta luopuneet, luopumisen syyt, %	49
Taulukko 5.3	Ilmoitusten lukeminen vapaista työpaikoista sanomalehdistä, tv:stä tai Internetistä, %	53
Taulukko 5.4	Yhteydet työvoima- tai työnvälitystoimistoon, %	54
Taulukko 5.5	Oma-aloitteinen yhteydenpito mahdollisiin työnantajiin, %	55
Taulukko 5.6	Työnhakuun käytetty aika tunteina neljän viikon aikana, keskiarvo (Ka) ja mediaani (Md), tunteja	56
Taulukko 5.7	Työnhakuaktiivisuusindeksi	58
Taulukko 5.8	Työnhakuaktiivisuusindeksi, tunnuslukuja	59
Taulukko 5.9	Työnhakuindeksi keskimäärin ja sosiodemografiset tekijät	61
Taulukko 5.10	Työnhakuindeksi keskimäärin ja työhön ja työllistymiseen liittyvät tekijät	64
Taulukko 5.11	Työnhakuindeksi keskimäärin, työttömyyskokemukset ja työsuuntautuneisuus	66
Taulukko 5.12	Työttömien ja työllistyneiden työnhakuaktiivisuuteen liittyvät keskeiset tekijät	68
Taulukko 5.13	Miesten ja naisten työnhakuaktiivisuuteen liittyvät keskeiset tekijät	69
Taulukko 6.1	Työllistyneiden työn saanti ja työnhaku-aika sukupuolen, iän ja työttömyysturvan mukaan, %	71
Taulukko 6.2	Työllistyneiden nykyinen työ sukupuolen, iän ja työttömyysturvan mukaan, %	72

1 Johdanto

1.1 Taustaa

Työn hakeminen on merkki työttömän aktiivisuudesta ja jäljellä olevasta toivosta päästä vielä takaisin työelämään. Työn kysyntä ja tarjonta eivät aina kohtaa. Korkean työttömyyden vallitessa vain osa työnhakijoista saa työtä. Osalla työttömistä ei enää ole motivaatiota hakea työtä ja osa odottaa eläkeputken ulottumista itseensä. Työttömyysajan kokemuksilla on merkitystä aktiivisuuden jatkumisessa tai työnhausta luopumisessa. Avoimien työpaikkojen määrä, työnhakijan ammattiala ja monet muut tekijät ovat yhteydessä työttömyyden pituuteen. Monet työmarkkinatoimenpiteet ja yksilölliset tekijät vaikuttavat työttömyyden kokemukseen, sen kielteisiin ja myönteisiin puoliin. Niillä taas on työnhakemiseen aktivoivia tai passivoivia vaikutuksia.

Kaikissa pohjoismaisissa yhteiskunnissa on pyritty turvaamaan työikäiselle väestölle mahdollisuudet osallistua aktiiviseen työelämään. Työhön osallistuminen onkin ollut muihin läntisen Euroopan maihin verrattuna korkea. Työnhakuympäristö muuttui 1990-luvun Suomessa, jolloin työmarkkinat saivat ”eurooppalaisia” piirteitä. Vuodesta 1996 lähtien naisten työttömyys on ollut suurempaa kuin miesten työttömyys (Tilastokatsaus 1998:IV). Nuorten, alle 25-vuotiaiden työttömyys on kaksinkertainen työttömyyden kokonaisasteeseen verrattuna. Suomessa yli vuoden työttömänä olleitten osuus työttömistä (30 %) on pienempi kuin muissa EU-maissa keskimäärin. Näissä maissa lähes joka toinen työtön on ollut työttömänä yli vuoden. Suomessa pitkäaikaistyöttömyys kasaantuu vanhempiin ikäryhmiin. Yli 55-vuotiaista työttömistä pitkäaikaistyöttömiä on kolme neljästä. Työttömistä alle keskiasteen koulutuksen saaneita on joka kolmas.

Vuosikymmenen alun laman jälkeen työttömyysluvut kääntyivät laskuun vuonna 1995. Työttömyystilanne alkoi helpottua ensimmäisenä miesvaltaisessa teollisuudessa. Naisvaltaisilla palvelualoilla elpyminen alkoi myöhemmin. Työmarkkinat näyttävät jakautuneen kahtia. Toiset työikäiset ovat saaneet vakinaisen työsuhteen. Yli puolella miljoonalla työikäisellä kuitenkin pätkätyöt ja työttömyys vuorottelevat. Alle vuoden kestäneistä työsuhteista yli puolet on määräaikaaisia. 45-54 -vuotiaat pitkäaikaistyöttömät muodostavat selvästi työmarkkinoiden ongelmaryhmän. Pitkäaikainen työttömyys johtaa helposti työttömän syrjäytymiseen työelämästä.

Heikkilän ja Uusitalon (1997) sosiaaliturvan leikkauksia käsitelleen tutkimuksen mukaan suomalainen hyvinvointivaltio pystyi estämään suurien väestöryhmien ajautumisen köyhyyteen työttömyyden ja tulojen supistumisen seurauksena. Suomalainen sosiaaliturva toimi laman aikana kohtuullisen hyvin. Sosiaaliturvan vaikutuksesta työnhakuaktiivisuuteen käytiin lehdistössäkin keskustelua.

Työmarkkinat ovat jatkuvassa liikkeessä. Osa yrityksistä supistaa toimintaansa, osa kasvattaa ja osa muuttaa henkilöstönsä rakennetta. Työntekijöitä irtisanoutuu ja yritykset rekrytoivat uusia tilalle. Työmarkkinoilla esiintyy aina samanaikaisesti sekä työnhakijoita että avoimia työpaikkoja. Työnhakijoilla ei ole aina tietoa kaikista avoimista työpaikoista eikä uusia työntekijöitä etsivillä yrityksillä ole tietoa kaikista potentiaalisista työnhakijoista. Työmarkkinoilla työnhakijoiden taidot eivät välttämättä vastaa yritysten tarpeita tai työnhakijat sijaitsevat eri alueilla kuin työpaikat. Parjanteen (1997, s. 59) mukaan vuonna 1993 rakennetyöttömyyden osuus kokonaistyöttömyydestä oli lähes kolmannes (31 %).

Suomessa on lisätty 1990-luvulla työttömyyden kasvun myötä erilaisia työvoimapolitiikan toimia ja myös työttömiä itseään on kannustettu hakemaan aktiivisemmin töitä. Tutkimustiedon perusteella (Hämäläinen, 1998) passiivisella työvoimapolitiikalla on ollut kielteisiä sivuvaikutuksia, jotka kasvattavat työttömyyttä ja heikentävät työttömien aktiivisuutta. Nämä kielteiset vaikutukset eivät ole kuitenkaan sen suurempia kuin muissakaan maissa. Viimeisempien arvioiden perusteella työttömyysturvajärjestelmän työttömyyttä kasvattava vaikutus on noin yksi prosentti (Kasvio & Nieminen 1999, s.151). Aktiivisen työvoimapolitiikan nettovaikutukset ovat pääsääntöisesti myönteisiä, joskin eri työnhakijaryhmät hyötyvät eri tavalla eri toimenpiteistä.

Työhön on myös kannustettu sosiaaliturvan avulla. Kannustavuutta työhön on mitattu nettokorvaavuusasteiden avulla. Sosiaaliturvassa tehdyt muutokset eivät ole johtaneet työn kannustavuuden vähenemiseen. Muutokset näyttäisi vaikuttavan siihen suuntaan, että työtä kannattaa ottaa vastaan entistä pienemmällä palkalla (Heikkilä & Uusitalo, 1997, s.216).

Lamavuosien aikana sosiaaliturvaan ja verotukseen on tehty runsaasti muutoksia. Niitä on tehty sairausturvaan, työttömyysturvaan ja asumistukeen. Myös eläkkeitä, perhetukia ja kotihoidontukia on muutettu. Eläkkeisiin kohdistuvilla leikkauksilla on lähinnä pienennetty tulevien eläkkeiden aiheuttamia kustannuksia. Kannustavuusongelmien poistamiseksi marraskuusta 1995 alkaen lasten kotihoidontuen perusosa tai sisarkorotus on ollut työttömyyspäivärahaa vähentävä etuus riippumat-

ta siitä, onko tukea saanut työtön tai hänen puolisonsa. Aiemmin laki mahdollisti lapsiperheissä toisen puolison kotonaolon työttömyyskorvauksella, kun kotihoidon tuki maksettiin työssä käyvälle puolisolle.

Holmin ja Kyyrän mukaan (1997) työttömyysloukussa oli vuosina 1990-1992 vain noin 10-12 prosenttia kaikista työttömistä. Suurimmalle osalle työllistyminen on taloudellisesti kannattavaa. Huonosta kysyntätilanteesta huolimatta kolmannes työttömyysloukussa olevista työllistyi.

Kannustintarkastelu keskittyy vain taloudelliseen toimeentuloon. Työn menettäessään henkilö menettää työn lisäksi mm. työpaikan sosiaaliset suhteet. Jos työttömyys on selvästi epämieluisin ja masentava olotila useimmille ihmisille, ei ole todennäköistä, että työttömyys olisi harkittu seuraus sosiaaliturvan ja vapaa-ajan maksimoinnista.

1.2 Tutkimusasetelma ja tutkimuksen tarkoitus

Vuonna 1998 käynnistettiin pohjoismainen yhteistyöhanke, jonka tarkoituksena on selvittää, miten työttömien ja työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin osallistuneiden työhakukäyttäytyminen ja mielipiteet heijastavat maiden välisiä eroja työttömyysturvajärjestelmissä ja harjoitettussa työvoimapolitiikassa. Hankkeessa ovat mukana Suomen lisäksi Norja, Ruotsi ja Tanska. Ensimmäisessä vaiheessa tutkimus on luonteeltaan kuvaileva. Tämän tutkimuksen tarkoitus on mainitun yhteistyöhankeaineiston hyödyntäen tutkia tarkemmin työttömien ja työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin osallistuneiden työhakukäyttäytymistä Suomessa.

Työnhakua ja siihen ryhtymistä voidaan katsoa eri teorioiden valossa. Työnhakijan toimintaa määrittävän odotusarvoteorian (expectancy-value theory) mukaan odotukset työnhaun tuloksellisuudesta säätelevät työnhaun aktiivisuutta (Feather 1990). Mitä paremmin yksilö arvioi täyttävänsä työnantajan asettamat vaatimukset, sitä todennäköisemmin hän myös hakee paikkaa.

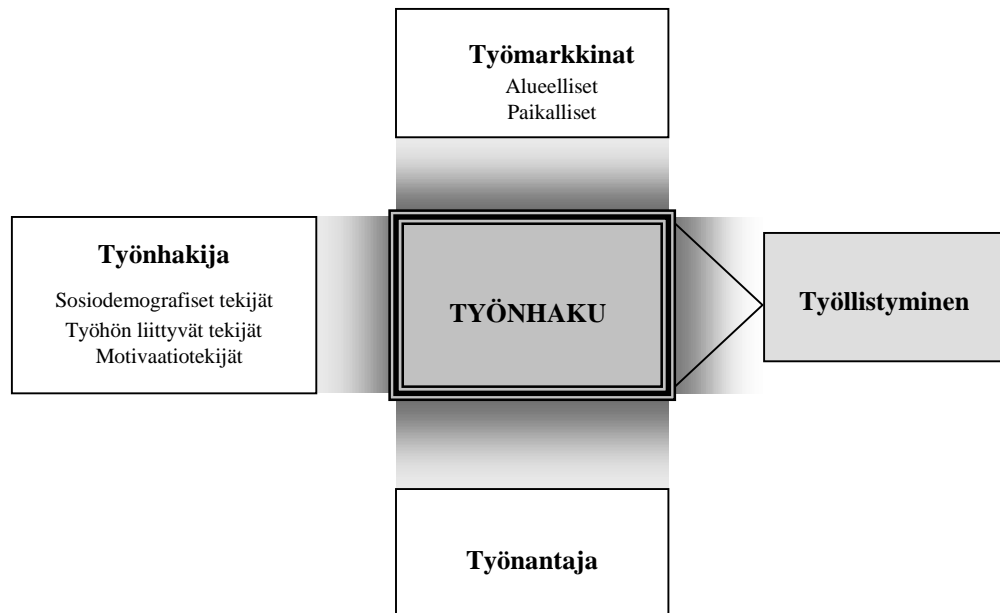
Koetun pystyvyyden teoria (self-efficacy theory) liittyy yksilön uskoihin selviytyä vaikeissa ja ennen kokemattomissa tilanteissa. Jos usko selviytymiseen on suuri, niin todennäköisyys ryhtyä työnhakuun kasvaa.

Taloudellisten tekijöiden merkitystä työn hakemisessa ja työllistymisessä on tutkittu työn taloustieteen puolella. Työnetsintäteorian (job search model, ks. esim. Layard & Nickell & Jackman, 1994)) mukaan työllistymisen todennäköisyys riippuu mm. työnhakuaktiivisuudesta ja

kynnyspalkasta. Kynnyspalkalla tarkoitetaan sellaista palkka- ja hyötytasoa, jolla työnhakija on valmis hyväksymään työnantajan tarjoaman työn.

Työttömyyden psykologisia vaikutuksia selittävät teoriat korostavat taloudellisten vaikutusten lisäksi työhön liittyviä henkisen hyvinvoinnin kannalta myönteisiä psykologisia ja sosiaalisia tekijöitä. Työ on jollekin vain toimeentulon lähde. Toiselle työhön liittyvät sisällölliset ja sosiaaliset tekijät ovat tärkeitä. Ne, jotka pitävät työtä merkittävänä elämän sisältönä, hakevat aktiivisemmin töitä kuin työttömät, joille työ on tässä mielessä vähemmän tärkeää.

Työnhakijan työnhakuympäristö on kuvattu kuviossa 1.1. Työllistymiseen vaikuttavat työnhakijan ominaisuuksien ja hakutapojen ohella työnantajien toiveet ja vaatimukset sekä yleinen ja paikallinen työmarkkinatilanne.



Kuvio 1.1 Työnhakijan työnhakuympäristö.

Työmarkkinoilla kysyntä ja tarjonta sekä niiden kohtaaminen valtakunnallisella ja alueellisella tasolla ovat työllistymisen selittäviä tekijöitä. Työmarkkinoita tässä tutkimuksessa tarkastellaan avoimien työpaikkojen, paikallisen työttömyyden sekä ammattialojen työttömyyslukujen valossa. Työnantajien toiveita ja vaatimuksia ei käsitellä, vaan keskitytään työn tarjontaan.

Työttömien ja työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin osallistuneiden työnhakukäyttäytymistä kuvataan kahden haastatteluaineiston avulla. Toisilla työnhaku on johtanut työllistymiseen, toiset ovat edelleen työttöminä. Työnhakijoilta kysyttiin, mitä työnhakukeinoja he olivat työtä hakiessaan käyttäneet ja miten paljon aikaa työnhakuun oli viimeisten neljän työnhakuviikon aikana kulunut. Työnhakukeinot ovat samoja, mitä aikaisemmissakin tutkimuksissa (esim. Vähätalo, 1988, Kouvonon, 1999) on käytetty ja mitä Tilastokeskus käyttää työvoimatiedustelussaan (Tilastokeskus, 1998a). Työnhakua kuvaavista tekijöistä muodostetaan työnhakuindeksi. Vuori ja Tervahartiala (1994) käyttivät saman tyyppistä työnhakuaktiivisuutta kuvaavaa summamuuttujaa omassa tutkimuksessaan, jossa he tutkivat työnhakuaktiivisuuden ja koetun terveyden välisiä yhteyksiä. Indeksillä selvitetään, poikkeavatko edelleen työttöminä olevien ja työllistyneiden työnhakutavat toisistaan.

Työnhakukäyttäytymistä selitetään usein tutkimuksissa käytettyjen sosiodemografisten tekijöiden, työhön liittyvien tekijöiden ja työmarkkina-tekijöiden avulla (Kuvio 1.1). Motivaatiotekijöitä kuvataan työttömyyden aikaisten myönteisten ja kielteisten kokemusten sekä työn merkityksen avulla. Työnhakua selittävien tekijöiden ulkopuolelle jää työnhakijan työnhakuhistoria. Työnhausta saatuja myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia ei aineiston avulla voida ottaa työnhakua selittävien muuttujien joukkoon. Myöskään siihen, minkä tyyppistä työtä työnhakija on valmis vastaanottamaan ei tässä tutkimuksessa puututa. Työnhakijan ammatillinen ja alueellinen joustavuus työpaikkaa hakiessaan jää ilman huomiota.

Aineistoa kuvataan taulukoiden ja kuvioiden avulla. Taulukkomuuttujien yhteyksien tutkimiseen käytetään χ^2 -testiä. Kahden suhdeluvun yhtäsuuruuden testaamiseen käytetään suhdelukutestiä (z-testi). Yksisuuntaisen varianssianalyysin avulla tutkitaan keskiarvojen yhtäsuuruuksia. Jos analyysissä selittävän muuttujan luokkia on enemmän kuin kaksi ja selitettävän muuttujan keskiarvot poikkeavat tilastollisesti merkittävästi toisistaan, niin luokkia tutkitaan pareittain. Kun vakioitavia tekijöitä on useampia kuin yksi, niin MCA-analyysin (Multiple Classification Analysis) avulla haetaan selittävien muuttujien osuudet selitettävän muuttujan vaihtelussa. Selittävien muuttujien yhdysvaikutusten tutkimiseen käytetään yksisuuntaista varianssianalyysia.

1.3 Aikaisemmista tutkimuksista

Työnhakua on tutkittu monin eri tavoin ja monella eri tieteenalalla. Rekisteritietoihin perustuvissa tutkimuksissa työnhaun aktiivisuus on päätelty mm. työllistymismahdollisuuksien kautta (ks. esim. Kettunen, 1989).

Työtarjoituksen saamiseen ja sen hyväksymiseen liittyvien tekijöiden arviointi on niiden avulla ongelmallista. Haastattelukyselyjen avulla on sen sijaan mahdollista selvittää työnhakijan työnhakumenetelmiä, työnhaun aktiivisuutta ja tuloksellisuutta suoraan kysymyksin (ks. esim. Vuori & Tervahartiala, 1994, Vähätalo, 1988).

Työnetsintäteorian avulla on tutkittu taloudellisten tekijöiden osuutta työllistymiseen. Yksinkertaistaen työnetsintäteoria kuvaa työttömän käyttäytymistä tilanteessa, jossa hänen on ratkaistava onko tarjotun työn hyväksyminen järkevää, vai kannattaako työn etsintää vielä jatkaa. Päätökset työnhakija tekee kynnyspalkkansa avulla. Kynnyspalkka on sellainen bruttopalkka, jolla työnhakijan (työnhakijan kotitalouden) työllisyysaikainen käytettävissä oleva tulo on sama kuin työttömyysaikainen käytettävissä oleva tulo.

Groot ja Jehoel-Gijsbers (1992) kävivät läpi Hollannissa, Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa tehtyjä tutkimuksia, joissa haettiin työttömyys- ja sosiaaliturvan ja työhön hakeutumisen. Vain osa tutkimuksista vahvisti työnetsintäteorian oletusta, jonka mukaan työttömyysturvan korkea taso ei aktivoi työnhakuun, vaan pidentää työttömyyskautta. Eri tutkimusten mukaan havaitut vaikutukset ovat olleet pieniä ja tilapäisiä. Työttömyysturvaa merkittävimpiä työttömyysjaksojen pituuteen vaikuttavia tekijöitä ovat mm. ikä ja koulutus.

Suomessa Kettusen (1989) tutkimuksen mukaan työttömyyspäivärahan saanti pidentää työttömyyden kestoja. Työttömyyspäivärahan työllistymisen todennäköisyyttä pienentävä vaikutus liittyy työttömyyden kolmeen ensimmäiseen kuukauteen. Tutkimus käsitteli aikaa, jolloin ansioturvaan tuli alenema sadannen työttömyyspäivärahan kohdalla. Liljan (1992) mukaan ansiosidonnaiseen työttömyysturvajärjestelmään kuulumisen lisää todennäköisyyttä työllistyä. Korkea työttömyyttä edeltäneen työsuhteen palkka nostaa työllistymistodennäköisyyttä. Liljan mukaan tämä voi johtua siitä, että aikaisemmat korkeat ansiotulot ilmentävät työttömän kyvykkyyttä myös työnantajan silmissä.

Vähätalo (1988) tutki vuoden 1985 työttömyysturvauudistuksen vaikutuksia työnhakuaktiivisuuteen haastatteluaineiston avulla. Uudistuksessa ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan oikeutettujen edut paraniivat, perusturva saavien etuuksiin uudistus ei tuonut merkittäviä muutoksia. Tutkimuksen mukaan uudistus muutti ansiosidonnaisella päivärahalta olevien työnhakukäyttäytymistä. Työtarjouksista kieltäytyttiin aiempaa useammin ja halukkuus hyväksyä mitä hyvänsä työtä väheni. Muutokset eivät kuitenkaan olleet pitkäaikaisia. Jo uudistusta seuraavana vuonna töitä haettiin ja hyväksyttiin samaan tapaan kuin ennen uudistusta. Vähätalon mukaan taloudellisia tekijöitä tärkeämpiä työnhaku-

aktiivisuutta määrääviä tekijöitä ovat mm. ikä, sukupuoli, perhesuhteet ja ammatti sekä työttömyyden pituus ja paikallinen työttömyystilanne.

Holm ja Kyyrä (1997) tutkivat taloudellisten kannustimien vaikutusta työnhakuun. Perusjoukkona heillä oli työttömät työnhakijat, jotka päättivät työttömyytensä vuosina 1990 ja 1992. Eri rekisteriaineistoja yhdistelemällä he muodostivat yksilötason seuranta-aineiston vuosilta 1987-1992. Aineiston avulla he pyrkivät mallittamaan niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat työttömien todennäköisyyteen työllistyä avoimille työmarkkinoille.

Holmin ja Kyyrän keskeisiä tulomuuttujia olivat työttömyysajan brutto- ja/tai nettotulot yksilötasolla sekä kotitalouden tasolla mitattuna. Lisäksi he käyttivät tulomuuttujana uuteen avoimien työmarkkinoiden työsuhteeseen liittyviä tuloja. Niille, jotka eivät työllistyneet avoimille markkinoille estimoitiin alkupalkkamallin avulla odotettu alkupalkka. Muina potentiaaliseen työllistymiseen vaikuttavina tekijöinä he käyttivät työnhakijan ikää, sukupuolta, perhetaustaa ja koulutustasoa. Työvoiman kysyntää he kuvasivat asuinalueen työttömyysasteella ja työnhakijan toimialan työttömyysasteella.

Tutkimuksen mukaan suurimmalle osalle työttömiä työllistyminen on kannattavaa. Työllistyessään ne työttömät, jotka työttömyysaikaisten tulojen mukaan kuuluivat pienituloisempaan neljännekseen kasvattivat kotitaloutensa käytettävissä olevia tuloja 60 prosenttia. Tutkimuksessa työttömyysloukuksi määriteltiin tilanne, jossa työllistyminen lisäisi kotitalouden käytettävissä olevia tuloja vähemmän kuin 10 prosenttia. 90-luvun alkupuolella tässä työttömyysloukussa oli 13 prosenttia työttömistä. Vaikka taloudelliset kannustimet puuttuivat, osa työttömistä työllistyi avoimille markkinoille. Kolmannes työttömistä työllistyi ilman, että kotitalouden käytettävissä olevat tulot oleellisesti kasvoivat. Nämä taloudellisessa mielessä epärationaalisesti käyttäytyvät kuuluivat työttömyysaikaisten tulojen mukaan suurituloisempaan neljännekseen. Kannustintekijät kuitenkin vaikuttivat työllistymistodennäköisyyteen. Kun työllistyminen kasvatti työttömän tuloja, niin työllistymistodennäköisyys lisääntyi. Muita merkittäviä työllistymistodennäköisyyteen vaikuttavia tekijöitä olivat alueellinen ja ammatillinen työttömyysaste. Heikko alueellinen ja ammatillinen työllisyystilanne laski työllistymismahdollisuuksia. Miehillä työllistymiseen vaikuttivat merkittävästi myös puolison tulot.

45-57-vuotiaiden kaupan alan työttömien kokemuksia työnhasta ja erityisesti heidän käsityksiään iän merkityksestä työnhauksa tutkittiin syksyllä 1998 (Kouvonen, 1999). Tutkimus liittyi valtioneuvoston kansalliseen ikäohjelmaan, jonka tavoitteena on ikääntyvien työntekijöiden

työllisyyden edistäminen. Tutkimuksen mukaan mitä aktiivisemmin töitä haettiin, sitä useammin työtä oli löytynyt. Tehokkaimmiksi työhaekukeinoiksi osoittautuivat työvoimatoimistojen palvelut, työnantajien luona käynnit, puhelinsoitot työnantajille sekä töiden etsiminen tuttavien kautta. Lehtien työpaikkailmoituksiin vastaaminen ei ollut menestyksenkäs tapa. Aineisto osoitti myös sen, ettei runsaskaan työnhaku tuottanut ikääntyneimmillä yhtä hyviä tuloksia kuin nuoremmilla. Yhtenä syynä tähän pidettiin kaupan alan uusien työpaikkojen vähäisyyttä ja sitä, että useat paikat olivat osa-aikaisia. Ikääntyneemmät myös hakivat töitä vähemmän kuin nuoret. Etenkin kaikkein vanhimmat työnhakijat pitivät ikää työllistymisen esteenä.

Vesalainen ja Vuori (1998) tutkivat ryhmämenetelmän vaikutusta työllistymiseen ja työllistymisen laatuun. ”Työhön” -ryhmämenetelmän tavoitteena oli parantaa työllistymisvalmiuksia ja työllistymistä ja kohentaa työllistymisen laatua. Viikon aikana tutkimuksen ryhmissä käsiteltiin roolipelien ja muiden käytännön harjoitusten avulla monia työnhakuun liittyviä aiheita. Tutkimus tehtiin syyskuun 1996 ja kesäkuun 1997 välisenä aikana Varsinais-Suomen alueella. Tutkimuksen mukaan merkittävin työllistymistapa oli suora yhteydenotto työnantajaan. Työnantaja oli ottanut yhteyttä lähes joka viidenteen työtä saaneeseen, yhteydenottajana oli ollut usein entinen työnantaja. Tuttavien ja ystävien merkitys oli myös huomattava. Työvoimatoimiston ja rekrytointipalvelun kautta oli vastaajista työllistynyt noin viidennes.

Samassa tutkimuksessa työssä oloa ennustivat puolivuotisseurannassa työnhakuaktiivisuus, odotukset työn kannattavuudesta sekä varautuminen vastoinkäymisiin. Ryhmään osallistumisella ei ollut merkitystä työssä olon ennustajana. Tutkimuksessa todetaan, että odotuksia työllistymisen suhteen ja työnhakuaktiivisuutta selittää osittain nuorehko ikä, hyvä koulutus ja lyhytaikainen työttömyys. Johtopäätöksenä tuloksista todetaan, että ”Työhön-ryhmämenetelmän” mukainen työnhakukoulutus sopii erityisesti työttömille, jotka uskovat vähiten työnhakunsa kannattavuuteen ja työnhakutaitoihinsa ja jotka eivät ole hakeneet aktiivisesti töitä.

Vuori ja Tervahartiala (1994) tutkivat työttömien työnhakuaktiivisuutta, terveyden voimavaroja ja psyykkisiä oireita. Heidän tutkimuksensa mukaan miehet osoittautuivat naisia aktiivisemmiksi työnhakijoiksi. Aktiivisesti työtä hakeneet kokivat passiivisia enemmän psyykkisiä oireita. Oireilu oli erityisen voimakasta aktiivisilla miehillä. Naisilla oli psyykkisiä oireita vähemmän kuin miehillä. Tutkijat pitävät yhtenä selityksenä tähän sitä, että naiset kokivat saamansa sosiaalisen tuen paremmaksi kuin muut.

Tässä tutkimuksessa keskitytään työnhakijoiden työnhakukäyttäytymiseen. Käytössä olevien haastatteluaineistojen avulla on mahdollista verrata työnhaussa onnistuneiden ja edelleen työttöminä olevien työnhakukäyttäytymistä. Aineistossa ovat aktiivisessa työiässä olevat eli 25 – 60 -vuotiaat. Aineisto on laajempi, mitä aiemmissa tutkimuksissa on ollut käytössä. Esim. Vuoren ja Tervahartialan (1994) tutkimus rajoittuu kolmeen työssäkäyntialueeseen, Kouvoson (1999) tutkimuksessa on mukana vain kaupan alan ikääntyvät työnhakijat. Rekisteritietoihin pohjautuvissa tutkimuksissa työnhakuaktiivisuus on taas päätelty työllistymisen avulla (ks. esim. Holm & Kyyrä, 1997). Aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna uusina työnhakua selittävinä tekijöinä tässä tutkimuksessa käytetään työnhakijan motivaatiotekijöitä, jotka liittyvät työttömyyden hyviin ja huonoihin kokemuksiin ja työn merkitykseen.

2 Työnhakijan toimintaympäristö

90-luvun vaikean työllisyystilanteen jälkeen työpaikkojen määrä on viime vuosina lisääntynyt Suomessa. Vuosina 1995-1997 uusia työpaikkoja on syntynyt yli 100 000. Vuonna 1997 työvoimatoimistoon ilmoitettiin avoimia työpaikkoja keskimäärin neljänneksen enemmän kuin vuonna 1996. Lamavuodet näkyvät määräraikaisten työsuhteiden osuuden lisääntymisenä. Vuonna 1997 uusista, alle vuoden kestäneistä työsuhteista noin 60 % oli määräraikaisia. 80-luvun lopulla määräraikaisten osuus jäi reilusti alle 50 %:in.

90-luvulla työmarkkinoiden keskeiseksi ongelmaksi on muodostunut ikääntyneiden työnhakijoiden pitkittyvä työttömyys. Ilman erikoistoimia pitkäaikaistyöttömyyden ennustetaan jäävän pysyväksi ilmiöksi myös Suomen työmarkkinoilla (ks. esim. Pehkonen, 1998). Aktiivisella työmarkkinapolitiikalla pyritään pitämään työnhakijoita kiinni työelämässä.

Tässä luvussa esitellään se toimintaympäristö, jonka ehdoilla tutkimuksen aineistoissa mukana olevat hakivat työtä. Ensimmäisenä esitellään työttömän toimeentulo. Sen jälkeen työttömyyskehitys ja työsuhteissa tapahtuneet muutokset.

2.1 Työttömän toimeentulo

Hyvinvointivaltiossa työttömän toimeentuloa turvataan monin tavoin. Työttömyysturvaa täydentävät muut sosiaaliturvajärjestelmästä saatavat avustukset. Toimeentuloon on tehty monenlaisia supistuksia 90-luvulla. Supistuksista huolimatta suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä toimii edelleen varsin hyvin (Heikkilä, 1997). Vaikeinta työttömyyden kohdassa on pieni- ja keskituloisilla, joilla on asuntovelkaa (Rönkkö 1994, s. 272).

Työttömyyden hoito on kallista. Tuloveroaste on noussut 90-luvulla. Sosiaaliturva- ja verojärjestelmän tulisi olla kuitenkin sellainen, että työn tekeminen parantaa aina taloudellista tilannetta (Hallitusohjelma 13.4.1995). Kesäkuussa 1995 asetettiin ministeritason ohjausryhmä koordinoimaan tulo- ja kannustinloukkuongelman ratkaisemista. Ryhmän loppuraportissa (Kannustinloukkutyöryhmän loppuraportti, 1996) ehdotetaan uudistuksia työttömyysturvaan, muuhun sosiaaliturvaan ja verotukseen.

2.1.1 Työttömyysturva¹

Työttömyysturvan tavoitteena on mm. ylläpitää sosiaalista turvallisuutta, edistää työmarkkinoiden sopeutumista sekä lieventää työttömyydestä yhteiskunnalle aiheutuvia sosiaalisia kustannuksia (Koistinen, 1997). Työttömyysturvaan kuuluvat:

- työttömyyspäiväraha, joka voi olla perus- tai ansiopäiväraha niille, jotka täyttävät työssäoloehdon työttömäksi jäädessään
- koulutustuki
- työmarkkinatuki
- työttömyyseläke 60 vuotta täyttäneille pitkäaikaistyöttömille
- palkkaturva työntekijälle, jolla on palkkasaatavia työnantajan konkurssin takia

Toimeentulon turvaamiseksi ja työttömyydestä aiheutuvien taloudellisten menetysten korvaamiseksi ja/tai lieventämiseksi maksetaan työssäoloehdon täyttävälle työttömälle työttömyyspäivärahaa enintään 500 päivää. Palkansaajan työssäoloehto täyttyy, kun työntekijä on ollut 16 vuotta täytettyään palkkatyössä 43 viikkoa työttömyyttä edeltäneen 24 kuukauden aikana. Työttömälle, joka on täyttänyt 57 vuotta ennen 500 päivän enimmäisrajan umpeutumista, voidaan maksaa työttömyyspäivärahaa 60 vuoden iän täyttämiskuukauden loppuun saakka (ns. lisäpäiväoikeus). Ennen vuotta 1997 lisäpäiväoikeuden ikäraja oli 55 vuotta. Vuoden 1997 uudistukseen liitettiin suojasäännös, joka mahdollisti tietyn ehdoin lisäpäiväoikeuden säilymisen ennen vuotta 1944 syntyneillä. Niille 1942 tai sen jälkeen syntyneille, jotka ovat täyttäneet 55 vuotta ennen enimmäispäivämäärärahan täyttymistä ja jotka jäävät suojasäännöksen ulkopuolelle, turvataan mahdollisuus työllistymistä edistävään koulutukseen tai kuntoutukseen. Jos tällaista työtöntä ei voida työllistää avoimille työmarkkinoille, eikä koulutuksen tai kuntoutuksen järjestäminen ole mahdollista, niin työttömän kotikunnan on järjestettävä kokoaikatyötä 10 kuukauden ajaksi.

Ansioon suhteutetun päivärahan tarkoitus on säilyttää työttömän tulotaso kohtuullisessa suhteessa työttömyyttä edeltäneeseen tulotasoonsa. Peruspäiväraha taas turvaa työttömän vähimmäistoimeentulon. Työmarkkinatukea maksetaan ensi kertaa työmarkkinoille tuleville sekä pit-

¹ Työttömyysturvan esittely perustuu Keskinäinen eläkevakuutusyhtiö Varma-Sampon julkaisuun Toimeentuloturva 1998.

käaikaistyöttömille. Sillä pyritään turvaamaan toimeentulo ja parantamaan työmarkkinoille sijoittumista.

Pitkäaikaistyöttömyyden pysyessä korkeana on ansiopäivärahalta työmarkkinatuella siirtyneiden määrä lisääntynyt. Vuonna 1997 ansiopäivärahalta siirtyneiden osuus työmarkkinatuen saajista oli 23,9 %, vuonna 1998 osuus oli 29,9 %. Peruspäivärahalta työmarkkinatukeen siirtyneiden osuus oli pienentynyt vuoden 1997 33,7 prosentista vuoden 1998 31,8 prosenttiin. Uusia työmarkkinatuella siirtyneitä oli lähes 22 000. Määrä on selvästi suurempi kuin edellisenä vuonna. Silloin siirtyneitä oli yli 7 000 (Kansaneläkelaitoksen tilastokatsaus 1998/4).

Ansiopäiväraha muodostuu perusosasta ja palkan mukaan määräytyvästä ansio-osasta sekä lapsikorotuksesta. Ansiopäiväraha lapsikorotuksineen voi olla yhteensä enintään 90 prosenttia päiväpalkasta. Perusosa on 120 mk. Ansio-osa on 42 prosenttia päiväpalkan ja perusosan erotuksesta. Kun kuukausiansio ylittää 10 800 markkaa, niin ansiopäiväraha kertyy 20 prosenttia tämän rajan ylittävästä päiväpalkan osasta. Korvausaste riippuu työttömyyttä edeltäneen ajan kuukausiansioista. Esimerkiksi perheettömän työttömän korvausaste on 70 %, kun tulot ovat 5 000 markkaa, 10 000 markan tuloilla korvausaste on 55 %, 15 000 markan tuloilla 45 %.

Peruspäiväraha on 120 markkaa ja se maksetaan ilman tarveharkintaa, jos työssäoloehto täyttyy. Työmarkkinatuki on tarveharkintainen. Tuen suuruuteen vaikuttavat tuen hakijan omat tulot ja puolison tulot siltä osin kun ne ylittävät 300 markkaa kuukaudessa. Myös sosiaalietuudet vaikuttavat tuen suuruuteen. Jos työtön asuu vanhempiensa luona, niin työmarkkinatuki on enimmillään 60 % täydestä tuesta. Nuorten oikeutta työmarkkinatukeen on rajoitettu.

Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden ajalta maksetaan työmarkkinatukea ilman tarveharkintaa. Työvoimapolitiittisilla toimenpiteillä tarkoitetaan työharjoittelua, työvoimakoulutusta, työkokeilua tai työhallinnon järjestämää kuntoutusta.

Työttömyyspäivärahaa maksetaan seitsemän omavastuupäivän jälkeen. Työtön voi myös menettää oikeutensa työttömyyspäivärahaan eri pituisiksi ajoiksi monesta syystä.

Ammattitaitoisella henkilöllä on oikeus kolmen ensimmäisen työttömyyskuukauden aikana kieltäytyä vastaanottamasta työtä, joka ei vastaa hänen ammattitaitoaan ilman, että hän menettää oikeutensa päivärahaan. Edellä todetussa mielessä ammattitaitoisena pidetään henkilöä, jolla on ammatillinen koulutus ja siihen liittyvä työkokemus tai pitkä työkokemus.

Eroraha voidaan myöntää 45 vuotta täyttäneelle henkilölle, joka on menettänyt työpaikkansa työnantajan joutuessa taloudellisista tai tuotannollisista syistä supistamaan työvoimaa tai lopettamaan toimintansa ja joka on ilmoittautunut työvoimatoimistoon kuuden viikon kuluessa irtisanomisesta. Työntekijän on oltava työmarkkinoiden käytettävissä ja työkykyinen. Erorahan saaminen edellyttää monivuotista työssäoloa, jonka kesto riippuu siitä, minkä työeläkejärjestelmän piirissä henkilö on työttömyyttä edeltävän ajan työskennellyt. Eroraha lasketaan hakijan työajan, työssäolovuosien ja palkan perusteella.

Yritystoimintaa harjoittaneen henkilön ansioon suhteutettu päiväraha määrätään sen työtulon perusteella, minkä mukaan yrittäjä on vakuuttanut itsensä yrittäjäkassassa enintään kahden vuoden ajan ennen työttömyyttä. Osittain työtön perus- tai ansiopäivärahaan oikeutettu saa soviteltua päivärahaa.

Työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen koulutustuen perusedellytys on, että työtön täyttää työssäoloehdon ja ettei hän ole saanut työttömyysrahaa enimmäisajalta. Tuen hakijan on oltava hyväksytty työvoimaviranomaisten ostamaan työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen. Työvoimatoimisto hankkii ensisijaisesti ammatillisia koulutuspalveluja työvoimapolitiittisen aikuiskoulutussuunnitelman mukaisesti. Koulutustuki voi olla perustukea tai ansiotukea. Tukeen sisältyy myös ylläpito- ja majoituskorvaukset. Kansaneläkelaitos maksaa perustuen ja siihen liittyvät lisät, työttömyyskassat ansiotuen siihen liittyvine lisineen. Ansiotukea maksetaan työttömyyskassan jäsenelle, joka olisi oikeutettu ansioon suhteutettuun työttömyyspäivärahaan. Ansio-osan saamisen edellytyksenä on lisäksi, että jäsen on työtön tai lomautettu, hänen työaikaansa on lyhennetty, hän tekee osa-aikatyötä tai hän on työttömyysuhanalainen. Perustuki on saman suuruinen kuin työttömyysturvalain mukainen peruspäiväraha lapsikorotuksineen. Ansiotuki vastaa ansiopäivärahaa. Työttömyyspäivärahat, työmarkkinatuki ja koulutustuki ovat verotettavaa tuloa. Eroraha on verotonta tuloa.

Vähätalo (1998) on tutkinut eri maiden työttömyysturvajärjestelmiä. Vertailussa olivat mukana Länsi-Euroopan maat, Australia, Kanada, Japani ja Yhdysvallat. Työttömyysturvan ”anteliaisuudessa” Suomi sijoittui Belgian, Hollannin ja Saksan jälkeen neljänneksi, kun työttömyysturvaa mitattiin sen korvaustasolla, kestolla ja kattavuudella. Jos tarkastelussa painotetaan työttömyysturvan korvaustasoa, niin Suomen korvaustason alittivat vain eteläisen Euroopan maat Italia, Kreikka ja Portugali.

90-luvulla on myös esitetty mielipiteitä, joiden mukaan työttömyysturvasta yhdistettynä muulla sosiaaliturvalla ja tulonsiirroilla olisi tullut

työmarkkinoiden toimivuuden ja työttömien työllistymisen este. (Kettunen, 1996, Rönkkö, 1996). Työttömyysturvan tasoa on pyritty pitämään alhaisempana kuin kynnyspalkkoja. Työttömyysturva ei saisi vähentää ”työhaluja”, mutta turvan tulisi kuitenkin taata työttömälle ensisijainen ja riittävä toimeentulo. Turvan taso ei myöskään saisi automaattisesti johtaa muiden sosiaaliturvan muotojen käyttöön (Työttömyysturvatoimikunta 1992:n mietintö, 1993).

2.1.2 Työllistämistuet ja omatoimisuusavustukset

Työllistämistukien yleisenä tavoitteena on edistää työmarkkinoille sijoittumista ja katkaista pitkään jatkunut työttömyys. Työllistämistuella järjestettävän työn ja oppisopimuskoulutuksen tarkoituksena on erityisesti

- edistää nuorten sijoittumista ja pitkään työttömänä olleiden palaamista työmarkkinoille
- parantaa työttömien ammattitaitoa ja osaamista
- yhdessä muiden toimenpiteiden kanssa parantaa työttömien työllistymismahdollisuuksia ja sopeutumista työelämän muutoksiin sekä
- estää työttömien syrjäytymistä työmarkkinoilta

Työllistämistukea voidaan myöntää valtion virastoille ja laitoksille, kunnille ja yksityisen sektorin työnantajille. Tukea voidaan myöntää myös kotitalouksissa tehtävään työhön. Yrityksille tukea myönnetään toistaiseksi voimassa oleviin työsuhteisiin. Määräaikaista työsuhdetta tuetaan mm. silloin, kun yritys tekee työvoimatoimiston osoittaman työnhakijan kanssa oppisopimuksen. Työvoimatoimiston harkinnan mukaan tukea voidaan myöntää enintään kymmenen kuukauden ajaksi. Keskimäärin työllistämisyksikkö on kuusi kuukautta.

Normaalin työllistämistuen vähimmäismäärä on 118 markkaa päivää kohti eli 2 500 markkaa kuukaudessa. Enimmäismäärä on noin 4 500 markkaa kuukaudessa. Työvoimatoimisto harkitsee tapauskohtaisesti tuen määrän.

Yhdistelmätukea voidaan myöntää yritykselle, joka tekee työ- tai oppisopimuksen sellaisen työttömän työnhakijan kanssa, jolta 500 päivän päiväraha- tai työmarkkinatukiaika on ylittynyt ja joka on edelleen oikeutettu tukeen. Yhdistelmätuki koostuu työmarkkinatuesta, johon on yhdistetty työllistämistukea. Tuen enimmäismäärä on 5 117 markkaa kuukaudessa ja sitä voidaan maksaa 12 kuukauden ajalta. Yhdistelmä-

tuki kartuttaa vain osittain 43 viikon työssäoloa. Työssäoloa luetaan yhdistelmätyöstä kolmannes, enintään 16 viikkoa.

Ns. starttirahaa voi saada yrittäjäksi ryhtyvä työtön, jolla on yrittäjäkokemusta tai joka on saanut yrittäjätoiminnassa tarvittavan koulutuksen. Yrittäjäkoulutus on mahdollista hankkia myös tuen saannin aikana. Starttirahan vähimmäismäärä on noin 2 500 mk kuukaudessa ja enimmäismäärä 4 500 mk kuukaudessa.

Asetus työttömien aloitteellisuuden tukemisesta tuli voimaan vuoden 1996 alussa. Yhdistyksille ja yhteisöille, joiden toimialaan kuuluu työttömien oma-aloitteisen työskentelyn tukeminen ja työllistymistä edistävä toiminta voidaan asetuksen mukaan myöntää omatoimisuusavustusta. Hakemukset omatoimisuusavustuksesta toimitetaan työvoimatoimistolle. Työvoima- ja elinkeinokeskus myöntää avustuksen työvoimatoimiston lausunnon perusteella. Avustusta voidaan myöntää myös työttömien perustamille osuuskunnille (uusosuuskunnille), joiden tarkoituksena on järjestää työntekomahdollisuuksia työttömille. Avustusta ei myönnetä varsinaiseen liiketoimintaan.

90-luvulla työttömyysturvaa uudistettiin useaan kertaan. Vuoden 1997 uudistuksessa painopistettä pyrittiin siirtämään passiivisesta toimeentulotuen maksamisesta aktiivisiin toimenpiteisiin. Uudistuksen tavoitteena oli tukea työnhakijaa, joka pyrkii aktiivisesti työmarkkinoille ja kehittää työmarkkinavalmiuksiaan. Lyhytaikaisten työsuhteiden vastaanottaminen tehtiin taloudellisesti houkuttelevaksi.

Uudistuksen tavoitteena oli myös säästäminen. Työssäolo- ja työstäpaluuuehtoa pidennettiin. Haluttiin myös estää se, ettei tukityösuhdetta käytetä keinona työttömyysturvan päiväraha-kauden uusimiseen. Myös päivärahan ja käyvän palkan laskentatapaa tiukennettiin.

2.1.3 Muut tukimuodot

Asumistukea voivat saada pienituloiset ruokakunnat ja sitä myönnetään kohtuullisiin asumismenoihin. Vuonna 1998 asumistukea myönnettiin 110 200 ruokakunnalle, joissa tuen saaja tai saajan puoliso oli työtön. Tukea saaneita ruokakuntia oli lähes 8000 enemmän kuin edellisenä vuonna. Tuettavien määrän lisääntyminen viittaa siihen, että työttömien toimeentulo on tiukentunut.

Jos työttömyysturva täydennettynä asumistuella ei riitä elämiseen, voi työtön hakea toimeentulotukea. Toimeentulotukeen on oikeus henkilöillä, jonka omat ja perheen tulot ja varat eivät riitä tarpeiden mukai-

seen toimeentuloon. Toimeentulotuen määrä on aina harkinnanvarainen. Se on viimesijainen toimeentuloturvan muoto. Tuki on verotonta.

Toimeentulotukiasiakkaiden määrä on 90 -luvun laman seurauksena lähes kaksinkertaistunut. Pelkästään toimeentulotuella elävien osuus on supistunut. Yli puolet toimeentulotukiasiakkaista on työttömiä, joilla työttömyysturva ei riitä toimeentuloon (Heikkilä, 1997).

2.2 Työttömyyden kehitys

Vuonna 1997 talouskehitys oli hyvä, kokonaistuotanto kasvoi 6 %. Vahva talouskasvu jatkui myös vuonna 1998. Hyvän kasvun aloja olivat teollisuus ja rakentaminen. Teollisuuden sisällä tietoliikenneala kasvoi erityisen voimakkaasti. Hyvät talousnäkymät vauhdittivat yksityisen kulutuksen kasvua. Suotuisan kehityksen odotetaan jatkuvan myös lähivuosina (ks. esim. Talous & yhteiskunta, 2/1998, Suhdanne 4/1998). Hyvä talouskasvu kohensi myös työllisyyttä. vuonna 1997 työllisiä oli 2 170 000. Työllisten määrä lisääntyi vuosina 1995-1997 yhteensä noin 155 000, joista tukityöllistettyjen osuus on vajaat 10 000. Ilman palkkasubventiota lisätyöpaikkoja syntyi kaikkiaan yli 100 000.

Tämän tutkimuksen otokset valittiin vuoden 1998 maaliskuussa ja otoksiin valitut henkilöt kuvaavat työnhakuaan vuoden 1998 alkupuoliskolla. Työpaikkojen tarjonta ja kysyntä eri toimialoilla vaihtelevat kausiluontoisesti. Kokonaistyöttömyysluvut ovat korkeimmillaan ensimmäisellä ja toisella vuosineljänneksellä. Kausivaihtelun suuruus vaihtelee kuitenkin toimialasta toiseen. Työn kysynnän on todettu vaikuttavan työnhakuaktiivisuuteen (ks. esim. Rantala, 1998). Tässä työssä tarkastellaan työmarkkinoilla tapahtuneita muutoksia vuoden 1997 maaliskuusta vuoden 1998 maaliskuun loppuun eli ajankohtana, jolloin haastateltavat pääosin hakivat töitä. Jos neljännesvuositietoja ei ole saatavilla, tarkastellaan vuosimuutoksia.

Taulukossa 2.1 kuvataan naisten ja miesten sekä eri ikäryhmien työttömyyskehitystä maaliskuusta 1997 maaliskuulle 1998.

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa työttömäksi määritellään henkilö, joka oli tutkimusviikolla ilman työtä ja oli työhön käytettävissä kahden viikon kuluessa sekä etsi työtä neljän viimeisen viikon aikana esim. seurasi lehti-ilmoituksia vapaista työpaikoista. Myös sovitun työn alkamista odottavat sekä lomautetut määritellään työvoimatutkimuksessa työttömiksi (ks. esim. Tilastokeskus, 1998a). Työministeriössä työttömiksi työnhakijoiksi luetaan ne, jotka tilastolukujen laskentapäivänä ovat ilman työtä ja ovat kokopäivätyöhön käytettävissä tai odottavat

Taulukko 2.1 Työttömyysasteet työvoimatutkimuksen mukaan ja työttömät työnhakijat maaliskuussa 1998.

	Työttömyysaste, %		Työttömät työnhakijat (lomautetut pl.)	
	1997:I	1998:I	lkm 1998:I	Vuosi- muutos, %
Kaikki	13,8	12,1	381800	-9,9
Miehet	13,8	12,1	199400	-12,7
Naiset	13,7	12,1	182400	-6,7
Ikä				
15-24	26,4	25,2	45900	-18,2
25-49	12,2	10,5	224100	-11,9
50-	13,5	11,4	111700	-1,3
Ikä, miehet				
15-24	28,5	24,6	25100	-21,6
25-49	11,9	10,6	119400	-14,7
50-	13,9	11,5	54900	-2,7
Ikä, naiset				
15-24	24,2	26,0	20800	-13,0
25-49	12,5	10,3	104800	-8,5
50-	13,0	11,4	56700	-0,4
	Osuus työttömistä työnhakijoista			
Yli vuoden työttömänä	30,7	31,5	120100	-7,5
Alle 25-vuotiaat	13,2	12,0	45900	-18,2

Lähde: Tilastokeskus, Työministeriö

sovitun työn alkamista. Työttömiin työnhakijoihin kuuluvat myös lomautetut. Työnvälitystilastoissa ovat ne työttömät, jotka ovat työttömyysturvan piirissä. Muista työttömistä osa saattaa jäädä ilmoittautumatta työnvälitykseen (ks. esim. Työpoliittinen aikakauskirja 1-2/1997).

Tarkasteluvuonna työttömien työnhakijoiden määrä laski lähes 10 %. Naisten mahdollisuudet päästä takaisin työelämään eivät ole parantuneet samaan aikaan kuin miesten. Työttömänä olevien naisten määrä väheni 6,7 %, kun taas työttömänä olevien miesten määrä väheni 12,7 %. Naisten työllisyystilanne on ollut perinteisesti miesten tilannetta parempi. Laman jälkeen tilanne on ollut päinvastainen. Lamavuosien jälkeen talouskehitys on ollut voimakasta miesvaltaisilla toimialoilla, kuten teollisuudessa ja rakentamisessa. Näillä aloilla miesten osuus on yli 80 %. Palveluelinkeinojen elpyminen parantaa naisten mahdollisuuksia päästä takaisin töihin. Myös julkinen palvelusektori on hyvin naisvaltai-

nen, siellä kaksi kolmannesta on naisia. Sosiaali- ja terveystaloudella jopa lähes 90 % on naisia. Julkisella sektorilla työllisyystilanne säilyi tarkasteluvuonna lähes ennallaan.

Taulukon 2.1 mukaan alle 25-vuotiaiden työttömyys on alentunut muuta työttömyyttä nopeammin. Nuorisotyöttömyys on kuitenkin edelleen korkea. Vuoden 1998 ensimmäisellä neljänneksellä lähes joka neljäs (25,2 %) alle 25-vuotiaasta oli ilman työtä. Alle 25-vuotiaiden miesten työttömien määrä on pudonnut vuoden aikana selvästi enemmän kuin alle 25-vuotiaiden naisten.

Työttömyyden rakenteelliset piirteet korostuvat työllisyystilanteen paranemisen myötä. Pitkäaikaistyöttömien osuus (31,5 %) kaikista työttömistä on edelleen kasvanut. Pitkäaikaistyöttömäksi määritellään yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleet. Muihin EU-maihin verrattuna pitkäaikaistyöttömien osuus kaikista työttömistä on Suomessa suhteellisen pieni. EU-maissa työttömistä oli pitkäaikaistyöttömiä lähes joka toinen (49 %), vain Tanskassa ja Itävallassa osuudet olivat pienemmät kuin Suomessa (Tilastokeskus, 1998a). Työnsaanti on vaikeaa ikääntyneille työttömille. 55-59 -vuotiaista työttömistä 70 % oli ollut työttömänä vuoden tai kauemmin. Heidän osuutensa kaikista pitkäaikaistyöttömistä oli vuonna 1997 34 %. Vuodesta 1995 osuus on kaksinkertaistunut. Avoimille työmarkkinoille sijoittuminen laskee jyrkästi kuuden ensimmäisen työttömyyskuukauden jälkeen. Yli kaksi vuotta työttömänä olleiden sijoittumismahdollisuudet ovat olemattoman pienet (Työministeriö, 1998). Pitkäaikaistyöttömien määrä ovat ensisijaisesti pienentäneet työhallinnon toimenpiteet.

Työttömät jakautuvat kahteen eriarvoiseen ryhmään. Nuoret, koulutetut ja lyhytaikaisesti työttömät pääsevät takaisin työelämään. Pysyväisluontoisesti työelämän ulkopuolelle jäävät vanhemmat, heikosti koulutetut ja pitkään työttömänä olleet. Kysymys on jo ns. hardcore-työttömyydestä eli ilmiöstä, jossa työttömyys on saanut niin lujan otteen yksilöstä ja yhteiskunnasta, ettei siihen näytä löytyvän ratkaisua (Kattelus, 1999).

2.2.1 Työttömyys alueittain

Lama kohteli alueita eri tavoin. Vuosina 1991-1994 hävisi 440 000 työpaikkaa. Yli puolet menetetyistä paikoista sijaitti (silloisissa) Uudenmaan, Turun ja Porin sekä Hämeen lääneissä. Laman aikana työllisten määrä laski keskimäärin 18 %, suhteellisesti suurimmat menetykset olivat Kuopion ja Mikkelin lääneissä. Alueelliset työttömyyserot tasaantuivat laman aikana. Työttömyys kasvoi erityisesti Etelä-Suomessa ja

muualla perinteisesti paremman työllisyyden alueilla. Tasoittuminen saattaa olla väliaikaista, sillä talouskasvu taas on ollut nopeinta pääosin samoilla alueilla. Työllisyyslain 19 pykälän mukaan työllisyyden alueellisesta tasapainosta onkin huolehdittava niin, ettei minkään työssäkäyntialueen työttömyys olennaisesti ylitä maan keskimääräistä tasoa. Näiden alueellisten velvoitteiden perusteella tukitoimet ovat kohdentuneetkin pääosin neljän itäisen ja pohjoisen työvoimapiirin alueelle.

Taulukossa 2.2 on esitetty työvoima- ja elinkeinokeskusten työttömyysasteet ja avoimet työpaikat. Työllisyyskehitys on ollut muuta maata suotuisempaa maan etelä- ja länsiosissa. Työttömyys on alentunut myös Itä- ja Pohjois-Suomessa, alentuminen on kuitenkin ollut muuta maata hitaampaa.

Taulukko 2.2 Työttömyysasteet työvoimatutkimuksen mukaan, työttömät työnhakijat ja avoimet työpaikat työnvälityksessä työvoima- ja elinkeinokeskusalueittain maaliskuussa 1998.

	Työttömyysaste	Työttömät työnhakijat ¹		Avoimet työpaikat ²		Avoimet työpaikat 100 työtöntä työnhakijaa kohden	
Uusimaa	11,8	9,1	82700	-14,3	6400	3,5	7,7
Uusimaa	11,8	9,1	82700	-14,3	6400	3,5	7,7
Varsinais-Suomi	13,4	11,0	29700	-9,7	1600	4,6	5,4
Satakunta	18,1	15,1	20400	-10,1	1200	3,5	5,9
Häme	16,8	15,3	30500	-11,6	1800	4,1	5,9
Pirkanmaa	18,1	13,6	35900	-9,3	1600	4,5	4,5
Kymi	16,4	15,2	28400	-8,7	2100	4,5	7,4
Etelä-Savo	16,2	16,8	15300	-8,9	740	5,0	4,8
Pohjois-Savo	20,9	16,9	21900	-7,6	790	2,3	3,6
Pohjois-Karjala	22,6	19,4	17700	-6,8	590	3,3	3,3
Keski-Suomi	21,1	17,2	23400	-4,9	520	2,6	2,2
Etelä-Pohjanmaa	19,9	14,4	12800	-15,2	400	2,8	3,1
Pohjanmaa	11,6	10,2	15300	-8,9	1400	7,7	9,2
Pohjois-Pohjanmaa	17,4	17,4	28800	-6,8	800	3,2	2,8
Kainuu	24,7	22,0	9700	-11,8	380	2,3	3,9
Lappi	25,1	23,9	22400	-3,4	800	2,0	3,6
Koko maa	16,1	13,6	394900	-9,9	21120	3,7	5,3

Lähde: Tilastokeskus, Työministeriö

¹ mukana lomautetut

² Avoimella työpaikalla tarkoitetaan työnvälitykselle ilmoitettua työpaikkaa, joka laskentapäivänä on avoinna työvoimatoimistossa. Kaikkia työpaikkoja ei ilmoiteta työn-

välitykselle. Arviolta noin 25-30 % niistä tulee työnvälityksen tietoon. (ks. esim. Työpoliittinen aikakauskirja 2/1998)

Työvoimatoimistoon ilmoitettujen avoimien työpaikkojen määrä on ollut kasvussa. Vuoden 1998 ensimmäisellä neljänneksellä avoimia työpaikkoja 100 työtöntä kohden oli keskimäärin 5. Pohjanmaalla paikkoja oli 9, Uudellamaalla lähes 8. Keski-Suomessa tilanne oli muuta maata vaikeampi. Työvoimatoimiston kautta oli 100 työtöntä kohden tarjolla 2 työpaikkaa. Tilanne oli huono myös Itä- ja Pohjois-Suomessa. Alueilla, joissa elinkeinorakenne on alkutuotantovaltainen, työllisyystilanne paranee hitaasti. Työvoimatoimiston avoinna olevat työpaikat ovat avoinna myös muille kuin työttömille. Tammikuussa 1998 täyttyneistä työpaikoista työvoimatoimiston hakijalla täyttyi noin 56 % (Räisänen & Tuomaala, 1998).

Työllisyystilanne vaihtelee myös alueiden sisällä hyvin paljon. 90-luvun lama muutti työttömyyden alueellisia piirteitä (Rusanen ym., 1998). Suurimpien kaupunkien työttömyysluvut ovat olleet maan keskitasoa huonommat. Kaupunkien sisällä kaupunginosien väliset erot ovat kasvaneet rajusti. Korkeimmat työttömyysasteet ovat harvaan asutulla maaseudulla.

2.2.2 Työttömyys ammateittain

Suotuisinta työllisyyskehitys on ollut ammateissa, jotka liittyvät teollisuuteen, kuljetukseen ja liikenteeseen sekä kaupalliseen työhön (Taulukko 2.3). Kaupallisella puolella avoimia työpaikkoja on tarjolla selvästi enemmän kuin hallinto- ja toimistotyöammateissa. Näistä molemmat edustavat naisvaltaisia aloja.

Työvoimatoimistojen avointen työpaikkojen täyttämiseen liittyy myös ongelmia. Tammikuussa 1998 vaikeasti täytettävien paikkojen osuus avoinna olleista työpaikoista oli 8 % (Räisänen & Tuomaala, 1998). Rekrytointiongelmien määrä ei vaihtelee kausiluonteisesti kuten avoinna olevien paikkojen määrä. Työpaikkojen täyttämisiongelmiä oli eniten teollisen ja kaupallisen työn ammattiryhmissä. Nämä ammattialat olivat muita ongelmallisempia myös vuotta aiemmin. Rekrytointiongelmiä on tullut lisää hallinto- ja toimistotyön ammattialalla. Siivoojat ja myyntiedustajat ovat vaikeasti palkattavien ammattinimikkeiden kärjessä. Hitsaajat ja ATK-asiantuntijat ovat listassa seuraavina.

Työnhakijan ominaisuuksiin liittyvät syyt olivat syynä joka toisessa työpaikan täyttämisiongelmassa. Työnhakijan ominaisuuksiin liittyviä syitä olivat mm. riittämätön ammatillinen peruskoulutus tai työkokemus, työntekijän henkilökohtaiset ominaisuudet ja kielitaitovaatimuk-

set. Työvoimatoimistojen mukaan yli puolet avointen työpaikkojen täyttämistä vaikeuksista on luonteeltaan sellaisia, ettei työhallinto pysty

Taulukko 2.3 Työttömät työnhakijat ja avoimet työpaikat ammateittain¹, maaliskuussa 1998.

	Työttömät työnhakijat		Avoimet työpaikat	Avoimet työpaikat 100 työtöntä työnhakijaa kohden	
	1998:I	Vuosi- muutos	1998:I	1997:I	1998:I
Teknillinen, yht. kuntatiet., terveydenhuoltotyö	63300	-4,8	3900	4,5	6,2
Hallinto- ja toimistotyö	43700	-9,3	1600	2,3	3,7
Kaupallinen työ	30200	-10,1	2700	6,5	8,9
Maa- ja metsätaloustyö	17000	-7,6	2600	12,0	15,3
Kuljetus- ja liikennetyö	15700	-11,3	500	2,0	3,2
Teollinen työ	125100	-13,0	5100	2,8	4,1
Palvelutyö	46300	-6,3	3400	4,7	7,3
Muu työ, luokittelematon	40400	-12,6	1300	2,6	3,2
Lomautetut	13100	-10,3			
Yhteensä	394800	-9,9	21100	3,7	5,3

Lähde: Tilastokeskus, Työministeriö

¹ Pohjoismaisen ammattiluokitus (Nordisk Yrkesklassificering, NYK)

niihin vaikuttamaan. Työhallinnon vaikutusmahdollisuudet riippuvat suuresti siitä, minkä ammattialan paikoista on kyse.

2.4 Erilaiset työsuhteet

Työmarkkinoilla epätyypilliset työsuhteet ovat yleistyneet. Harmonisoidussa Euroopan unionin työvoimatutkimuksessa epätyypillisiin työsuhteisiin luokitellaan määräaikaisissa ja/tai osa-aikaisissa työsuhteissa olevat. Ensimmäinen EU-työvoimatutkimus tehtiin Suomessa 1995. Työvoimatutkimuksessa määräaikaisiksi luokitellaan ne palkansaajat, joilla ei ole pysyvää työsuhdetta. Myös koeajalla olevat sekä työmäärärahoihin työllistetyt luokitellaan määräaikaisiin. Luokittelu perustuu vastaajan omaan näkemykseen. Osa-aikatyöksi määriteltiin aikaisemmin 30 tunnin viikkotyöaika. Yhtenäistä tuntirajaa ei enää käytetä, koska osa-aikatyön tuntirajat vaihtelevat eri aloilla. Osa-aikatyö perustuu vastaajan omaan ilmoitukseen (Keinänen, 1998).

Vuonna 1997 lähes joka neljännen palkansaajan työsuhde oli epätyypillinen: määräaikainen ja/tai osa-aikainen (Työvoimatilastot, 1997). Epätyypillinen työ oli yleisintä majoitus- ja ravitsemistoiminnan ja maatalouden aloilla. Näillä aloilla palkansaajista yli 40 % oli osa- ja/tai määräaikaisessa työsuhteessa eli noin kaksi kertaa yleisemmin kuin kaikilla aloilla keskimäärin. Epätyypilliset työsuhteet ovat yleisiä julkisella sektorilla. Keväällä 1996 jopa 30 % työsuhteista oli määräaikaisia, kunta-sektorilla työsuhteista oli määräaikaisia 26 % (Sutela, 1998).

Suomessa määräaikaisessa työsuhteessa olevien palkansaajien osuus kaikista palkansaajista oli koko 1980-luvun jälkeen yli 10 %. Laman jälkeen määräaikaisten osuus on noussut. Vuonna 1997 määräaikaisia oli jo 18,3 % (Sutela, 1998). Määräaikaisten määrä vaihtelee myös kausiluonteisesti. Vuoden 1997 ensimmäisellä neljänneksellä määräaikaisten osuus oli alimmillaan 16,2 %, kesällä kolmannen neljänneksen aikana määräaikaisia oli joka viides eli 19,4 % (Tilastokatsaus, 1998:IV) .

Taulukossa 2.4 on esitetty palkansaajien erilaiset työsuhteet vuosien 1997 ja 1998 ensimmäisellä neljänneksellä.

Taulukko 2.4 Palkansaajien erilaiset työsuhteet, %.

	Kaikki työsuhteet				Alle vuoden kestäneet työsuhteet			
	Lkm	Vuosi- muutos	% -osuudet		Lkm	Vuosi- muutos	% -osuudet	
			1997:I	1998:I			1997:I	1998:I
Kaikki	1834	3,3			366	11,9		
Jatkuva kokoaikatyö	1413	2,8	77,4	77,0	137	18,1	35,5	37,4
Epätyypillinen työsuhde	421	5,3	22,5	23,0	230	9,0	64,5	62,8
Määräaikainen	283	-1,4	16,2	15,4	190	2,2	56,9	51,9
Osa-aikainen	217	16,7	10,5	11,8	98	30,7	22,9	26,8

Lähde: Tilastokeskus

Vuoden 1998 ensimmäisellä neljänneksellä määräaikaisten osuus (15,4 %) oli pienempi kuin vuotta aiemmin. Alle vuoden kestäneistä työsuhteista useampi kuin joka toinen oli määräaikainen.

90-luvulla määräaikaisuus koskee kaikkia palkansaajaryhmiä. Määräaikaiset ovat yhä useammin naisia, yli 30-vuotiaita, hyvin koulutettuja ja toimihenkilöitä. Vuoden 1997 työolotutkimuksen mukaan kaksi kolmesta piti määräaikaisuuttaan kielteisenä ja henkisesti rasittavana. Suu-

rin osa (78 %) kaikista määräaikaisessa työsuhteessa olevista määräaikaisuus oli vastentahtoista. Syynä määräaikaisuuteen oli se, ettei pysyvää työtä löytynyt (Sutela, 1998). 80-luvun loppupuolella määräaikaisissa työsuhteissa työttömyysriski on erittäin suuri, jopa nelinkertainen toistaiseksi voimassa oleviin työsuhteisiin verrattuna (Santamäki-Vuori ja Sauramo, 1990). 90-luvun alkupuolella riski oli noussut selvästi. Vuonna 1993 määräaikaisten riski joutua työttömäksi vuoden kuluessa oli jo seitsenkertainen verrattuna pysyvässä työsuhteessa oleviin. Useamman kuin joka toisen määräaikaisen työsuhde päättyi työttömyyteen (Parjanne, 1997).

Määräaikaisten työsuhteiden rinnalla myös osa-aikaisten työsuhteiden osuus on lisääntynyt. Alle vuoden kestäneissä työsuhteissa osa-aikaisia on joka neljäs. Osa-aikatyöstä ovat kiinnostuneet erityisesti naiset. Vuonna 1993 neljännes kokoaikatyötä tekevästä naisista halusi osa-aikatyöhön, miehistä vain viidennes oli osa-aikatyön kannalla. Pysyvästi osa-aikatyöhön halusivat lähinnä iäkkäät. Yleisin syy 35-54 -vuotiaiden osa-aikatyön tekoon oli se, ettei kokoaikatyötä ollut tarjolla. Alle 35-vuotiailla suurin syy osa-aikaisuuteen oli opiskelu, 55-64 -vuotiailla syyinä oli eläke- tai osa-aika eläke (Sutela, 1998).

3 Aineiston kuvaus

3.1 Perusaineisto

Työttömien ja työvoimapolitiisissa toimenpiteissä olevien työnhakijoiden työnhakukäytäntöjen, asenteiden ja motivaation tutkimiseksi tehtiin kyselyt kahdelle erilliselle työnhakijaryhmälle. Toiseen ryhmään kuuluivat tietyllä hetkellä työnhakijoina olleet ja toiseen samoihin aikoihin työnhakunsa päättäneet. Aineisto kerättiin yhteispohjoismaiseen tutkimushankkeeseen, jonka toimeksiantaja oli Pohjoismaisen ministerineuvoston työmarkkinavaliokunta. Lisäksi tutkimuksen rahoitukseen osallistuivat kunkin maan paikallisviranomaiset, Suomessa työministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö. Tutkimushankkeessa ovat Suomen lisäksi mukana Norja, Ruotsi ja Tanska. Näiden maiden työnhakijoiden työnhakukäyttäytymisestä ja mielipiteistä on vertailtu raportissa ”Dagpengesystemene i Norden og tilpasningen på arbeidsmarknadet”. Raportti on luonteeltaan kuvaileva. Yhteisraportin lisäksi kussakin maassa on tehty maakohtaiset raportit.

Tutkimuksen otokset poimittiin työministeriön työnhakurekisteristä. Ensimmäinen otos (poikkileikkausaineisto) valittiin niiden joukosta, jotka olivat 31.3.1998 työttöminä tai osallistuivat työmarkkinatoimenpiteisiin. Tähän brutto-otokseen tuli 1287 työnhakijaa.

Toinen ns. virta-aineisto on satunnaisotos niistä 25-60 -vuotiaista, jotka päättivät työnhakunsa 16.-27.3.1998 siirtyäkseen töihin tai työmarkkinoiden ulkopuolelle. Otos rajattiin aktiivisessa työiässä oleviin, jotta opiskelu ja eläkkeelle siirtyminen eivät vaikuttaisi liian suurella painolla työnhakukäyttäytymisestä tehtäviin johtopäätöksiin. Työnhakunsa päättäneen työnhakijan tuli lisäksi olla työtön, työmarkkinatoimenpitein sijoitettu tai työvoimakoulutuksessa. Otokseen valittiin 1297 henkilöä (ns. brutto-otos). Vajaakuntoiset, kuntoutuksessa olevat sekä lomautetut jätettiin otosten ulkopuolelle.

Tilastokeskus huolehti otoshenkilöiden yhteystietojen hankkimisesta Väestörekisterikeskuksesta ja puhelinhaastatteluista. Haastattelut tehtiin vain niille brutto-otoksiin valituille, joilla oli puhelin. Lähes joka neljäs poikkileikkausaineiston työnhakijoista jäi tästä syystä pois puhelinhaastattelusta. Virta-aineistosta jäi samasta syystä pois 13 % (Liite 1.). Tilastokeskuksen yleisen käytännön mukaan puhelinhaastattelua ei myös-

kään tehty niille, jotka olivat vuoden aikana olleet mukana jossain muussa Tilastokeskuksen suorittamassa haastattelussa. Ennen haastattelua otoshenkilöille lähetettiin kirje, jossa kerrottiin tulevasta haastattelusta. Tilastokeskuksen haastatteluorganisaatio suoritti puhelinhaastattelut 23.5.-7.8.1998². Haastattelut tehtiin haastateltavan äidinkielellä joko suomeksi tai ruotsiksi.

Haastattelusta kieltäytyneitä oli poikkileikkausaineistossa vajaa 5 %. Lopulliseen poikkileikkausaineistoon jäi 749 haastattelua (nk. netto-otos). Virta-aineistossa haastattelusta kieltäytyi 4 %. Vain niitä haastateltiin, jotka olivat haastatteluhetkellä työssä tai työvoiman ulkopuolella. Poimintahetken jälkeen työttömäksi joutuneita ja toimenpiteisiin siirtyneitä oli kaikkiaan 105. Heidän kohdallaan haastattelut keskeytettiin. Virta-aineistoon jäi siten 721 haastattelua (nk. netto-otos).

Netto-otokset edustavat suhteellisen hyvin perusjoukkoja (Liite 1). Molemmissa otoksissa naisten osuus on suurempi kuin perusjoukossa. Poikkileikkausaineistossa 30-49 -vuotiaat miehet ovat aliedustettuina. Osasyynä tähän on se, että tämän ikäisillä miehillä oli puhelin muita harvemmin. Työttömyyden pituuden mukaan tarkasteltuna ne, joilla on takanaan lyhyt työttömyysjakso ovat yliedustettuja sekä poikkileikkaus- että virta-aineistossa. Keskimääräinen työttömyysaika otoksissa ei kuitenkaan poikkea merkittävästi perusjoukon työttömyysjaksojen keskipituudesta (t-testi, $p < 0,05$).

Otosten poiminnan yhteydessä työnhakurekisteristä kerättiin otoshenkilöiden keskeisiä perustietoja esim. tiedot työttömyyden kestosta ja koulutuksesta. Nämä tiedot Tilastokeskus liitti myöhemmin haastattelu-tietoihin.

Tämä tutkimus keskittyy aktiivisessa työssä oleviin. Poikkileikkausaineistoon mukaan tulleet alle 25-vuotiaat ja 60-vuotta täyttäneet jätettiin tarkastelun ulkopuolelle. Virta-aineistossa sama rajausta tehtiin jo otoksen poimintavaiheessa. Poikkileikkausaineistoon jäi ikärajoitusten jälkeen 597 henkilöä .

Ensimmäisiin haastatteluihin päästiin vajaan kahden kuukauden kulluttua poiminnasta. Poiminnan ja viimeisten haastatteluiden välillä oli neljä kuukautta. Keskimääräinen aika, joka kului poiminnasta haastatte-

² Virta-aineistossa jouduttiin vielä 29.9.-19.10.1998 tekemään uusintakysely työttömyysaikaisista tuloista. Tulokysymykset olivat ohjelmointivirheen takia jääneet pois alkuperäisestä kyselystä. Niistä, jotka olivat olleet alkuperäisessä kyselyssä mukana, ei uusintakyselyssä tavoitettu 28 henkilöä.

luun oli poikkileikkausaineistossa 67 päivää. Virta-aineistossa haastatteluviive oli keskimäärin 72 päivää.

Taulukko 3.1 kertoo niistä muutoksista, joita tapahtui haastatteluviiveen aikana haastateltavien työmarkkina-asemissa. Alkuperäisessä otoksessahan poikkileikkausaineistoon valittiin työttömiä tai työvoimapolittisissa toimenpiteissä olevia. Virta-aineistoon valitut olivat päässet töihin tai siirtyneet työvoiman ulkopuolelle.

Taulukko 3.1 Haastateltujen työmarkkina-asemissa tapahtuneet muutokset haastatteluviiveen aikana.

	Lkm	Työmarkkina-asema haastatteluhetkellä			
		Työtön	Työssä	Toimenpitein sijoitettu	Työvoiman ulkopuolella
Työmarkkina-asema poimintahetkellä		%	%	%	%
Poikkileikkausaineisto	597	67,2	20,9	9,0	2,8
Työtön	494	76,3	17,6	3,8	2,2
Toimenpitein sijoitettu	103	23,3	36,9	34,0	5,8
Virta-aineisto	826	11,9	73,0	0,8	14,3
Avoimille työmarkkinoille siirtynyt	689	11,9	85,3	1,0	1,7
Työvoiman ulkopuolella siirtynyt	137	11,7	10,9	0,0	77,4

Poikkileikkausaineistossa poimintahetkellä työttömänä olleista $\frac{3}{4}$ oli edelleen työttömänä, lähes joka viides (17,6 %) oli saanut töitä, toimenpiteisiin oli siirtynyt 4 % ja työvoiman ulkopuolelle 2 %. Työvoiman ulkopuolelle siirtyneistä joka toinen oli eläkkeellä. Poimintahetkellä toimenpiteissä olleet olivat työllistyneet työttömiä useammin. Heistä 37 % oli työssä, 34 % oli edelleen toimenpiteissä, uudelleen työttömäksi oli jäänyt 23 %.

Virta-aineistossa poimintahetkellä avoimille työmarkkinoille siirtyneistä oli 85 % edelleen työssä, työttömäksi oli joutunut 12 %. Työvoiman ulkopuolelle siirtyneistä 11 % oli mennyt töihin poiminta- ja haastatteluhetken välillä ja uudelleen työnhakuun lähteneistä vailla työtä oli 12 %. Haastattelua ei jatkettu niiden kohdalla, jotka olivat poimintahetken jälkeen työttöminä tai toimenpiteissä.

3.2 Sosiodemografisten piirteiden kuvaus

Tässä luvussa kuvataan ja vertaillaan poikkileikkaus- ja virta-aineiston työnhakijoiden keskeisiä sosiodemografisia piirteitä. Otokset on jaettu työmarkkina-asemien mukaisiin ryhmiin. Poikkileikkausaineistoon valittiin työttömiä ja työvoimapolitiisissa toimenpiteissä olevia. Haastatteluviveestä johtuen poikkileikkausaineistossa on haastatteluhetkellä myös työssä olevia ja työvoiman ulkopuolelle siirtyneitä. Ryhmät eivät ole kuitenkaan ole kuitenkaan satunnaisotoksia työllistyneistä ja työvoiman ulkopuolelle siirtyneistä, eikä niitä voida yhdistää virta-aineiston vastaaviin ryhmiin. Jatkossa työttömillä tarkoitetaan poikkileikkausaineiston haastatteluhetkellä työttömänä olleita ja toimenpiteissä olevilla poikkileikkausaineiston haastatteluhetkellä toimenpiteissä olevia. Työssä olevilla (työllistyneillä) tarkoitetaan virta-aineiston haastatteluhetkellä työssä olevia ja työvoiman ulkopuolella olevilla virta-aineiston työvoiman ulkopuolella olevia.

Taulukossa 3.2 on eri työmarkkina-asemissa olevien prosenttijakumat sukupuolen, iän koulutuksen ja perhesuhteiden mukaan. Tämän tutkimuksen kannalta tärkeimpien ryhmien eli poikkileikkausaineiston työttömien ja virta-aineiston avoimille työmarkkinoille työllistyneiden

Taulukko 3.2 Haastatteluhetkellä eri työmarkkina-asemissa olevien sosiodemografiset piirteet, %.

	Kaikki	Poikkileikkausaineisto					Virta-aineisto		
		Työtön	Työssä	Toimen- piteissä.	Työv. ulkop.	Yhteensä	Työssä	Työv. ulkop.	Yhteensä
Lkm	1318	401	54	125	17	597	603	118	721
<i>Sukupuoli**</i>									
Mies	50,5	47,9	33,3	46,4	52,9	46,4	62,2	11,9	54
Nainen	49,5	52,1	66,7	53,6	47,1	53,6	37,8	88,1	46
<i>Ikä***</i>									
25-34	52	33,4	50	51,2	35,3	38,7	58,9	84,7	63,1
35-49	26	27,4	25,9	29,6	5,9	27,1	28,9	5,9	25,1
50-	21,9	39,2	24,1	19,2	58,8	34,2	12,3	9,3	11,8
Keski-ikä***	40	44,9	40,6	38,9	47,1	43,3	37,9	33,8	37,3
<i>Koulutus***</i>									
Perusaste	36	50,6	24,1	32	52,9	44,4	30,7	21,2	29,1
Keskiaste	50,2	41,6	63	47,2	29,4	44,4	54,1	59,3	54,9
Korkea aste	13,8	7,7	13	20,8	17,6	11,2	15,3	19,5	16
<i>Perhesuhteet***</i>									
Naimisissa	52,2	48,2	50,0	51,7	56,3	49,3	54,4	56,0	54,6
Avoliitossa	19,2	15,8	21,2	16,1	18,8	16,4	20,3	27,5	21,5
Naimaton/	28,5	35,7	28,8	32,2	25,0	34,1	25,3	16,5	23,9

eronnut/leski				
---------------	--	--	--	--

* = tilastollinen merkitsevyystaso 5 prosenttia, ** = 1 prosentti, *** = 0,1 prosenttia, jatkossa käytetään merkintää *(**)(***)merkitsevyystaso 5(1)(0,1) prosenttia.

jakaumien samankaltaisuutta on testattu χ^2 -testin avulla ja keskiarvoja t-testin avulla. Vasemmassa sarakkeessa olevan piirteen kohdalla olevat *-merkit ilmoittavat ryhmien väliset tilastollisesti merkitsevät erot.

Taulukosta voi lukea saman kuin Tilastokeskuksen ja Työministeriön tilastoistakin. Miehet ovat työllistyneet naisia useammin. Vain harva 50-vuotta täyttänyt on työllistyneiden joukossa. Kahdella kolmesta työllistyneestä on vähintään keskiasteen koulutus, 75% elää parisuhteessa eli on naimisissa tai elää avoliitossa. Virta-aineistossa työvoiman ulkopuolelle siirtyneitä on 16 %. Tyypillinen työvoiman ulkopuolelle siirtynyt on nuori aikuinen nainen, joka elää parisuhteessa ja jolla on koulutusta enemmän kuin perusaste.

Työttömät ja työllistyneet eroavat toisistaan merkitsevästi sukupuolen, iän, koulutuksen ja perhesuhteiden mukaan tarkasteltuna. Työttömät ovat työllistyneitä vanhempia ja vähemmän koulutettuja ja he elävät työllistyneitä useammin ilman parisuhdetta. Suomessa tyypillinen työtön onkin perinteisesti ollut perheetön mies tai perheetön nainen (Vähätalo, 1988).

3.3 Työhön ja työllistymiseen liittyvät tekijät

Haastateltavien työ- ja työttömyyskokemuksia kuvataan työkokemusvuosilla, viimeisen työsuhteen pituudella ja työttömyyden pituudella. Työttömyyden aikaista toimeentuloa kuvataan työttömyyspäivärahoilla. Haastateltavan työnsaantimahdollisuuksia tarkastellaan ammatin ja alueellisen työttömyystilanteen avulla.

Haastateltavilta kysyttiin työkokemusvuosia ja viimeisen työsuhteen pituutta sekä työttömyyden aikaista työttömyysturvaa. Perusturvan saajiin luokiteltiin sekä peruspäivärahalla että työmarkkinatuella olevat. Ei tukea saaviin kuuluvat ne, jotka eivät ole tukea hakeneetkaan ja ne, jotka eivät ole tukiin oikeutettuja. Tuen saamiseenhan liittyy mm. työssäoloehto ja tarveharkinta.

Työttömyyden pituus kuvaa edelleen työttömillä meneillään olevan työttömyysjakson pituutta haastatteluhetkellä. Työttömyyden alkuhetki on saatu työministeriön työnhakurekisteristä. Muilla ryhmillä työttömyyden pituus on rekisteristä saatu viimeisen työttömyysjakson pituus. Työttömyysjakso päättyy mm. lyhyiden työsuhteiden ja työvoimakoulu-

tuksessa olon ajaksi. Yhtäjaksoisen työttömyyden käyttämistä työttömyyden pituuden mittarina on arvosteltu. Santamäki-Vuoren (1996) mukaan paremman kuvan kroonisen työttömyyden laajuudesta antaa yhteenlaskettu työttömyysaika muutaman vuoden ajalta.

Haastateltavan ammattitieto on saatu työministeriön työnhakurekisteristä. Ammattien luokitus on Pohjoismaisen ammattiluokituksen mukainen (Nordisk Yrkesklassificering, NYK). Luokitus on sama, mitä työministeriö käyttää tilastoissaan. Teolliseen työhön kuuluvat myös talonrakennukseen ja muuhun rakennustoimintaan liittyvä työ.

Paikallisen työllisyystilanteen kuvaajana käytetään työssäkäyntialueen työttömyyttä maaliskuussa 1998. Tilastokeskus (Suomi-CD) määrittelee työssäkäyntialueen seuraavasti: ”Työssäkäyntialue on kunnan rajat ylittävän työssäkäynnin eli pendelöinnin perusteella rajattu alue, jonka sisällä käydään suurelta osin alueen keskustassa töissä. Kunta on työssäkäyntialueen keskus, jos sieltä pendelöi yhteensä alle 20 % työllisestä työvoimasta muihin kuntiin sekä mihin tahansa yksittäiseen kuntaan alle 10 % työvoimasta.” Työssäkäyntialueen työttömyys laskettiin alueeseen kuuluvien kuntien maaliskuun 1998 työttömyyslukujen painotettuna keskiarvona. Kunnan työttömien osuus työvoimasta (Työministeriö) painotettiin kunnan työvoimalla (Tilastokeskus). Työssäkäyntialueet on jaettu matalan, keskitason ja korkean työttömyyden alueiksi. Jaottelun rajoina käytettiin maan työssäkäyntialueiden työttömyysasteista laskettuja 30 ja 70 prosentin fraktiileja.

Taulukkoon 3.3 on kerätty haastateltujen työssäkäyntiin ja työttömyyteen liittyviä tekijöitä. Työttömillä on työkokemusta keskimäärin 22 vuotta, työssä olevilla vuosia on keskimäärin 16, mikä on merkitsevästi vähemmän kuin työttömillä. Osa työttömien ja työllistyneiden työkokemusten välisestä erosta selittyy iällä, ovathan työllistyneet 7 vuotta työttömiä nuorempia.

Työkokemus vaihtelee koulutuksen mukaan suuresti. Perusasteen koulutuksen saaneilla työkokemusta on keskimäärin 25 vuotta ja keskiasteen koulutuksen saaneilla 20 vuotta. Korkea asteen koulutuksen saaneet olivat olleet työelämässä keskimäärin 15 vuotta. Työttömillä viimeisen työsuhteen pituus on pidempi kuin työllistyneillä. Työllistyneistä perusturvan saaneita on 34 %, mikä on selvästi enemmän kuin työttömäksi jääneiden joukossa. Ansioturvan saajia ryhmissä on suunnilleen yhtä paljon. Niitä, jotka eivät saaneet tukia oli työttömissä 15 %, työllistyneissä heitä oli alle 6 %. Joka kymmenes heistä on työttömyysaikanaan saanut asumis- tai toimeentulotukea, muut ovat selviytyneet ilman tukea. Kolmasosa niistä, jotka eivät saaneet mitään tukia, ei ollut

hakenutkaan työttömyyspäivärahaa, kolmasosalta oli taas evätty raha. Tukien ulkopuolelle jääneistä 22 % on ansiosidonnaiselta päivärähältä pudonneita, eikä heillä ole oikeutta tarveharkintaiseen työmarkkinatukeen.

Taulukko 3.3 Haastatteluhetkellä eri työmarkkina-asemissa olevien työmarkkinahistoria, %.

	Kaikki	Poikkileikkausaineisto					Virta-aineisto		
		Työtön	Työssä	Toimenpiteissä	Työv. ulkop.	Yhteensä	Työssä	Työv. ulkop.	Yhteensä
Lkm	1318	401	54	125	17	597	603	118	721
<i>Työssäolo</i>									
Työkokemus, keskim. vuosia***	17,6	22,1	16,2	15,7	23,7	20,3	16,4	10,3	15,4
Viim. Työsuhteen pituus, keskim. vuosia***	3,8	6,8	4,7	1,1	12,4	5,6	2,3	2,5	2,3
<i>Työttömyys***</i>									
0-4 viikkoa	16,6	6,5	7,4	21,6	17,6	10,1	23,5	14,4	22,1
5-12 viikkoa	22,5	12,2	38,9	33,6	23,5	19,4	26,9	15,3	25,0
13-52 viikkoa	43,8	41,1	50,0	40,0	47,1	41,9	43,3	55,9	45,4
yli 52 viikkoa	17,1	40,1	3,7	4,8	11,8	28,6	6,3	14,4	7,6
Keskimäärin. viikkoa	31,9	59,4	15,6	17,6	28,1	45,8	18,1	32,5	20,4
Mediaani, viikkoa	16	38	13	10	13	25	12	19	13
<i>Työttömyysturva***</i>									
Perus	27,5	34,1	26,9	33,6	18,8	32,9	22,0	27,5	22,9
Ansio	59,7	59,3	51,9	57,1	68,8	58,4	61,1	58,7	60,7
Ei tukia	11,3	5,6	17,3	8,4	12,5	7,4	15,0	12,8	14,6
<i>Ammatti***</i>									
Teknillinen, yht.kuntatiet., terveydenhuoltotyö	24,7	17,5	29,6	34,4	17,6	22,1	24,2	39,8	26,8
Hallinto- ja toimistotyö	12,7	15,7	16,7	12,8	11,8	15,1	10,4	11,9	10,7
Kaupallinen työ	8,3	12,0	11,1	3,2	17,6	10,2	7,0	5,9	6,8
Maa- ja metsätaloustyö	3,6	3,5	3,7	4,0	5,9	3,7	3,8	2,5	3,6
Kuljetus- ja liikennetyö	22,4	27,2	16,7	12,8	23,5	23,1	24,2	9,3	21,8
Teollinen työ	15,3	9,5	5,6	17,6	5,9	10,7	21,6	6,8	19,1
Palvelutyö	10,1	11,0	13,0	14,4	17,6	12,1	7,0	16,1	8,5
Muu työ, luokittelematon	2,9	3,7	3,7	0,8		3,0	1,8	7,6	2,8
<i>Työssäkäyntialueen työttömyys</i>									
Matala	42,5	42,9	27,8	30,4	64,7	39,2	45,9	39,8	44,9
Keskitasoa	38,5	35,9	35,2	52,0	23,5	37,9	36,8	44,9	38,1
Korkea	19,0	21,2	37,0	17,6	11,8	22,9	17,2	15,3	16,9

*(**)(***) merkitsevyystaso 5(1)(0,1) prosenttia

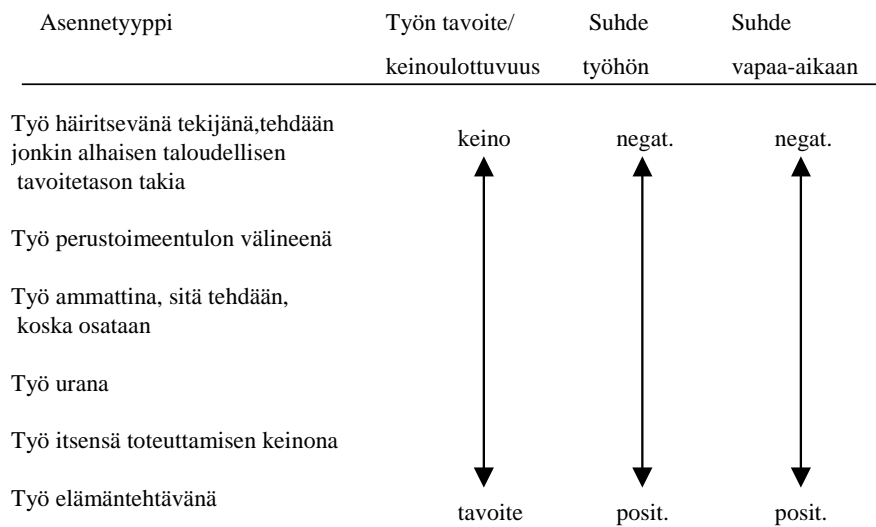
Ammattikohtaisessa työllistymisessä on myös merkittäviä eroja. Lähes puolet työllistyneistä oli teollisuuden ja kuljetus- ja liikennetyön aloilla. Palvelualojen elpyminen ei näy vielä vuoden 1998 ensimmäisellä neljänneksellä. Kaikissa ammateissa työttömiksi jääneet ovat työllistyneitä vanhempia.

Suurten alueellisten erojen säilyminen työttömyysluvuissa näkyy myös taulussa 4.2. Työllistyminen on heikkoa korkean työttömyyden alueilla. Osasyynä tähän on se, että vuoden 1998 alusta työvoimapolitiittisten toimenpiteiden määrää pienennettiin. Se vaikutti vaikeiden työttömyysalueiden työttömyyden laskun hidastumiseen. Tukityöllistäminen oli suurta korkean työttömyyden alueilla, mikä johtuu alueellista työllistämismisvelvoitteesta.

Pitkään työttöminä olleet ovat työllistyneet heikommin kuin muut. Työllistyneistä vähiten työttömyyspäiviä oli niillä, jotka eivät olleet työttömyysturvan piirissä. Ansioturvaa saaneet työllistyneet olivat olleet työttöminä keskimäärin 17 viikkoa. Perusturvaa saaneilla työllistyneillä keskimääräinen työttömyysaika oli 23 viikkoa. Edelleen työttömällä työttömyysaika ei vaihdellut työttömyysturvan lajin mukaan.

4 Työttömyyskokemukset ja työsuuntautuneisuus

Palkkatyöhön liittyy taloudellisten arvojen lisäksi sosiaalisia ja psykologisia arvoja, jotka ovat työttömyyden myötä uhattuina. Työ tarjoaa mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen, sosiaalisen tuen ja hyväksynnän saamiseen. Työntekijän työkäyttäytymistä voisi kuvata seuraavan kaavion avulla (Kasvio 1994, s. 133).



Kuvio 4.1 Työhön sitoutumisen eri asteet Kahnin ja Wienerin mukaan.

Työttömyyden ja hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä on tutkittu laajalti (Feather 1990). Ensimmäiset tutkimukset ovat jo 30-luvun suuren laman ajoilta. Eri aikoina tehdyissä tutkimuksissa on havaittu työttömyydellä olevan kielteisiä vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin. Vaikutukset eivät kuitenkaan aina ole pysyviä. Työttömyys tuo raha-huolia, stressioireita, terveydentila saattaa heiketä ja omaa elämää koskevat vaikutusmahdollisuudet pienenevät. Hyvinvointipuutteiden on havaittu myös kasaantuvan. Kasautumisen riski on erittäin suuri pitkäaikaistyöttömillä (Marski, 1996). Syy- ja seuraussuhteiden määrittäminen tutkimusten avulla ei kuitenkaan ole ongelmatonta (kts. Björklund & Eriksson 1998). Tutkimustulokset ovat myös vaikeasti yleistettävissä.

Työttömyys ei kohtele kaikkia samoin. Vähätalon (1998) mukaan vaikutukset vaihtelevat voimakkaasti eri taustatekijöiden mukaan. Rakente- ja taustatekijöitä, joilla on havaittu olevan vaikutuksia siihen, miten työttömyyteen sopeudutaan ovat:

- työttömyyden pitkittyminen/talous
- elämävaihe/ikäryhmä
- sukupuoli
- perhesuhteet
- sosiaali- ja koulutusryhmät
- alueelliset prosessit
- ajankäytön ja aktiivisuuden sopeuttaminen

Kortteinen ja Tuomikoski (1998) ovat tutkineet pitkäaikaistyöttömien selviytymistä työttömien omien kokemusten ja kyselyaineistojen avulla. Heidän mukaansa työtön tarvitsee selviytyäkseen rahan lisäksi yhteisöllisiä suhteita. Työttömän selviytyminen työ- ja toimintakykyisenä perustuu ratkaisevalla tavalla ns. sosiaaliseen kannatteluun, jota on kahdenlaista. Yhteisöllinen kannattelu perustuu arvoyhteisyyteen ja toinen kannattelun muoto, yhteiskunnallinen kannattelu perustuu rahaan ja vastikkeelliseen vaihtoon. Jos jompikumpi näistä kannattelun muodoista pysyvällä tavalla pettää, niin erilainen inhimillinen pahoinvointi, mm. sairastuvuus lisääntyy. Tulosten mukaan 90-luvulla yleistynyt pitkittynyt työttömyys on kasvattanut sairautta ja köyhyyttä. Heidän arviionsa mukaan työttömyyden ja sairastavuuden välistä yhteyttä ei voida selittää kokonaan niin, että sairaat valikoituisivat työttömiksi. Työttömyydellä on oma vaikutuksensa sairastavuuteen.

Tässä luvussa käsitellään haastateltavien kielteisiä ja myönteisiä kokemuksia työttömyyden ajalta. Muutamalla kysymyksellä selvitetään myös työn merkitystä.

4.1 Työttömyyteen liittyvät haitat

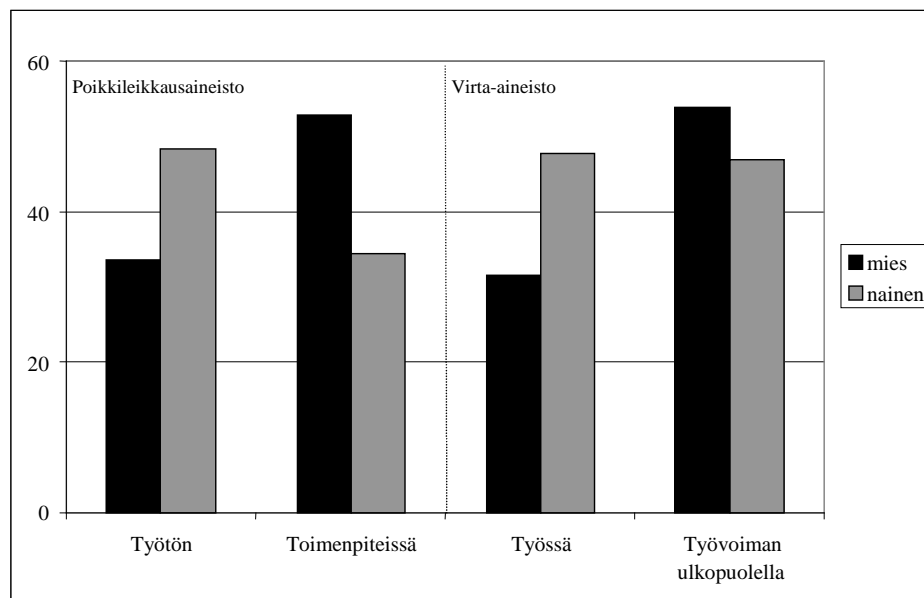
Haastateltavilta kysyttiin, missä määrin he ovat työttömänä ollessaan kokeneet ongelmaksi seuraavat kolme asiaa:

- yhteydenpidon menettämisen työtovereihin ja kollegoihin
- terveydentilan heikkenemisen
- joutumisen tinkimään kulutuksesta

Ensimmäinen kysymys liittyy työn sosiaaliseen merkitykseen, toinen terveyteen ja kolmas taloudelliseen tilanteeseen. Vastausvaihtoehdot olivat ”suuresta määrin”, ”jossain määrin”, ”vähän”, ”ei ollenkaan” ja ”ei tiedä/ei halua vastata”. Vastausjakaumat ovat liitteessä 2.

Annettujen vastausten mukaan työttömyyden myötä yhteydenpito työtovereihin vähenee tai päättyy kokonaan. Tutkimuksen mukaan lähes joka neljäs piti tätä ongelmana ainakin jossain määrin, työllistyneet jonkin verran vähemmän kuin työttömät. Pohjoismaisessa vertailussa yuli ilmi, että norjalaiset ja ruotsalaiset kaipasivat työttömänä ollessaan työyhteisöä enemmän kuin suomalaiset ja tanskalaiset (Dagpenges, 1999).

Miesten ja naisten yhteydenpitokokemukset on esitetty kuviossa 4.2.

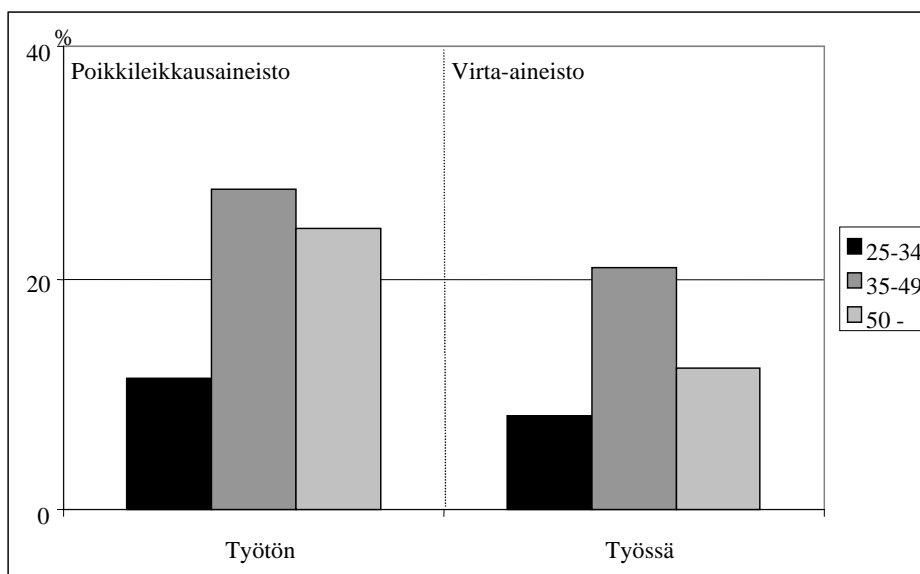


Kuvio 4.2 Työttömyyden seuraukset: yhteydenpidon menettäminen työtovereihin, ongelma ainakin jossain määrin, %.

Naisten ja miesten mielipiteiden välillä oli selvä ero. Työttömille ja työllistyneille naisille yhteydenpidon puuttuminen oli suurempi ongelma kuin miehille. Miehet, jotka olivat toimenpiteissä kärsivät työttömyyden mukanaan tuomista yhteydenpito-ongelmista enemmän kuin vastaavat naiset. Ryhmä on kuitenkin pieni, eikä suurelta näyttävä ero ole tilastollisesti merkittävä (Liite 2).

Mielipiteet vaihtelivat myös iän mukaan. Yli 50-vuotiaat pitivät yhteydenpitomahdollisuuksien menetystä suurempana ongelmana kuin heitä nuoremmat. Työttömillä ja työllistyneillä mielipiteet olivat ikäluokittain hyvin samanlaisia.

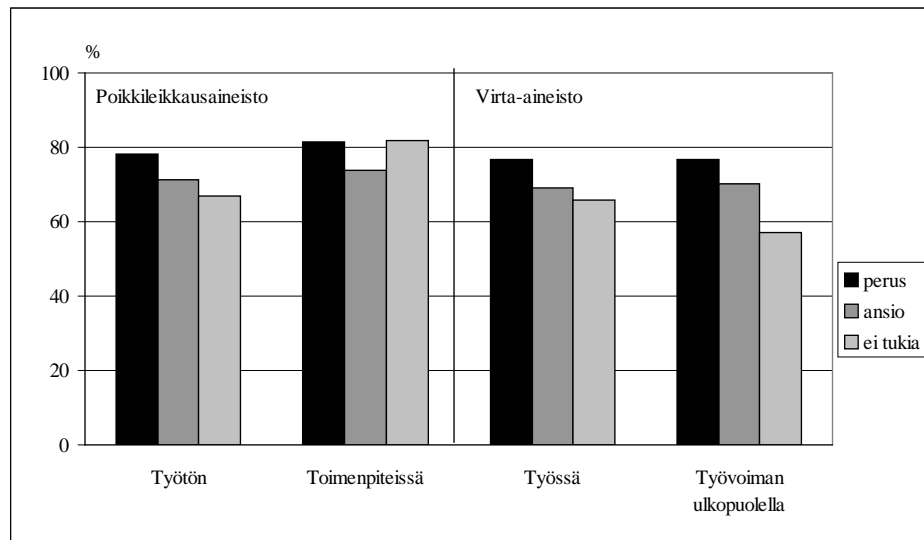
Seuraavaksi tarkastellaan terveydentilassa koettuja muutoksia työttömyyden aikana. Yhteenveto terveydentilan muutoksista taustamuuttujittain mukaan on liitteessä 3. Tunne siitä, että työttömyys on heikentänyt terveyttä ainakin jossain määrin on yleisempää edelleen työttömillä kuin työllistyneillä. Sekä työttömien että työssäolevien kokemukset vaihtelevat iän mukaan (Kuvio 4.3).



Kuvio 4.3 Työttömyyden seuraukset: terveydentilan heikkeneminen, ongelma ainakin jossain määrin, %.

Parhaassa työiässä (35-49 -vuotiaat) olevilla terveyshaitat ovat suurempia kuin muilla. Kokemukset vaihtelivat myös sukupuolen mukaan. Naiset ovat miehiä useammin tunteneet terveyshaittoja. Perusasteen koulutuksen saaneilla on terveyshaittoja keski-asteen ja korkea-asteen koulutuksen saaneita enemmän. Samansuuntaisia tuloksia saatiin Hollannissa, kun siellä tutkittiin koulunsa päättäneitä nuoria työttömiä (Schaufeli, 1992). Ansiotukea saaneet kokivat terveydentilansa heikentyneen enemmän kuin peruspäivärahaa saaneet ja ne, jotka eivät saaneet tukea. Vuoden 1996 aineistoon perustuvan tutkimuksen mukaan työttömät joutuvat tinkimään ruoan ja nautintoaineiden lisäksi myös lääkäri- ja lääkärin määräämistä (Rasinkangas, 1998).

Suurin osa (72 %) joutui työttömyysaikanaan tinkimään kulutuksesta ainakin jossain määrin (Kuvio 4.4).



Kuvio 4.4 Työttömyyden haittapuolet: kulutuksesta tinkiminen, ongelma ainakin jossain määrin, %.

Kuviosta 4.4 näkee, että peruspäivärahaa saaneet ovat tinkineet kulutuksesta muita enemmän. Pienillä päivärahoilla on mahdollisuus saada muuta tulosidonnaista sosiaaliturvaa kuten asumistukea ja toimeentulotukea. Työttömistä perusturvansaajista tätä mahdollisuutta on joutunut käyttämään hyväkseen lähes joka toinen (43 %). Ansioturva takaa paremmin työttömän toimeentulon kuin perusturva. Ansioturvan saajista joka kymmenes on työttömyytensä aikana saanut asumis- tai toimeentulotukea.

1980-luvulla joka kolmas perusturvatyöttömästä joutui turvautumaan sosiaalihuoltoon (Vähätalo, 1988). Lama-Suomessa perusturvatyöttömien turvan riittämättömyydestä on tullut vielä suurempi ongelma (Vähätalo, 1998). Rasinkangas (1998) on tutkinut taloudellisten vaikeuksien esiintymistä eri tulotasoilla. Tutkimuksen mukaan samallakin tulotasolla työttömyysturvan peruspäivärahaa saavien talouksien taloudelliseen hyvinvointiin liittyvä tyytymättömyys on suurempaa kuin muilla talouksilla. Rasinkangas arvelee, että syynä tähän ovat pitkittynyt työttömyys ja taloudellisten vaikeuksien lisääntyminen, kun pitkään on jouduttu elämään säästöliekillä. Pohjoismaista Tanskassa neljä kymmenestä on joutunut tinkimään kulutuksesta, Norjassa kulutuksesta on

joutunut tinkimään kuusi kymmenestä. Ruotsissa kulutustottumuksia on joutunut muuttamaan 77 % haastatelluista, osuus on jonkin verran suurempi kuin Suomessa (Dagpenges, 1999). Edelleen työttömien ja työllistyneiden väliset erot eivät ole suuria. Vähiten kulutuksesta joutuivat tinkimään alle 35 -vuotiaat, kulutuksesta tinkiminen oli ongelma 35-49 -vuotiaalle enemmän kuin muille (Liite 2).

4.1.1 Haittaindeksi

Työttömyyden haittoja kuvattiin edellä yhteydenpidon menettämisellä työtovereihin ja kollegoihin, terveydentilan heikkenemisellä ja tinkimisellä kulutuksesta. Nämä tekijät kuvaavat hyvinvoinnin eri ulottuvuuksia (hyvinvoinnin mittaamisesta kts. esim. Marski 1996). Kuten edellä kävi ilmi, työttömyys koskettaa haastateltavia hyvin eri tavoin. Haittoja kuvaavien muuttujien välillä on kuitenkin merkitsevä positiivinen korrelaatio (z-testi, $p < 0,001$). Muuttujille tehty faktorianalyysi osoitti, että muuttujien sisältämä tieto voidaan tiivistää yhdeksi muuttujaksi. Työttömyyden ja hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä kuvaamaan rakennetaan haittamuuttujista haittaindeksi, joka on kolmesta haittoja kuvaavasta muuttujasta rakennettu summamuuttuja.

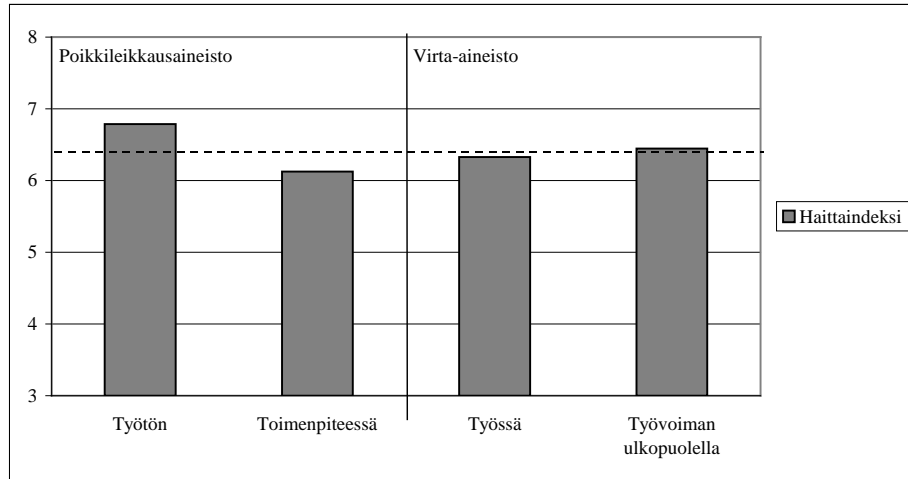
Kysymysten vastausvaihtoehdot pisteytettiin seuraavasti:

Vastausvaihtoehto	Pistearvo
suurena määrin	4
jossain määrin	3
vähän	2
ei ollenkaan	1

'Ei tiedä/ei halua vastata' - vaihtoehto korvattiin koko aineistosta lasketulla keskiarvolla. 'Ei tiedä/halua vastata' vastanneiden osuus vaihteli 1,2 – 2,1 prosentin välillä.

Mitä suurempaa haittaa työttömyydestä on, sitä suurempi on indeksin arvo. Indeksien maksimi-arvo on 12. Indeksillä saa arvon 3, kun haittoja ei ole koettu. Summamuttujan luotettavuus (Cronbachin alfa, kts. esim. Alkula, Pöntinen & Ylöstalo, 1994)) on 0,47.

Eri työmarkkina-asemissa olevien keskimääräiset haitta-asteet on esitetty kuviossa 4.5.



Kuvio 4.5 Työttömyyteen liittyvä haittaindeksi.

Kuvioon on katkoviivalla merkitty keskimääräinen haitta-aste. Haittaindeksin keskiarvo on 6,8 ja mediaani 6. Työttömistä 7 % ei ollut lainkaan kokenut lainkaan työttömyyden haittoja, työllistyneillä vastaava luku oli 10 %. Työttömät ovat kärsineet työttömyyden ongelmista keskimäärin muita enemmän (t-testi, $p < 0.05$). Työttömien joukossa on enemmän kuin muissa ryhmissä niitä, joilla haittaindeksi saa suuria arvoja toisin sanoen haitat kasaantuvat.

Haittaindeksin vaihteluita eri taustamuuttujien mukaan on selvitetty taulukossa 4.1. Toimenpiteissä olevat on jätetty taulukosta pois, sillä ryhmän havainnot eivät riitä useamman muuttujan yhtäaikaiseen tarkasteluun. MCA-analyysin (Multiple Classification Analysis) avulla on selvitetty taustamuuttujien osuutta haittaindeksissä. Kun taustamuuttujia on vain yksi, niin analyysi vastaa yksisuuntaista varianssianalyysia. Menetelmän kertoimet voidaan muuntaa usean selittävän muuttujan regressiomallin regressiokertoimiksi silloin, kun regressiomallissa selittävistä muuttujista on muodostettu dummy-muuttujia (kts. esim. Andrews 1967).

Taulukossa yleiskeskisarvo kuvaa eri työmarkkina-asemissa olevien haittaindeksin kokonaiskeskiarvoa. Poikkeamat (korjattu, adjusted) ovat poikkeamia yleiskeskisarvosta silloin, kun muiden muuttujien vaikutukset on vakioitu. Jos taustamuuttujien välillä löytyy yhteisvaihtelua, niin yhteydet voidaan selvittää varianssin avulla. Betan avulla voidaan verrata eri muuttujien suhteellista itsenäistä selityskykyä. Selitysaste osoittaa koko mallin selitysasteen. Taulukossa on esitetty kunkin selittävän muuttujan luokan korjattu poikkeama ja selittävän muuttujan beta (*kurssiivilla*) ja sen tilastollinen merkitsevyys.

Taulukko 4.1 Työttömyyden haitat haittaindeksin mukaan.

	Poikkileikkaus- aineisto	Virta-aineisto			
	Työttömät	Työssä		Työvoiman ulkopuolella	
Yleiskeskiarvo	6,78	6,33		6,48	
	Poikkeama/ <i>Beta</i> N	Poikkeama/ <i>Beta</i> N		Poikkeama/ <i>Beta</i> N	
<i>Sukupuoli</i>	0,11*	0,19***		0,17***	
Mies	-0,25 187	-0,31 370		0,94 13	
Nainen	0,23 204	0,52 220		-0,13 96	
<i>Ikä</i>	0,11	0,11		0,41**	
25-34	-0,29 133	-0,18 349		-0,31 95	
35-49	0,31 108	0,26 168		2,06 5	
50 -	0,04 150	0,29 73		2,18 9	
<i>Perhesubteet</i>	0,12	0,07		0,19	
Naimissa	-0,26 189	-0,13 321		-0,24 61	
Avoliitossa	0,06 62	0,14 120		0,00 30	
Naimaton, eronnut, leski	0,32 140	0,16 149		0,83 18	
<i>Alle kouluikäiset lapset</i>	0,10	0,02		0,32*	
Ei ole	0,10 328	0,03 423		-1,03 31	
On	-0,51 63	-0,07 167		0,41 78	
Interaktiot		*			
Selitysaste R ²	0,05	0,05		0,16	

*(**)(***) merkitsevyystaso 5(1)(0,1) prosenttia
poikkeama = korjattu (vakioitu) poikkeama yleiskeskivärtä

Muuttujat on valittu taulukkoon kokeilun kautta. Tavoitteen oli etsiä muuttujayhdistelmä, jolla on mahdollisimman suuri selitysaste. Mukana muuttujayhdistelmää haettaessa ovat olleet myös työttömyyden kesto, työssäkäyntialueen työttömyysaste ja työttömyysturvan laji.

Edelleen työttömänä olevat ovat kärsineet työttömyyden haitoista työllistyneitä enemmän (F-testi, $p < 0,01$). Työttömille ja työllistyneille naisille työttömyys on ollut kielteisempää kuin miehille (poikkeamat ovat negatiivisia). Tulos on saman suuntainen Rasinkankaan (1998) tekemän tutkimuksen kanssa. Työvoiman ulkopuolelle siirtyneet miehet ovat kokeneet haittoja enemmän kuin naiset. Työvoiman ulkopuolelle siirtyneitä miehiä on vähän ja osa heistä on sairaslomalla. Nuorille työttömyys ei ole ollut niin kielteistä kuin heitä vanhemmille, erityisesti

näin on työvoiman ulkopuolella olevilla. Heistähän suurin osa oli nuoria aikuisia naisia. Ne työttömät, jotka ovat naimisissa ovat pärjänneet selvästi paremmin kuin yksineläjät. Perhe on todettu myös muissa tutkimuksissa tekijäksi, joka auttaa sopeutumaan työttömyyteen (kts. esim. Vähätalo, 1988). Stressioireita on todettu olevan vähemmän niillä, joilla on keskustelukumppani kuin niillä, joilta kumppani puuttuu (Rasinkangas, 1998). Näyttäisi siltä, ettei perhesuhteilla ole ollut työllistyneille niin selvää vaikutusta kuin työttömille. Merkitsevä ($p < 0,01$) yhteisvaikutus löytyi työllistyneiden keskuudessa perhesuhteiden ja iän välillä. Tämän yhteisvaikutuksen tarkastelu paljasti, että nuoret yksineläjät kärsivät työttömyydestä merkitsevästi ($p < 0,05$) vähemmän kuin yli 50-vuotiaat yksinäiset.

4.2 Työttömyyteen liittyvät hyödyt

Työttömyyttä ei koeta pelkästään negatiiviseksi, vaan siinä nähdään myös hyviä puolia.

Asiaa tutkittiin kahdella kysymyksellä. Kysyttiin, missä määrin työttömyyden hyväksi puoliksi koettiin, että ei tarvitse tehdä töitä. Toisessa kysymyksessä tiedusteltiin missä määrin työttömyyden hyväksi puoliksi koettiin se, että on enemmän aikaa olla perheen ja ystävien kanssa. Vastausvaihtoehdot olivat samat kuin haittakysymyksissä. Tulokset on esitetty liitteessä 3.

17 % piti työttömyyden hyvänä puolena ainakin jossain määrin sitä, ettei tarvitse tehdä töitä. Eri työmarkkina-asemissa olevilla oli hyvin samansuuntaiset mielipiteet. Työttömät 35-49-vuotiaat eivät pitäneet työstä vapautumista hyvänä puolena niin usein kuin heitä nuoremmat tai vanhemmat. Mielenkiintoista on, että työttömät avosuhteessa elävät arvostivat joutilaisuutta muita enemmän. Työstä vapautumista arvostivat erityisesti keski-ikäiset ja heitä vanhemmat avosuhteessa elävät. Taustatekijöinä käytettiin sukupuolta, perhesuhteita, ikää koulutusta, työttömyysturvan lajia ja työttömyyden pituutta (Liite 3).

Mahdollisuutta käyttää enemmän aikaa perheen ja ystävien kanssa piti kolme viidestä yhtenä työttömyyden hyvänä puolena. Työvoiman ulkopuolella olevat pitivät tätä työttömyyden hyvänä puolena muita useammin. Sen sijaan työttömien ja työllistyneiden vapaa-ajan arvostuksessa ei ollut eroja. Naiset arvostivat vapaa-aikaa enemmän kuin miehet. Yksineläjille työttömyyden mukanaan tuoma vapaa-aika ei ollut niin suuressa arvossa kuin naimisissa tai parisuhteessa eläville. Arvostus vaihteli myös koulutuksen mukaan. Työllistyneistä keskiasteen koulu-

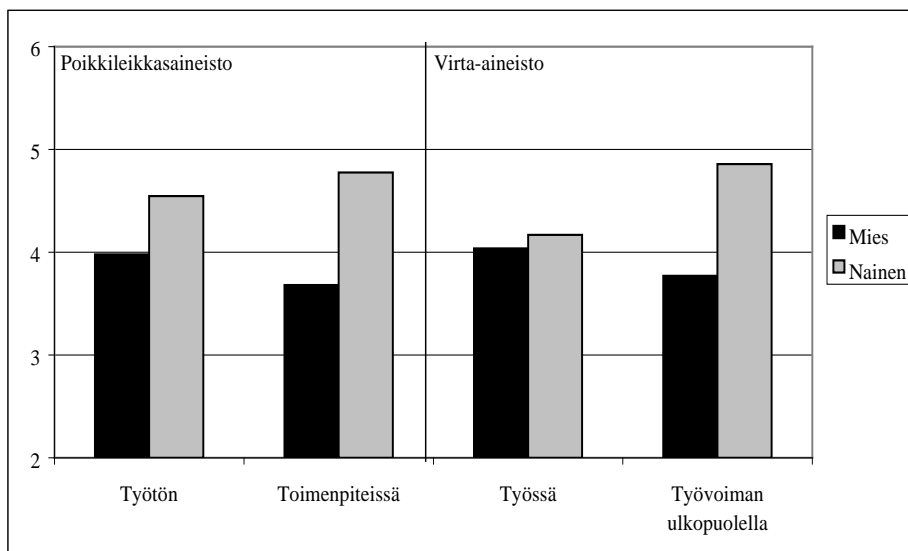
tuksen saaneet pitivät vapaa-aikaa arvossa enemmän kuin muut, työttömistä korkeasti koulutetut (Liite 3).

Joka kuudes vastaaja piti työttömyyden hyvänä puolena ainakin jossain määrin sitä, ettei tarvitse tehdä töitä ja sitä, että on vapaa-aikaa enemmän perheelle ja ystäville.

4.2.1 Hyötyindeksi

Työttömyyden hyviä puolia kuvaamaan rakennettiin summamuuttuja samaan tapaan kuin haittaindeksi. Tämän ns. hyötyindeksin maksimiarvo on 8, minimiarvo 2. Kun indeksi saa arvon 2, niin työttömyyden tuomasta lisääntyneestä vapaa-ajasta ei ole ollut hyötyä, ei myöskään siitä, ettei tarvitse tehdä työtä. ”Ei osaa/ei halua sanoa” -vastanneita oli 2,3-3,3 % vastauksesta ja ryhmästä riippuen. Summamuuttujan luotettavuuskerroin (Cronbachin alfa) on 0,52.

Naiset ovat löytäneet työttömyydestä hyviä puolia merkitsevästi ($p < 0,01$) enemmän kuin miehet kaikissa työmarkkinaryhmissä lukuun ottamatta työssä olevia (Kuvio 4.5). Työllistyneillä miehillä ja naisilla kokemukset ovat saman suuntaisia.



Kuvio 4.6 Työttömyyden hyötyindeksi työmarkkina-aseman ja sukupuolen mukaan.

Taulukossa 4.2 esitetään samaan tapaan kuin haittaindeksin yhteydessä hyötyindeksin vaihtelu taustamuuttujien mukaan. Taustamuuttujiksi on otettu samat muuttujat kuin haittaindeksin tarkastelussa.

Taulukko 4.2 Hyötyindeksi eri taustatekijöiden mukaan.

	Poikkileikkaus- aineisto		Virta-aineisto			
	Työttömät		Työssä		Työvoiman ulkopuolella	
Yleiskeskiarvo	4,27		4,09		4,48	
	Poikkeama/ <i>Beta</i>	N	Poikkeama/ <i>Beta</i>	N	Poikkeama/ <i>Beta</i>	N
<i>Sukupuoli</i>	0,11*		0,11		0,11*	
Mies	-0,23	187	-0,07	370	-1,55	13
Nainen	0,21	204	0,12	220	0,21	96
<i>Ikä</i>	0,16**		0,06		0,30*	
25-34	0,00	133	0,08	349	-0,17	95
35-49	-0,40	108	-0,15	168	0,57	5
50 -	0,29	150	-0,03	73	1,44	9
<i>Perhesuhteet</i>	0,17**		0,05		0,18	
Naimissa	0,02	189	0,04	321	0,23	61
Avoliitossa	0,58	62	0,04	120	-0,22	30
Naimaton, eronnut, leski	-0,86	140	-0,12	149	-0,42	18
<i>Alle kouluikäiset lapset</i>	0,15**		0,17***		0,10	
Ei ole	-0,11	328	-0,17	423	0,25	31
On	0,57	63	0,42	167	-0,10	78
Interaktiot	*		Ei			
Selitysaste R ²		0,11		0,05		0,18

*(**)(***) merkitsevyytaso 5(1)(0,1) prosenttia
poikkeama = korjattu (vakioitu) poikkeama yleiskeskisarvosta

Työttömät 35-49-vuotiaat näkevät työttömyydessä hyviä puolia vähemmän kuin heitä nuoremmat ja vanhemmat. Työttömät yksineläjät löytävät työttömyydestä hyviä puolia muita vähemmän. Iän ja perhesuhteen yhteisvaikutus on merkitsevä: nuoret parisuhteessa elävät löysivät työttömyydestä hyviä puolia enemmän kuin muut ryhmät. Alle kouluikäisten lasten vanhemmat arvostivat vapaa ajan lisääntymistä enemmän kuin ne, joilla ei ollut alle kouluikäisiä lapsia.

4.3 Työsuuntautuneisuus

Suomea on perinteisesti totuttu pitämään vahvan työkuulttuurin maana. Työ on ollut suomalaisille kansainvälisten vertailujen mukaan keskeisempi elämänarvo kuin monissa muissa eurooppalaisissa kulttuureissa. Selitystä vahvalle työsuuntautuneisuudelle on haettu mm. protestanttisesta etiikasta. 80-luvulla suomalaisten työasenteet näyttivät eurooppalaistuvan. Ylöstalo (1986) tutki muutoksia ihmisten keskeisissä elämänintresseissä vuosien 1979 ja 1984 välisenä aikana. Tuona aikana sekä miesten että naisten keskuudessa työn keskeisimmäksi elämänalueeksi valinneiden osuus väheni selvästi. Tilastokeskuksen työolotutkimuksen mukaan kehityssuunta oli sama vielä 1980-luvun loppupuoliskolla. Vuoden 1997 työolotutkimuksen mukaan 1990-luvulla työn arvostus on taas noussut. Erityisesti naisten työkeskeisyys on vahvistunut (Lehto & Sutela, 1998).

Tässä tutkimuksessa työn merkitystä ja työsuuntautuneisuutta selvitettiin kolmen väittämän avulla. Kysymykset ovat osa kahdeksanosaisesta mittarista, jota on käytetty työhön sitoutumisen (work commitment) tutkimiseen (Feather, 1990).

Väittämät ovat:

Minulle on erittäin tärkeää, että minulla on töitä
 Vaikka voitaisiin suuren summan rahaa, haluaisin tehdä töitä
 Työ on se, mikä merkitsee eniten elämässäni

Vastausvaihtoehtoina olivat ”täysin samaa mieltä”, ”osittain samaa mieltä”, ”ei samaa eikä eri mieltä” ja ”eri mieltä” ja ”ei tiedä/halua vastata”.

Vastaukset taustamuuttujittain on esitetty liitteessä 4.

Yhdeksän kymmenestä piti työtä erittäin tärkeänä. Työllistyneet arvostivat työtä enemmän kuin muut. Työttömille miehille työ oli tärkeämpää kuin työttömille naisille. Työvoiman ulkopuolella olevista naiset taas arvostivat työtä miehiä enemmän. Työllistyneiden miesten ja naisten mielipiteet olivat hyvin samanlaisia. Alle 50-vuotiaista piti työtä tärkeänä 95 %, vastaavasti 50-vuotta täyttäneistä enää kolme neljästä (77 %). Työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien mielipiteet työn tärkeystä vaihtelivat enemmän kuin työllistyneiden mielipiteet.

Lottovoittokysymykseen ”Vaikka voitaisiin suuren summan rahaa, haluaisin tehdä töitä” vastasi suurin osa myöntävästi. Kolme neljästä haluaisi tehdä töitä, vaikka heillä olisi taloudelliset mahdollisuudet jäädä

pois töistä. Yli 50-vuotiaat jäisivät töistä pois muita useammin. Koulutetut taas jäisivät töihin useammin kuin vähemmän koulutusta saaneet.

Työ on tärkeintä elämässä yli puolelle työnhakijoista, miehille useammin kuin naisille. Nuoremmat hakevat elämäänsä sisältöä muualta kuin työstä useammin kuin vanhemmat Perusasteen koulutuksen saaneet arvostavat työtä koulutettuja enemmän. Mielipiteet eivät juurikaan vaihdelleet työttömyyskorvauksen lajin mukaan.

4.3.1 Työsuuntautuneisuusindeksi

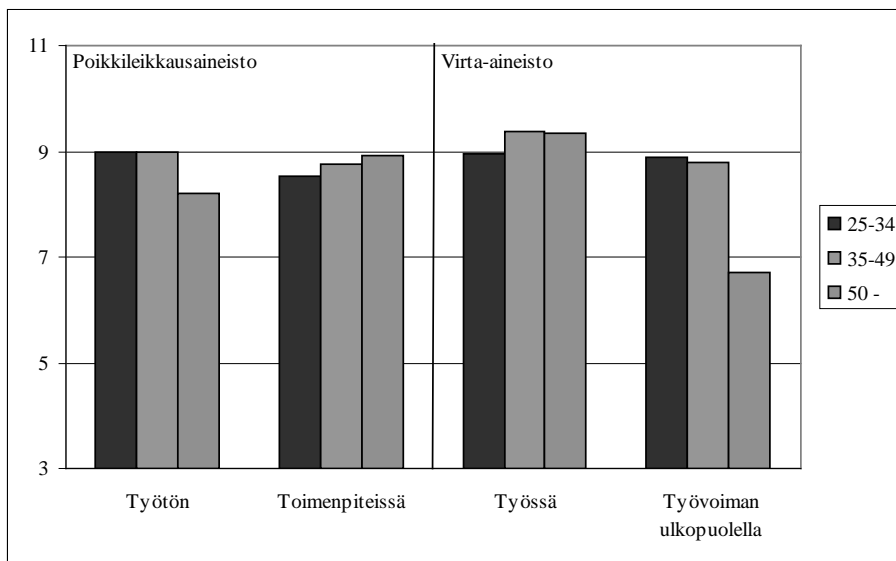
Edellä esitettyjen kolmen työn merkitystä ja työsuuntautuneisuutta kuvaavien kysymysten välillä on voimakas positiivinen korrelaatio. Näistä rakennettiin työsuuntautuneisuusindeksi. Se on kolmen muuttujan pistearvojen summa. Vastausvaihtoehtojen pisteet ovat seuraavat:

Vastausvaihtoehto	Pistearvo
täysin samaa mieltä	4
jokseenkin samaa mieltä	3
ei samaa eikä eri mieltä	2
eri mieltä	1

Mitä suurempi indeksin arvo on, sitä enemmän vastaaja on työsuuntautunut. Indeksien maksimiarvo on 12 ja minimiarvo 3. ”Ei tiedä/ei halua” vastaukset korvattiin koko aineistosta lasketulla keskiarvolla. Lot-toivoittokysymykseen mielipiteen jätti ilmaisematta 3,5 % vastaajista, muihin kysymyksiin jätti vastaamatta 1,1 %. Indeksien luotettavuuskerroin (Cronbachin alfa) on 0,55.

Kuviossa 4.7 kuvataan eri työmarkkina-asemissa olevien työsuuntautuneisuusindeksien keskiarvot ikäryhmittäin.

Erot ovat eri työmarkkina-asemissa olevien välillä merkitseviä (F-testi, $p < 0,01$). Työttömien, työssä olevien ja työvoiman ulkopuolella olevien työsuuntautuneisuus vaihtelee iän mukaan (työttömät $p < 0,05$ työssä olevat $p < 0,01$, työvoiman ulkopuolella $p < 0,01$). Yli 50-vuotiaille työttömille työllä ei ole niin suurta merkitystä kuin heitä nuoremmille. Mielipiteet ovat samansuuntaisia myös työvoiman ulkopuolelle siirtyneillä. Työllistyneistä nuoret keski-ikäiset (25-34 -vuotiaat) antavat työlle jonkin verran vähemmän arvoa kuin heitä vanhemmat.



Kuvio 4.7 Työsuuntautuneisuusindeksin keskiarvot työmarkkina-aseman ja iän mukaan.

Toimenpiteissä olevien työn arvostus ei vaihtelee iän mukaan. Norjassa ja Ruotsissa työlle annetaan enemmän merkitystä kuin Suomessa ja Tanskassa (Dagpenges..., 1999).

MCA-analyysin avulla selvitettiin työsuuntautuneisuusindeksin vaihtelua eri taustatekijöiden mukaan (Taulukko 4.3).

Iän ja työsuuntautuneisuuden välinen yhteys on samansuuntainen työttömillä ja työvoiman ulkopuolella olevilla. Työsuuntautuneisuus heikkenee iän mukana. Siitä huolimatta, että ikääntyneet eivät ole yhtä työsuuntautuneita kuin heitä nuoremmat heillä on kuitenkin toiveita palata ansiotyöhön. Ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien palvelutarveselvityksessä (Rasinkangas, 1998) haastatelluista (N = 10 862) lähes puolet (47 %) toivoi sijoittuvansa ansiotyöhön lähemmän vuoden kuluessa. Haastattelut tehtiin vuosina 1996 ja 1997.

Alle kouluikäisten lasten vanhemmat löytävät elämälleen sisältöä muualtakin kuin työstä. Sekä työttömillä että työllistyneillä vie lapsen huoltajuus työn tärkeydestä osan pois.

Työsuuntautuneisuutta tarkasteltiin myös koulutusasteen, työttömyyden pituuden, työttömyysturvan lajin ja alueellisen työttömyystilanteen mukaan. Vaihtelut näissä tekijöissä eivät selittäneet työsuuntautuneisuuden vaihtelua.

Taulukko 4.3 Työsuuntautuneisuusindeksi.

	Poikkileikkaus- aineisto		Virta-aineisto			
	Työttömät		Työssä		Työvoiman ulkopuolella	
Yleiskeskisarvo	8,68		9,13		8,71	
	Poikkeama/ <i>Beta</i>	N	Poikkeama/ <i>Beta</i>	N	Poikkeama/ <i>Beta</i>	N
<i>Sukupuoli</i>	0,10		0,00		0,16	
Mies	0,26	187	0,00	370	0,82	13
Nainen	-0,24	204	-0,01	220	-0,11	96
<i>Ikä</i>	0,22***		0,04		0,31*	
25-34	0,59	133	-0,06	349	0,17	95
35-49	0,22	108	0,10	168	0,33	5
50 -	-0,68	150	0,04	73	-2,01	9
<i>Perhesuhteet</i>	0,07		0,08		0,24	
Naimissa	-0,37	189	0,01	321	-0,35	61
Avoliitossa	-0,04	62	-0,27	120	0,16	30
Naimaton, eronnut, leski	0,15	140	0,20	149	0,92	18
<i>Alle kouluikäiset lapset</i>	0,13**		0,15**		0,20	
Ei ole	0,15	328	0,18	423	-0,61	31
On	-0,76	63	-0,45	167	0,24	78
Interaktiot						
Selitysaste R ²		0,05		0,04		0,16

*(**)(***) merkitsevyytaso 5(1)(0,1) prosenttia
Poikkeama = vakioitu poikkeama yleiskeskisarvosta

4.4 Työttömyyskokemuksien ja työsuuntautuneisuuden välisistä yhteyksistä

Eri työmarkkina-asemissa olevien työsuuntautuneisuuden ja työttömyyskokemusten väliset yhteydet ovat hyvin samansuuntaisia (Taulukko 4.4). Työsuuntautuneisuuden ja työttömyyden mukanaan tuomien haittojen välillä on positiivinen korrelaatio. Hyötyjen välillä korrelaatio on negatiivinen. Korrelaatio on myös negatiivinen haittojen ja hyötyjen välillä. Työvoiman ulkopuolella olevilla haittojen ja hyötyjen vastakkainasettelu ei ole merkitsevä samaan tapaan kuin työttömällä ja työllistyneillä.

**Taulukko 4.4 Hyötyjen ja haittojen kokemisen ja työsuuntautuneisuuden väliset korrelaatiot eri työmarkkina-
asemissa olevilla.**

	Haitat	Hyödyt
Työttömät		
Haitat		
Hyödyt	-0,27**	
Työsuuntautuneisuus	0,34**	-0,37**
Työllistyneet		
Haitat		
Hyödyt	-0,12**	
Työsuuntautuneisuus	0,15**	-0,27**
Työvoiman ulkopuolella		
Haitat		
Hyödyt	-0,03	
Työsuuntautuneisuus	0,20	-0,54**

*(**)(***) merkitsevyystaso 5(1)(0,1) prosenttia

5 Työnhakukäyttäytyminen

Tässä luvussa kuvataan työnhakukäyttäytymistä. Sitä kuvaamaan rakennettiin työnhakuindeksi. Työhaun vaihteluita tutkitaan työnhakijan sosiodemografisten, työhön liittyvien ja motivaatiotekijöiden avulla.

5.1 Halukkuus ansiotyöhön

Niiltä, jotka eivät haastatteluhetkellä olleet töissä, kysyttiin, haluavatko he saada tavallisen ansiotyön. Taulukossa 5.1 on esitetty ansiotyöhalukkuus ja aktiivisuus työn hakemiseen. Lisäksi heiltä kysyttiin ovatko he viimeisen neljän viikon aikana yrittäneet saada töitä.

Taulukko 5.1 Halukkuus ansiotyöhön, %.

	Toivoo saavansa tavallisen ansiotyön	On viimeisen neljän viikon aikana yrittänyt saada töitä	Työnhaku-aika, keskimäärin, kk
Lkm	472	371	
Kaikki	78,6	69,2	16,7
<i>Sukupuoli</i>	*		*
Mies	83,6	72,1	19,2
Nainen	74,3	66,5	14,1
<i>Ikäluokka</i>	***		**
25-34	94,0	81,3	12,9
35-49	94,4	68,0	17,5
50-	53,3	55,5	22,4
<i>Perhesuhteet</i>	*		
Naimisissa	75,9	68,7	18,3
Avoliitossa	85,7	77,4	11,9
Naimaton/eronnut/leski	82,4	63,2	17,0
<i>Huollettavia lapsia</i>	*		*
Ei ole	70,7	64,0	18,9
On	93,2	73,4	14,4
<i>Työmarkkina-asema</i>	*		
Työtön	78,8	70,0	16,9
Toimenpiteissä	87,0	48,8	14,8
Työvoiman ulkopuolella.	47,1	83,3	14,6
<i>Työttömyysturva</i>	*		**
Perus	88,8	65,1	22,7
Ansio	74,2	72,0	15,0
Ei tukia	86,4	78,9	8,4

*(**)(***) merkitsevyystaso 5(1)(0,1) prosenttia

79 % vastaajista toivoo saavansa ansiotyön, miehistä 84 % ja naisista 74 % toivoo saavansa ansiotyötä. Miehet olivat myös yrittäneet saada töitä useammin kuin naiset. Työnhakua oli kestänyt miehillä keskimäärin 19 kuukautta, naisilla työnhakuun oli kulunut keskimäärin yli vuosi. Hyvin samansuuntaisia tuloksia saatiin tutkimuksessa, jossa tutkittiin hyvinvointia ja työmarkkina-aseman muutoksia vuonna 1996 (Erkko & Salminen, 1998).

Alle 50 -vuotiailla halu päästä töihin oli suurempaa kuin heitä vanhemmilla. Alle 50 vuotiaista 94 % haluaa töihin, yli 50-vuotiaista työtä haluaa vain joka toinen. 25-34 -vuotiaat olivat olleet muita aktiivisempia työn haussa. Heistä kolme neljästä oli yrittänyt saada töitä viimeisen neljän viikon aikana. Nuorilla työnhaku oli kestänyt keskimäärin 13 kuukautta. Yli 50-vuotiaat olivat hakeneet töitä keskimäärin lähes kaksi vuotta.

Huollettavien lasten vanhemmilla on halua päästä töihin, he myös yrittävät saada töitä. Heillä työnhaku on kestänyt vähemmän aikaa kuin työnhakijoilla, joilla ei ole huollettavia lapsia.

Osa työnhakijoista (21 %) on luopunut toivosta saada ansiotyötä. Heiltä kysyttiin tärkeintä syytä luopumiseen. Syyt työhausta luopumiseen on esitetty taulukossa 5.2. Useimmin mainittu syy luopumiseen oli huono terveys: 37 % naisista oli luopunut työhausta terveyden takia, miehillä osuus oli 30 %. 22 % luopuneista oli menettänyt toivonsa löytää työtä. Naiset ovat menettäneet toivonsa miehiä useammin. Työnsaantia toivottomina pitävien keski-ikä oli 50 vuotta. Heillä yhtäjaksoinen työttömyys oli kestänyt lähes kolme vuotta. Näiden, kaukana eläkeiästä olevien pitkäaikaistyöttömien työhön pääseminen on ongelma. Työhallinto suunnitteleeekin erityistoimia pitkään työttöminä olleiden syrjäy-

Taulukko 5.2 Työhausta luopuneet, luopumisen syyt, %.

	Kaikki	Mies	Nainen	Keski-ikä	Perusturva	Ansio-turva
Lkm	69	23	46	54,9	12	32
Huono terveys/työkyvyttömyys/eläkkeellä	34,8	30,4	37,0	55,0	50,0	32,0
On luopunut toivosta, että löytää työtä	21,7	17,4	23,9	57,2	8,3	26,0
Ei ole kiinnostunut tekemään töitä	7,2	13,0	4,3	57,6		8,0
Odottaa eläkettä	20,3	26,1	17,4	58,3	8,3	22,0
Muu syy	11,6	8,7	13,0	45,9	25,0	8,0

tymisen ehkäisemiseksi (Työministeriö, 1999). Joka viides luopuneista on eläkeputkessa, heistä 7 % ei ole kiinnostunut tekemään työtä.

5.2 Työhaun etsintäkanavat

Perinteisiä työnhakutapoja ovat yhteydenotto julkiseen tai yksityiseen työnvälitykseen, työn kysyminen suoraan työnantajilta, ilmoittaminen lehdessä tai lehti-ilmoitusten seuraaminen, työn kysyminen ystäviltä tai sukulaisilta sekä yrityksen perustamiseen liittyvä valmistelutyö. Nämä ovat myös ne työnhakutavat, joita Tilastokeskus käyttää työvoimatutkimuksessaan.

Tiedot avoimista työpaikoista, jotka ilmoitetaan työvoimatoimistoon, ovat kaikkien saatavilla vaivattomasti. Työhallinto ilmoittaa avoimista työpaikoista ja koulutusmahdollisuuksista monipuolisesti. Työvoimatoimistojen itsepalvelupäätteiltä saa tiedon avoimista työpaikoista ja haettavana olevasta työvoimakoulutuksesta. Tiedot löytyvät myös työhallinnon internet-sivuilta ja yleisestä tietoverkosta. Työmarkkinoiden tapahtumista kerrotaan YLE:n teksti-TV:n sivuilla. Keväällä 1998 työhallinnolla oli televisiossa oma työnvälitysohjelma. Työhallinnon puhelinpalvelu oli suosittu. Palveluun soitettiin vuonna 1998 154 600 kertaa, edellistä vuotta selvästi enemmän. Silloin soittoja oli 127 000. (Työministeriö, 1998a). Tämä valtakunnallinen puhelintiedotus on paikallispuhelun hintainen. Kysymyksiä voi esittää myös sähköpostilla.

”Työmarkkinat – Arbetsmarknaden” -lehti on työhallinnon valtakunnallinen henkilöasiakkaille suunnattu lehti, joka ilmestyy kaksi kertaa kuussa. Lehdessä julkaistaan tiedot koko maan alueella haettavana olevista työpaikoista ja työvoimakoulutuksesta. Lehdessä julkaistaan työelämää ja koulutusta käsitteleviä artikkeleita ja esitellään työhallinnon palveluja. Lehteä saa työvoimatoimistoista. Se jaetaan myös yleisivistäville ja ammatillisille oppilaitoksille, kirjastoihin, varuskuntiin ja työhallinnon yhteistyökumppaneille. Lehden painos on noin 60 000 kpl. Edellä esitetyt tiedot palveluista löytyvät työministeriön kotisivuilta osoitteesta <http://www.mol.fi/Tyovoimatoimistot/Esitteet/tmlehti.htm>. Alueellinen ”Työpaikat ja koulutus” -lehti kertoo paikalliset tiedot työpaikoista ja koulutusmahdollisuuksista.

Työnvälityksen työvoimaneuvojat antavat asiantuntija-apua työpaikan hakemisessa. Heidän kanssaan voi keskustella osaamisestaan, toiveistaan, mahdollisuuksistaan ja suunnitella ammatillista tulevaisuuttaan.

Työnvälityksen tiedotuskanavissa on nähtävillä vain osa ilmoitetuista paikoista. Osaan työpaikoista työnantaja toivoo työvoimaneuvojan etsi-

vän sovitun määrän sopivia ehdokkaita. Työnhakijaksi kirjoittautuneet otetaan huomioon, kun näihin paikkoihin etsitään työntekijöitä.

Työvoimatoimistot palvelevat työnhakijaa muutenkin kuin ilmoittamalla avoimista työpaikoista. Osana työnvälityspalveluiden tuotteistamishanketta määriteltiin työvoimatoimiston työnhakijan työnhakupalvelut. Palveluihin kuuluvat alkuhaastattelu, määräaikaishaastattelu, työnhakusuunnitelma ja työnhaku-ryhmät (Työministeriö, 1997). Palveluiden tavoitteena on lisätä työnhakijan omatoimisuutta ja sitouttaa työnhakija aktiiviseen työnhakuun.

Työnhakijoille on järjestetty myös erityisiä työnhakukursseja. Suomessa kursseja on järjestetty 90-luvulla. Mallia kurssien järjestämiseen on saatu Yhdysvalloista, missä työnhakua opetettiin jo 1980-luvulla (Tervahartiala, Vesalainen & Vuori, 1996). Työnhakukoulutuksen tavoitteena on parantaa työnhakuvalmiuksia, lisätä aktiivisuutta ja tukea omatoimista työnhakua. Työnhakijan aktivoimisella pyritään estämään työnhakijan syrjäytyminen työmarkkinoilta. Valkeakosken seudun ammattillinen aikuiskoulutuskeskus kuvaa työnhakukoulutuskurssiaan näin:

Kuvaus: Koulutus on tarkoitettu työttömille työnhakijoille, joilla on puutteelliset työnhakutaidot. Koulutuksen tavoite on edistää työnhakijoiden avoimille työmarkkinoille työhönsijoittumista ja lisätä heidän työnhakutietojaan ja taitojaan. Koulutuksen avulla tuetaan ja vahvistetaan koulutukseen osallistuvien aktiivisuutta.

Sisältö: Työnhakuvalmiudet

- omien vahvuuksien ja mahdollisuuksien analysointi
- työmarkkinat ja työelämän odotukset
- työnhakumenetelmät
- harjoituksia

Tietotekniikka

Tervahartialan ym. (1996) tutkimuksen mukaan ohjelmille pitäisi kehittää työllistymisen lisäksi muitakin päämääriä toivottoman työllisyystilanteen takia. Tärkeäksi päämääräksi ehdotetaan se, että työtön tuntisi itsensä arvokkaaksi riippumatta siitä, onko hänellä mahdollisuus saada työtä vai ei. Heikossa työllisyystilanteessa voi korostaa lyhytaikaisten töiden löytämisen tärkeyttä ja henkilökohtaista tyydytystä tuottavan vapaaehtoistoiminnan merkitystä.

Työministeriön selvityksessä (1998) kirjoitetaan työnhakuryhmistä näin:

”Työnhakuryhmien pelkän työnhakuvalmennuksen sijasta tulee keskittyä todellisten työllistymisen esteiden selvittämiseen ja asiakkaiden motivointiin.”

Perinteisen työpaikkailmoittelun rinnalle on työmarkkinoiden muuttuessa tullut uusia työnsaantikanavia. Yritykset hakevat työntekijöitä rekrytointimessuilta, erilaisista tapahtumista, käyttävät head hunttereita ja ovat yhteistyössä korkeakoulujen kanssa. Suuri tietotekniikkatalo Cap Gemini haki työntekijöitä rekryterassi-tapahtuman avulla. Kun yhtiön henkilöstöpäälliköltä kysyttiin, eikö tietotekniikan osaajia löydy esimerkiksi työvoimatoimiston kautta, hän vastasi (Helsingin Sanomat 4.6.1999): ”Ehdottomasti ei. Me etsimme kokeneita ihmisiä, jotka ovat yleensä jo töissä”.

Kyseinen rekrytointitapahtuma ja henkilöstöpäällikön vastaus kertovat kaksi työn saannin kannalta tärkeää asiaa. Ensinnäkin töihin pääsee, jos on ennestään alan kokemusta. Toinen on se, että työn saanti on helppoa, jos on jo töissä.

5.3 Työn hakeminen

Työnhakukäyttäytymistä selvitettiin usealla eri kysymyksellä. Kysymykset esitettiin seuraavista työnetsintäreiteistä

- ilmoitukset vapaista työpaikoista
- yhteydenotot työvoima- tai työnvälitystoimistoon
- suorat yhteydenotot mahdollisiin työnantajiin
- yhteydenotot työnvuokrausta harjoittaviin yrityksiin
- perhe, tuttavat, vanhat työkaverit

Työnhakuun liittyvät kysymykset esitettiin kaikille haastateltaville. Kysymykset koskivat haastattelua edeltävää neljää viikkoa. Ne, joille työnhaku ei ollut ajankohtaista haastatteluhetkellä, kuvaavat työnhakukäyttäytymistään viimeisten neljän viikon aikana, jolloin he vielä hakivat töitä. Suurin osa virta-aineiston haastatelluista haki töitä maaliskuussa. Poikkileikkausaineiston haastateltavat hakivat töitä haastatteluhetkestä riippuen maaliskuussa, kesäkuussa tai heinäkuussa.

Tässä luvussa kuvataan, miten eri haastatteluhetkellä työmarkkina-asemissa olevat käyttivät työnhaussa edellä mainittuja työnetsintäkanavia. Edelleen työttömien ja työllistyneiden työnhakua eri taustamuuttujien suhteen on tutkittu χ^2 -testin avulla. Erojen merkitsevyyttä kuvataan *-merkillä.

Taulukko 5.3 Ilmoitusten lukeminen vapaista työpaikoista sanomalehdistä, tv:stä tai Internetistä, %.

	Kaikki	Poikkileikkausaineisto				Virta-aineisto	
		Työtön	Toimen- piteissä	Työssä	Työv. ulkop.	Työssä	Työv. ulkop.
Lkm	1237	382	50	113	15	571	106
Kaikki	77,0	82,2	84,0	77,0	66,7	74,8	68,9
<i>Sukupuoli***</i>							
Mies	73,9	81,3	93,8	76,5	62,5	69,6	61,5
Nainen	80,3	83,0	79,4	77,4	71,4	83,5	69,9
<i>Ikä***</i>							
25-34 vuotta	82,3	86,9	95,8	89,7	83,3	80,2	75,0
35-49	74,2	87,2	84,6	64,7	100,0	68,3	20,0
50 -	67,9	74,1	61,5	61,9	50,0	64,8	33,3
<i>Perhesuhteet*</i>							
Naimissa	75,1	83,0	92,0	79,7	37,5	70,9	66,7
Avoliitossa	81,2	85,0	72,7	73,7	100,0	80,5	82,1
Naimaton, eronnut, leski	78,4	81,5	76,9	74,3	100,0	79,0	55,6
<i>Työttömyysturva*</i>							
Perus	81,4	83,5	92,9	81,1	66,7	81,3	67,9
Ansio	74,7	82,3	76,9	73,8	60,0	70,4	73,0
Ei tukia	77,9	86,4	87,5	80,0	100,0	77,8	53,8

*(**)(***) merkitsevyystaso 5(1)(0,1) prosenttia

Työnhakukanavista ensimmäisenä kuvataan ilmoitusten lukemista vapaista työpaikoista (Taulukko 5.3). Työtä hakiessaan kolme neljästä oli lukenut ilmoituksia vapaista työpaikoista, naiset olivat seuranneet ilmoituksia useammin kuin miehet. Alle 35-vuotiaiden ikäluokassa ilmoitusten lukeminen oli yleisempää kuin muissa ikäluokissa. Työttömien ja toimenpiteissä olevien ryhmässä ilmoitusten seuraaminen oli yleisempää kuin muissa ryhmissä. Perusturvalla olevat ja ne, joilta turva puuttuu olivat lukee ilmoituksia useammin kuin ansioturvalla olevat. Työttömyysturvan laji on määritelty työnhakijan viimeisen työttömyysjakson ajalta. Työttömät ja työllistyneet seuraavat eri tavoin ilmoituksia. Seuraamisessa on eroja sukupuolen, iän, perhesuhteiden ja työttömyys-turvan suhteen.

Työpaikkailmoitusten lukijoista 36 prosenttia oli vastannut ilmoitukseen kerran tai useammin. Työssä olevista joka toinen oli ottanut yhteyttä työnantajaan, työttömistä vain joka viides.

Taulukko 5.4 Yhteydet työvoima- tai työnvälitystoimistoon, %.

	Kaikki	Poikkileikkausaineisto				Virta-aineisto	
		Työtön	Toimen- piteissä	Työssä	Työv. ulkop.	Työssä	Työv. ulkop.
Lkm	1237	382	50	113	15	571	106
Kaikki	67,1	65,2	70,0	69,9	46,7	69,4	60,4
<i>Sukupuoli***</i>							
Mies	67,1	67,0	68,8	68,6	50,0	67,4	61,5
Nainen	67,1	63,5	70,6	71,0	42,9	72,6	60,2
<i>Ikä***</i>							
25-34 vuotta	68,1	73,1	62,5	72,4	33,3	68,2	62,0
35-49	65,3	60,6	76,9	64,7	100,0	68,3	40,0
50 -	66,8	61,5	76,9	71,4	50,0	77,5	55,6
<i>Perhesubteet</i>							
Naimissa	64,5	58,8	68,0	67,8	62,5	69,3	53,3
Avoliitossa	71,1	71,7	81,8	73,7	33,3	71,2	67,9
Naimaton, eronnut, leski	69,3	71,1	69,2	71,4	25,0	67,8	72,2
<i>Työttömyysturva**</i>							
Perus	68,6	69,2	71,4	83,8	33,3	69,1	46,4
Ansio	65,1	60,0	73,1	63,1	60,0	68,7	63,5
Ei tukia	74,3	86,4	62,5	70,0		75,3	69,2

*(**)(***) merkitsevyystaso 5(1)(0,1) prosenttia

67 % vastaajista oli ollut yhteydessä työvoima- tai työnvälitystoimistoon viimeisen neljän työnhakuviikkonsa aikana (Taulukko 5.4).

Työllistyneet olivat työnhakunsa aikana olleet viranomaisiin yhteydessä muita useammin. Työttömät ja työllistyneet olivat ottaneet yhteyttä työvoima- tai työnvälitystoimistoon eri tavoin. Erot yhteydenotoissa ovat merkitseviä, kun ryhmiä tarkastellaan sukupuolen, iän ja työttömyysturvan mukaan.

Selviä eroja tuli esille myös, kun tutkittiin eri työmarkkina-asemissa olevien omaaloitteisia yhteyksiä mahdollisiin työnantajiin (Taulukko 5.5).

Yhteyden ottaminen mahdollisiin työnantajiin vaihtelee eri työmarkkina-asemissa olevien välillä selvästi. Työssä olevat olivat työtä hakieensa ottaneet yhteyksiä työnantajiin muita ryhmiä useammin. Työttömien yhteydenotot eivät olleet niin yleisiä kuin työllistyneillä. Työttömien aktiivisuus vaihtelee taustatekijöiden mukaan. Vaihtelu ei kuitenkaan selitä yhteydenottojen muita matalampaa tasoa. Yhtenä syynä yh-

Taulukko 5.5 Oma-aloitteinen yhteydenpito mahdollisiin työnantajiin, %.

	Kaikki	Poikkileikkausaineisto				Virta-aineisto	
		Työtön	Toimen- piteissä	Työssä	Työv. ulkop.	Työssä	Työv. ulkop.
Lkm	1237	382	50	113	15	571	106
Kaikki	57,5	43,5	60,0	61,9	20,0	71,6	31,1
<i>Sukupuoli***</i>							
Mies	62,3	42,9	56,3	62,7	25,0	73,0	69,2
Nainen	52,5	44,0	61,8	61,3	14,3	69,3	25,8
<i>Ikä***</i>							
25-34 vuotta	62,2	55,4	58,3	70,7	33,3	72,7	31,5
35-49	59,6	49,5	61,5	44,1		70,1	40,0
50 -	43,4	28,0	61,5	66,7	12,5	70,4	22,2
<i>Perhesubteet</i>							
Naimissa	57,1	41,2	64,0	66,1	12,5	71,8	23,3
Avoliitossa	60,3	51,7	45,5	78,9	66,7	68,6	35,7
Naimaton, eronnut, leski	56,3	43,0	61,5	45,7		73,4	50,0
<i>Työttömyysturva</i>							
Perus	55,0	45,9	35,7	54,1		74,0	32,1
Ansio	56,1	41,4	65,4	66,2	20,0	69,0	30,2
Ei tukia	66,2	54,5	75,0	60,0	50,0	74,1	38,5

*(**)(***) merkitsevyystaso 5(1)(0,1) prosenttia

teydenottojen vähäisyyteen saattaa olla se, että mahdollisia, oman alan työnantajia on jäljellä laman jäljiltä vähän. Rekisteritiedoista voi päätellä, että työpaikan lopettaminen oli työnhaun syynä joka seitsemännellä työttömällä. Työllistyneistä oli samasta syystä hakeutunut työvoimatoimiston asiakkaaksi joka kahdestoista.

Työnvuokrausta harjoitettavia yrityksiä käytettiin työnhakukanavana vain vähän. Vajaa 3 prosenttia hakijoista oli ottanut yhteyttä vuokrausyhtiöön.

Työllistyneet ovat olleet myös muita aktiivisempia kysymään töitä sukulaisilta, tuttavilta ja entisiltä työtovereilta. Työvoiman ulkopuolella olevat ovat selvästi kyselleet töitä tuttaviltaan vähemmän kuin muut. Kun ikää tulee enemmän, tuttavien puoleen käännytään harvemmin.

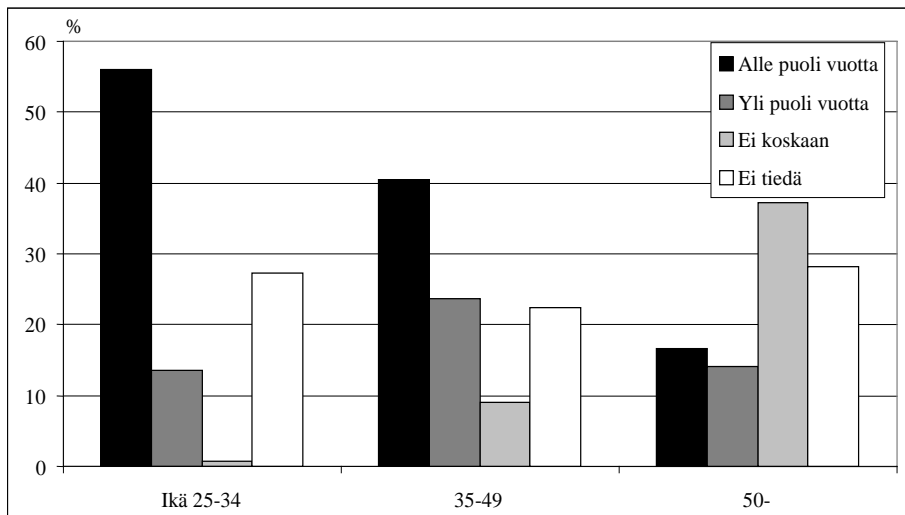
Taulukossa 5.6 on esitetty työnhakuun käytetyn ajan keskiarvot ja mediaanit.

Taulukko 5.6 Työnhakuun käytetty aika tunteina neljän viikon aikana, keskiarvo (Ka) ja mediaani (Md), tunteja.

	Kaikki	Poikkileikkausaineisto				Virta-aineisto	
		Työtön	Toimen- piteissä	Työssä	Työv. ulkop.	Työssä	Työv. ulkop.
Lkm	904	275	43	82	8	439	57
	Ka Md	Ka Md	Ka Md	Ka Md	Ka Md	Ka Md	Ka Md
Kaikki	9 (3)	7 (3)	7 (3)	7 (3)	3 (2)	11 (4)	7 (2)
<i>Sukupuoli</i>							
Mies	9 (4)	7 (3)	6 (4)	8 (5)	4 (1)	10 (4)	16 (9)
Nainen	9 (3)	7 (3)	7 (3)	5 (3)	3 (2)	12 (4)	6 (2)
<i>Ikä</i>							
25-34	9 (4)	6 (4)	5 (3)	7 (5)	3 (2)	12 (5)	7 (3)
35-49	8 (3)	7 (3)	11 (5)	4 (2)	(0)	9 (3)	31 (31)
50 -	8 (2)	7 (2)	6 (4)	8 (8)	4 (1)	9 (3)	1 (1)
<i>Perhesubteet</i>							
Naimissa	8 (4)	6 (3)	7 (4)	6 (4)	1 (1)	10 (4)	6 (3)
Avoliitossa	10 (4)	9 (4)	7 (6)	10 (4)	5 (5)	12 (4)	8 (2)
Naimaton, eronnut, leski	9 (3)	7 (3)	7 (3)	7 (2)	3 (3)	11 (4)	10 (4)
<i>Koulutus</i>							
Perusaste	6 (2)	6 (3)	5 (2)	8 (3)	4 (3)	7 (2)	5 (2)
Keskiaste	9 (4)	7 (4)	6 (3)	4 (2)	3 (3)	11 (4)	9 (3)
Korkea aste	13 (5)	16 (5)	12 (8)	10 (10)	2 (2)	15 (8)	3 (3)
<i>Työttömyysturva</i>							
Perus	9 (4)	6 (3)	4 (3)	7 (3)	(0)	15 (6)	5 (2)
Ansio	7 (3)	8 (3)	6 (4)	7 (3)	3 (2)	8 (3)	5 (3)
Ei tukia	12 (4)	4 (3)	7 (2)	5 (2)	3 (3)	14 (6)	29 (15)

Keskimääräinen työnhakuun käytetty aika vaihtelee sekä työmarkkina-aseman että taustatekijöiden mukaan. Viimeisen neljän työnhakuviikon aikana haastateltavat käyttivät työnhakuun aikaa keskimäärin 9 tuntia. Joka toinen käytti työnhakuunsa aikaa korkeintaan kolme tuntia. Työssä olevat käyttivät aikaa muita enemmän. Korkeasti koulutetut käyttivät työnhakuun enemmän aikaa kuin vähemmän koulutetut. Neljännes ei muistanut työnhakuun käyttämänsä aikaa tai ei halunnut vastata kysymykseen.

Vastaajilta kysyttiin myös, miten työnhakuun käytetty aika on muuttunut työttömyyden alkuaajoista. Lähes puolella (44 %) työnhakuun käytetty aika ei ole muuttunut työttömyyden alkuaajoista. Joka neljäs on lisännyt hakuun käyttämänsä aikaa, joka neljäs taas on vähentänyt.



Kuvio 5.1 Arviot siitä, miten kauan työllistymiseen kuluu aikaa, %.

Niitä poikkileikkausaineiston vastaajia, joille työnhaku oli ajankoh- taista, pyydettiin arvioimaan mahdollisuuksiaan saada työtä. Joka kolmas arvioi, että työnsaantimahdollisuudet ovat parantuneet työttömyy- den alkuaajoista, joka kolmannen mielestä työhön pääsy on vaikeampaa. Lähes joka kolmas (30 %) piti mahdollisuuksia samoina. Työnsaantia puolen vuoden sisällä piti mahdollisena 40 % hakijoista. 16 % uskoi, et- tä työnsaanti on mahdollista, mutta aikaa siihen kuluu yli puoli vuotta. Niitä, jotka eivät enää uskoneet työnsaantiin oli 12 %. Naisten ja mies- ten välillä ei ollut eroja. Kolme neljästä luovuttaneesta on täyttänyt 50 vuotta. Työttömyyspäiviä heillä oli poimintahetkellä takanaan keski- määrin lähemmäs 600. Neljännes työnhakijoista ei osannut tai halunnut arvioida työnsaantimahdollisuuksiaan.

Usko työnsaantiin pienenee huomattavasti iän myötä. Harvempi kuin joka kolmas 50 -vuotta täyttänyt uskoo vielä joskus saavansa työtä (Ku- vio 5.1). Usko työllistymiseen pienenee myös työttömyyden pitkittyessä. Perusasteen koulutuksen saaneista joka viides ei enää uskonut saavansa työtä, toiveikkaimpia olivat keskiasteen koulutuksen saaneet. Korkeasti koulutetuista joka kymmenes piti työnsaantiaan toivottomana. Tämä merkitsee sitä, ettei heidän koulutuksellaan ole enää kysyntää työmarkki- noilla. Mielenpiteensä työllistymismahdollisuuksistaan he osasivat tai halu- sivat sanoa muita useammin. Koulutustasolla ja käsityksillä työllistymis- mahdollisuuksista näyttäisi tämän mukaan olevan selvä yhteys. Paria vuotta aiemmin koulutuksen ja työnsaantimahdollisuuksien välillä ei vastaavaa yh-

teyttä havaittu (Rasinkangas, 1998). Tässä ja Rasinkankaan tutkimuksessa käsitykset työn löytymisestä ovat muuten hyvin samansuuntaisia

5.4 Työnhakuaktiivisuusindeksi

Työnhaun aktiivisuutta kysyttiin usealla eri tavalla. Eri työmarkkina-asemissa olevat käyttivät työnhakukanavia hyvin eri tavoin. Työnhakutavat ja aktiivisuus vaihteli taustatekijöiden mukaan suuresti. Työnhakuaktiivisuutta mittaavat kysymykset koottiin yhdeksi muuttujaksi, jota jatkossa kutsutaan työnhakuaktiivisuusindeksiksi. Indeksiin lisättiin muuttuja, joka ilmaisee, kuinka moneen ilmoitukseen hakija oli vastannut. Indeksiin sisällytettiin myös työnhakuun käytetty aika. Kysymyksiä voidaan painottaa eri tavoin ja näin vaikuttaa indeksin suuruuteen. Tässä työssä on käytetty samoja painoja kuin yhteispohjoismaisessa työnhakuaktiivisuutta käsittelevässä tutkimuksessa (Dagpen-ge, 1999). Indeksien rakentaminen on esitetty taulukossa 5.7.

Taulukko 5.7 Työnhakuaktiivisuusindeksi.

Kysymys	Vastausvaihtoehto	Indeksi-arvo
Oletko lukenut ilmoituksia vapaista työpaikoista?	Kyllä	1
	Ei ¹	0
Kuinka moneen ilmoitukseen olet vastannut ?	0	0
	1-3	1
	>3	2
Oletko käynyt tai ottanut yhteyttä työvoimaviranomaisiin?	Kyllä	1
	Ei	0
Oletko oma-aloitteisesti ottanut yhteyttä työnvuokrausta harjoittavaan yritykseen?	Kyllä	1
	Ei	0
Oletko ottanut yhteyttä työnvuokrausta harjoittavaan yritykseen?	Kyllä	1
	Ei	0
Oletko kysynyt perheeltäsi, tuttaviltasi tai entisiltä työkavereiltasi, voisivatko he hankkia sinulle töitä?	Kyllä	1
	Ei	0
Kuinka monta tuntia kaiken kaikkiaan olet aktiivisesti etsinyt töitä	0	1
	1-5	2
	>20	3

¹ Ei vastauksiin kuuluvat myös ne, jotka eivät osanneet tai halunneet vastata kysymyksiin

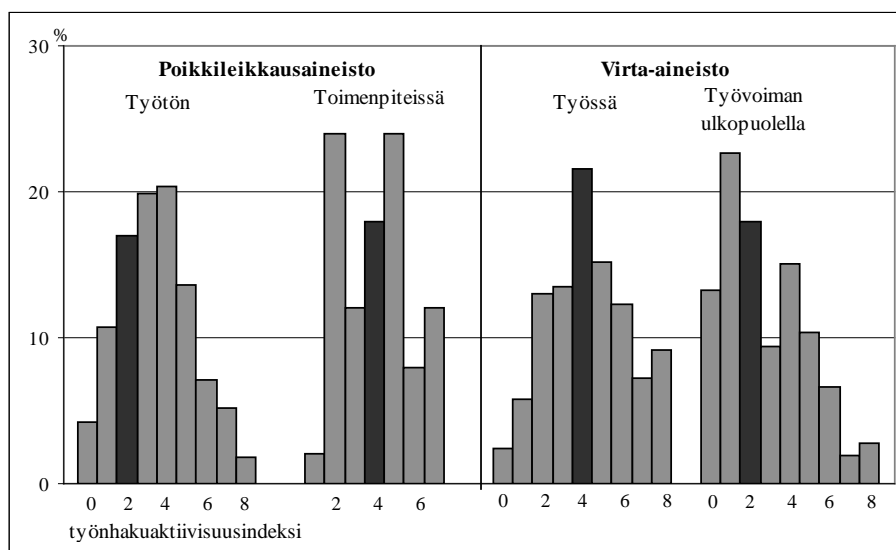
Indeksin maksimiarvo on 10 ja minimiarvo 0.

Seuraavassa taulukossa (Taulukko 5.8) on esitetty eri työmarkkina-asemissa olevien työnhakuaktiivisuusindeksin keskiarvot ja keskihajonnat. Eri työmarkkina-asemissa olevien keskimääräisessä työnhakuaktiivisuudessa on merkitseviä eroja (F-testi, $p < 0,001$). Työllistyneet olivat olleet töitä hakiessaan muita aktiivisempia. Toimenpiteissä olevat ovat keskimäärin aktiivisempia työnhakijoita kuin edelleen työttömät.

Taulukko 5.8 Työnhakuaktiivisuusindeksi, tunnuslukuja.

Työnhakuaktiivisuusindeksi	Kaikki	Poikki-leikkaus-aineisto				Virta-aineisto	
		Työtön	Toimen- piteissä	Työssä	Työv. ulkop.	Työssä	Työv. ulkop.
Lkm	1237	382	50	113	15	571	106
Keskiarvo	3,9	3,5	4,1	3,9	2,1	4,4	2,8
Mediaani	4	3	4	4	2	4	2
Keskihajonta	2,1	1,9	1,7	2,0	1,5	2,1	2,1

Kuviossa 5.2 on esitetään edelleen työttömien, toimenpiteissä olevien, työllistyneiden sekä työvoiman ulkopuolella olevien työnhakuindeksin pistejakaumat.



Kuvio 5.2 Työnhakuaktiivisuusindeksin jakauma eri työmarkkina-asemissa olevilla.

Indeksin pistearvoluokkaan 8 on yhdistetty arvot 8, 9 ja 10. Mediaani-luokka erottuu jakaumissa tummana. Jakaumat poikkeavat muodoltaan toisistaan merkitsevästi (χ^2 -testi, $p < 0,001$). Edelleen työttömien ja työllistyneiden jakaumat ovat hyvin samanlaisia. Työvoiman ulkopuolella olevien työhakukäyttäytyminen on hyvin heterogeenista, samoin toimenpiteissä olevien käyttäytyminen. Heistä osa on indeksin mukaan hyvin aktiivisia hakijoita, osalla taas työnhaku on selvästi muita vähäisempää.

Edellä esitetty työnhakuindeksi on vain yksi työnhakuaktiivisuutta kuvaava mittari. Vuori ja Tervahartiala (1995, 25) käyttivät hyvin samantyyppistä mittaria tutkiessaan työnhakuaktiivisuuden ja koetun terveyden välisiä yhteyksiä. Viitanen (1998, 248) käytti iäkkäiden pitkäaikaisyöttömien työnhakua tutkiessaan työnhakuaktiivisuuden mittarina suuntautumistietoa. Aktiivisiksi työnhakijoiksi luokiteltiin ne, jotka ilmoittivat ensisijaiseksi suuntautumisekseen ansiotyön tai koulutuksen.

Työnhakuaktiivisuusindeksin arvoa voi muuttaa muuttamalla indeksissä mukana olevia tekijöitä ja indeksin vaihtelua voidaan säädellä painottamalla indeksissä mukana olevia tekijöitä eri tavoin. Työnhakuaktiivisuusmittarista riippumaton tekijä, jolla saattaa olla hakuaktiivisuuteen vaikutusta on ajankohta, jona työtä haettiin. Työllistyneet kuvaavat työnhakuaan maaliskuussa. Sen sijaan suurin osa edelleen työttömistä ja työvoimapolitiittisissa toimenpiteissä olevista kuvaavat työnhakuaan kesän alussa ja kesällä. Kysymyksethän liittyvät viimeiseen neljään viikkoon, jolloin haastateltava vielä aktiivisesti haki työtä.

Työvoiman kysyntä voi vaikuttaa työnhakuaktiivisuuteen. Työttömiä työnhakijoita oli kesä-heinäkuussa vähemmän kuin maaliskuussa. Kesäkuussa työttömien työnhakijoiden määrä lisääntyi, kun oppilaitosten nuoret tulivat työmarkkinoille. Työvoimatoimistoihin ilmoitettuja avoimia työpaikkoja oli maaliskuussa selvästi enemmän tarjolla kuin kesäkuukausina. Työvoiman kysynnässä oli myös toimialakohtaisia eroja. Kesäkuussa maatalouteen ja rakentamiseen oli tullut lisää paikkoja verrattuna maaliskuuhun. Myös työnantajakotitalouksissa kysyntä oli kesäkuussa maaliskuun kysyntää suurempi. TE-keskuksista vain Pohjois-Savossa oli tarjolla työpaikkoja kesäkuussa enemmän kuin maaliskuussa (Työmarkkinat TM 1998:3-8).

Työllistyneiden työnhausta oli kulunut haastatteluhetkellä 3-4 kuukautta. ”Ei muista/ei halua” vastanneiden osuus ei ollut poikkileikkausaineiston osuutta isompi.

Työnhakuajankohta ja työnhakemisen ja haastattelun välinen aika selittää vain osan työttömien ja työllistyneiden työnhakukäyttäytymisen välisistä eroista. Poikkileikkausaineiston työllistyneet kuvasivat työnhaakaan (ei esitetty taulukoissa) samoissa olosuhteissa kuin työttömät.

Heidän työnhakukäyttäytymisensä muistutti enemmän maaliskuun lopussa työllistyneiden kuin edelleen työttömänä olevien käyttäytymistä.

Seuraavaksi tarkastellaan eri työmarkkina-asemissa olevien työnhakukäyttäytymistä työnhakuaktiivisuusindeksin avulla. Tarkastelu jaetaan kolmeen osaan. Ensinnä otetaan tarkasteluun mukaan työnhakijan sosiodemografiset tiedot. Niitä yksilöön liittyviä tekijöitä, jotka liittyvät selvästi työhön ja työllistymiseen tarkastellaan omassa luvussa. Työhön ja työllistymiseen liittyviä tekijöitä ovat työnhakijan ammatti, työttömyysaikainen tuki, työttömyyden kesto ja työn kysynnän puolelta alueellinen työllisyystilanne, avoimien työpaikkojen määrä alueella ja eri ammattissa. Työhaun ja motivaatiotekijöiden välisiä yhteyksiä kuvataan aiemmin esitettyjen haitta-, hyöty- ja työsuuntautuneisuusindeksien avulla.

Taulukko 5.9 Työnhakuindeksi keskimäärin ja sosiodemografiset tekijät.

	Kaikki	Poikkileikkaus- aineisto		Virta-aineisto	
		Työtön	Toimen- piteissä	Työssä	Työvoiman ulkopuolella
Lkm	1318	401	54	603	118
Kaikki	3,9	3,5	4,1	4,4	2,8
<i>Sukupuoli</i>					
Mies	4,0	3,5	3,9	4,2	3,9
Nainen	3,8	3,5	4,2	4,6	2,6
<i>Ikä</i>		***		**	
25-34	4,2	4,0	4,1	4,6	2,9
35-49	3,8	3,8	4,6	4,0	2,0
50 -	3,2	2,8	3,6	4,0	1,8
<i>Koulutus</i>		*		***	
Perusaste	3,4	3,3	3,6	3,8	2,2
Keskiaste	4,0	3,6	4,2	4,4	2,9
Korkea-aste	4,4	4,1	4,3	5,0	2,7
<i>Perhesuhteet</i>		*			
Naimisissa	3,7	4,4	2,4	4,2	3,4
Avoliitossa	4,2	3,8	2,9	4,7	4,1
Naimaton, eronnut, leski	3,9	3,8	3,7	4,5	3,4
<i>Alle lapset kouluikäiset</i>					
Ei ole	3,9	3,5	3,9	4,4	3,1
On	3,7	3,6	4,6	4,2	2,6

*(**)(***) merkitsevyystaso 5(1)(0,1) prosenttia

5.4.1 Työnhaku ja sosiodemografiset tekijät

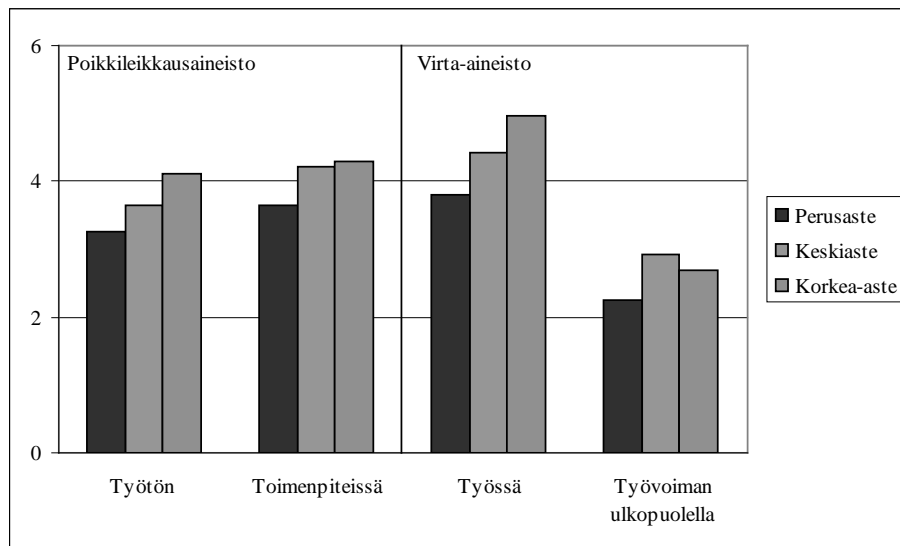
Työnhakuaktiivisuuden vaihtelut sosiodemografisten tekijöiden mukaan on esitetty taulukossa 5.9. Keskimääräistä aktiivisuutta eri tekijöiden luokissa on tutkittu varianssianalyysin avulla. Analyysi on tehty erikseen edelleen työttömille ja työllistyneille. Merkitsevät erot on esitetty *-merkillä.

Työllistyneet olivat työnhaussa keskimäärin aktiivisempia kuin muut (F-testi, $p < 0.001$). Työttömät miehet ja naiset olivat työnhaussa yhtä aktiivisia. Merkitseviä eroja ei ollut myöskään työllistyneiden miesten ja naisten keskimääräisessä aktiivisuudessa.

Kun ikää tulee lisää, niin työnhakuaktiivisuus pienenee. Aktiivisuuden pieneneminen on merkitsevää sekä työttömillä että työllistyneillä. Aktiivisimpia olivat työllistyneet nuoret aikuiset eli 25-34 -vuotiaat. Työttömien nuorten aikuisten aktiivisuus (indeksiarvo 4,0) vastasi työllistyneiden keski-ikäisten aktiivisuutta (indeksiarvo 4,0).

Kuviossa 5.3 työnhakuaktiivisuus on esitetty koulutuksen ja työmarkkinaryhmien mukaan jaoteltuna. Aktiivisuus työnhakuun oli suurempaa korkea-asteen koulutuksen saaneilla kuin muilla.

Työttömät naimisissa olevat hakivat töitä aktiivisemmin kuin työttömät avoliitossa olevat tai yksineläjät. Työllistyneiden aktiivisuus ei vaihdellut perhesuhteiden mukaan.



Kuvio 5.3 Työnhakuaktiivisuus koulutusasteen mukaan.

5.4.2 Työnhaku, työhön ja työllistymiseen liittyvät tekijät

Työhön ja työllistymiseen liittyvistä tekijöistä ovat mukana työttömyyden kesto, työttömyysturva, työhakijan ammatti ja ammattialan työpaikat, asuinalue, työssäkäyntialueen työttömyys sekä osallistuminen työmarkkinatoimenpiteisiin.

Ammatit on luokiteltu kahteen luokkaan sen mukaan, miten ammatin työttömien määrä on muuttunut vuoden 1997 maaliskuusta vuoden 1998 maaliskuuhun. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat ammatit, joissa työttömien määrän pieneneminen on ollut keskimääräistä heikompa ja toiseen luokkaan ammatit, joissa työttömien määrä on laskenut keskimääräistä enemmän.

Ammatit on luokiteltu kahteen luokkaan myös sen mukaan, miten paljon avoimia työpaikkoja oli tarjolla vuoden 1998 ensimmäisellä neljänneksellä. 100 työtöntä kohden avoimia työpaikkoja oli tarjolla keskimäärin 5. Ensimmäiseen luokkaan tulevat ammatit, joissa avoimia työpaikkoja oli tarjolla keskimääräistä vähemmän, toiseen ne ammatit, joissa kysyntä oli keskimääräistä suurempaa.

Asuinalueet on luokiteltu Tilastokeskuksen käyttämän luokittelun mukaan syrjäiseen maaseutuun, johon kuuluu myös saaristo ja ydinmaaseutuun sekä kaupunkien läheiseen maaseutuun ja kaupunkeihin. Työssäkäyntialueet on jaettu alueen maaliskuun 1998 työttömyysasteen mukaan matalan, keskitason ja korkean työttömyyden alueiksi 30 ja 70 prosentin fraktiileiden mukaan.

Työmarkkinatoimenpiteisiin kuuluvat tukityöt ja työmarkkinakoulutus, joihin haastateltava on osallistunut haastattelua edeltäneiden 12 kuu-kauden aikana Koulutukseen kuuluvat myös lyhyet työnhakukurssit.

Taulukossa 5.10 kuvataan työnhakua edellä esitettyjen työhön ja työllistymiseen liittyvien tekijöiden avulla. Työnhakuaktiivisuusindeksin mukaan edelleen työttömillä työnhaku on aktiivisempaa, jos työttömyys on kestänyt lyhyen aikaa. Työllistyneillä työnhakuaktiivisuus ei vaihdellut merkittävästi työttömyyden keston mukaan. Edelleen työttömiin verrattuna työllistyneiden työttömyysjaksot olivat lyhyitä. Työllistyneistä vain 6 % oli ollut yli vuoden työttömänä, edelleen työttömistä yli vuoden työttömänä olleita oli 40 %.

Työllistyneillä työnhakuaktiivisuus vaihteli työttömyysturvan lajin mukaan. Työllistyneillä perusturvan saaneilla ja niillä, joilla ei työttömyysaikana ollut tukia lainkaan, työnhaku oli aktiivisempaa kuin ansioturva saaneilla. Työttömillä eri tukimuotojen ja työnhaun aktiivisuuden välillä ei löytynyt merkitsevää yhteyttä. Työllistyneistä olivat hakeneet työtä

Taulukko 5.10 Työnhakuindeksi keskimäärin ja työhön ja työllistymiseen liittyvät tekijät.

	Kaikki	Poikkileikkaus-aineisto		Virta-aineisto	
		Työtön	Toimenpiteissä	Työssä	Työvoiman ulkopuolella
Lkm	1318	401	54	603	118
	3,9	3,5	4,1	4,4	2,8
<i>Työttömyyden kesto</i>		***			
Alle 4 viikkoa	4,3	4,3	5,2	4,4	3,8
4-12 viikkoa	4,1	4,2	4,0	4,2	2,8
13-52 viikkoa	3,9	3,6	3,7	4,3	2,8
>52- viikkoa	3,1	2,8	3,7	4,8	1,6
<i>Työttömyysturva</i>				***	
Perus	4,0	3,6	3,6	4,8	2,5
Ansio	3,7	3,4	4,3	4,0	2,8
Ei tukia	4,4	4,0	4,0	4,9	3,0
<i>Ammatti</i>				**	
Muutos keskitason alapuolella	4,1	3,5	4,0	4,7	2,8
Muutos keskitason yläpuolella	3,8	3,4	4,3	4,1	3,3
<i>Avoimet työpaikat 100 työntä kohden</i>				**	
Keskitasoa vähemmän	3,7	3,4	4,0	4,2	2,5
Keskitasoa enemmän	4,1	3,6	4,3	4,7	3,0
<i>Asuinalue</i>				***	
Syrjäinen maaseutu, saaristo	3,3	3,1	4,3	3,4	2,1
Ydinmaaseutu	3,6	3,7	3,2	3,8	2,7
Kaupunkien läheinen maaseutu	4,0	3,6	4,3	4,5	3,2
Kaupunki	4,2	3,4	4,5	4,9	2,7
<i>Työssäkäyntialueen työttömyys</i>				***	
Matala	4,1	3,5	3,8	4,8	2,7
Keskitasoa	3,8	3,5	4,1	4,1	2,7
Korkea	3,6	3,5	4,3	3,7	3,0
<i>Työmarkkinatoimenpiteet, viim.12 kk</i>		***		***	
Ei ole osallistunut	3,6	3,2	3,7	4,0	2,5
On osallistunut	4,5	4,2	4,1	5,3	3,3

*(**)(***) merkitsevyytaso 5(1)(0,1) prosenttia

ahkerimmin ne, joiden ammattialaan liittyviä avoimia työpaikkoja oli työvoimatoimistossa keskimääräistä enemmän. Työvoimatoimiston avoimet työpaikat ovat kuitenkin vain osa tarjolla olevista työpaikoista. Puutteineenkin tämä muuttuja kertoo, että työn kysynnällä on yhteys työnhakukäyttäytymiseen.

Kaupungeissa työtä haetaan ahkerammin kuin ydinmaaseudulla. Työnhakuaktiivisuus sen sijaan oli sama kaupungeissa ja kaupunkien läheisellä maaseudulla. Työnhakijoiden aktiivisuus vaihtelee kuitenkin työmarkkina-aseman ja kuntatyyppin mukaan. Kaupungissa asuvat työllistyneet olivat muualla asuvia ahkerampia. Edelleen työttömien työnhakukäyttäytyminen ei vaihdellut asuinalueen kuntatyyppin mukaan. Työllistyneiden työnhaku vaihtelee työssäkäyntialueen työttömyystilanteen mukaan. Aktiivisuus on suurempaa matalan työttömyyden alueilla. Kun työssäkäyntialueen työllisyystilanne oli oman kunnan tilannetta parempi, niin työllistyneet olivat aktiivisia hakemaan töitä naapurikunnan alueelta. Edelleen työttömien työnhaku ei vaihtele työn kysynnän vaihteluiden mukaan samaan tapaan kuin työllistyneiden. Työttömät poikkeavat mm. iältään ja koulutukseltaan työllistyneistä. Vaikka työtilanne on parantunut, niistä, joilla on työttömien kaltainen koulutus, ei välttämättä ole kysyntää. Tässä voi olla yksi syy työttömien työnhaun joutamattomuuteen.

Viimeisen 12 kuukauden aikana työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin osallistuneet ovat olleet aktiivisempia työnhakijoita kuin ne, jotka eivät ole osallistuneet. Erot aktiivisuudessa ovat merkitseviä työllistyneillä ja edelleen työttömillä. 90-luvulla työvoimahallinto on passiivisen työvoimapolitiikkaan tehtyjen muutosten ohella laajentanut ja muuttanut aktiivista työvoimapolitiikkaa. Työvoiman tarjontatekijöihin on pyritty vaikuttamaan lisäämällä työvoimakoulutusta. Työvoimakoulutuksella onkin todettu olevan työllistämismahdollisuuksia lisäävä vaikutus (Hämäläinen, 1999, s. 102) Työnhakijoiden määräaikaishaastattelut ja työnhakusuunnitelmat ovat 1990-luvulla käyttöönotettuja toimenpiteitä. Haastateltujen toimenpiteen muoto ja pituus ei ole tiedossa. Kaikilla toimenpiteeseen osallistumisen ei ole johtanut työllistymiseen. Toimenpiteet ovat kuitenkin aktivoineet työnhakijaa. Toimenpiteiden yhtenä tavoitteena pidetäänkin työnhakijan aktivoimista ja työmarkkinoilta syrjäytymisen estämistä.

5.4.3 Työnhaku, työttömyyskokemukset ja työsuuntautuneisuus

Taulukossa 5.11 esitetään miten työnhaku vaihtelee työttömyyskokemusten ja työsuuntautuneisuuden mukaan. Taulukossa haitta-, hyöty- ja työsuuntautuneisuusindeksit on jaettu kahteen luokkaan. Luokkien jakamisessa käytetyt indeksien pistearvot on mainittu kunkin luokan kohdalla.

Taulukko 5.11 Työnhakuindeksi keskimäärin, työttömyyskokemukset ja työsuuntautuneisuus.

	Kaikki	Poikkileikkaus-aineisto		Virta-aineisto	
		Työtön	Toimenpiteissä	Työssä	Työv <ulkop.< th=""> </ulkop.<>
Lkm	1318	401	54	603	118
Kaikki	3,9	3,5	4,1	4,4	2,8
<i>Työttömyyden huonojen puolien kokeminen (haittaindeksi)</i>				**	
Vähäinen (indeksi ≤6)	3,7	3,4	4,1	4,1	2,5
Ainakin jossain määrin (indeksi >6)	4,0	3,5	4,0	4,7	3,1
<i>Työttömyyden hyvien puolien kokeminen (hyötyindeksi)</i>					
Ei ollenkaan tai vähän (indeksi ≤4)	4,1	3,6	4,7	4,4	3,5
Ainakin jossain määrin (indeksi > 4)	3,6	3,3	3,1	4,3	2,2
<i>Työsuuntautuneisuus (työsuuntautuneisuusindeksi)</i>		***			
Matala (indeksi ≤6)	3,2	2,5	3,2	4,4	1,1
Korkea (indeksi >6)	4,0	3,7	4,3	4,4	2,9

*(**)(***) merkitsevyystaso 5(1)(0,1) prosenttia

Edellä määritetyillä luokituksilla haittoja kokeneet ovat hakeneet ahkerammin töitä kuin ne, joilla työttömyyden ongelmista on ollut vähemmän haittaa. Työllistyneet ainakin jossain määrin haittaa kokeneet olivat aktiivisia työnhakijoita. Edelleen työttömällä haittojen erilainen kokeminen ei näkynyt merkittävästi työnhakukäyttäytymisessä. Työttömyydestä oli kuitenkin ollut keskimäärin enemmän haittaa työttömille kuin työllistyneille. Työttömyyden hyvien puolien kokeminen ei vaikuttanut edelleen työttömien eikä työllistyneiden työnhakuaktiivisuuteen.

Työsuuntautuneisuus korreloi voimakkaasti negatiivisten työttömyyskokemusten kanssa (s. 47). Edelleen työttömät, jotka ovat korkeasti työsuuntautuneita, ovat aktiivisia työnhaussa. Työllistyneet eivät tämän motivaatiomittarin mukaan eroa työnhakukäyttäytymisessään toisistaan. Työllistyneet ovat kuitenkin keskimäärin enemmän työsuuntautuneita kuin edelleen työttömät.

5.5 Työhaun vaihteluihin liittyvät keskeiset tekijät

Edellä tarkasteltiin työhaun vaihteluita työnhakuaktiivisuusindeksin avulla erikseen sosiodemografisten, työhön ja työttömyyskokemuksiin liittyvien muuttujien avulla. Työhaun kannalta edellä mainitut tekijät eivät kuitenkaan ole toisistaan riippumattomia. Seuraavaksi haettiin näistä tekijöistä tärkeimmät työhaun aktiivisuuteen vaikuttavat tekijät edelleen työttömille ja työllistyneille. Tekijät haettiin MCA-analyysin kokeilemalla eri muuttujajyhdistelmiä. Se muuttujajyhdistelmä, joka parhaiten selitti työnhakuaktiivisuuden vaihteluita on esitetty taulukossa 5.12.

Työnhakuaktiivisuus väheni merkitsevästi iän mukana sekä edelleen työttömillä että työllistyneillä.

Kun iän vaikutus työnhakuaktiivisuuteen on vakioitu, niin osallistuminen toimenpiteisiin nosti työnhakuaktiivisuutta merkitsevästi sekä työttömillä että työllistyneillä. Toinen työttömille ja työllistyneille yhteinen työnhakuaktiivisuuteen vaikuttava tekijä on alle kouluikäisen lapsen huoltajuus. Lasten huoltajilla aktiivisuus on pienempää kuin muilla.

Työllistyneillä hakuaktiivisuus vaihteli työn tarjonnan mukaan. Kun työssäkäyntialueen työttömyys oli vähäistä, niin aktiivisuus oli suurempaa kuin muutoin. Pienet tai olemattomat työttömyyskorvaukset aktivoivat työllistyneiden työnhakua. Myös huonot kokemukset työttömyydestä kannustivat työnhakuun. Mainitut tekijät kuvaavat osittain samoja asioita. Onhan hättämättöjän yhtenä tekijänä kulutuksesta tinkiminen, mikä on yhteydessä käytettävissä oleviin tuloihin.

Työttömien työhaun aktiivisuuteen vaikutti työsuuntautuneisuus. Kun työlle ei anneta suurta merkitystä, on työn hakeminenkin vähäistä. Työttömillä myös työttömyyden kestolla on merkitystä ($p < 0,08$) työhaussa. Aktiivisuus pienenee, kun työttömyys pitkittyy. Kun analyysi tehtiin vain 50-vuotta täyttäneille, niin työhaun pituus nousi erittäin merkitseväksi työhaun vaihteluita selittäväksi tekijäksi.

Vain osa edelleen työttömien ja työllistyneiden työnhakuaktiivisuuteen vaikuttavista merkitsevistä tekijöistä oli samoja. Samoja tekijöitä olivat ikä, alle kouluikäisten lasten huoltajuus ja osallistuminen aktiivisiin toimenpiteisiin. Vain työttömien hakuaktiivisuuteen vaikuttavia tekijöitä olivat työsuuntautuneisuus ja työttömyyden kesto. Vain työllisten hakuaktiivisuuteen liittyviä tekijöitä olivat työttömyysturvan laji, työssäkäyntialueen työttömyys ja huonot kokemukset työttömyysajalta.

Taulukko 5.12 Työttömien ja työllistyneiden työnhakuaktiivisuuden liittyvät keskeiset tekijät.

	Poikkileikkausaineisto Työtön		Virta-aineisto Työssä	
	Poikkeama/ Beta	N	Poikkeama/ Beta	N
Yleiskeskisarvo	3,5		4,4	
Ikä (kovariantti)	***		***	
<i>Koulutus</i>	0,07		0,09	
Perusaste	-0,09	191	-0,28	168
Keskiaste	0,03	156	0,10	295
Korkea-aste	0,41	28	0,25	76
<i>Alle kouluikäiset lapset</i>	0,11*		0,09*	
Ei ole	0,09	313	0,12	389
On	-0,45	62	-0,30	150
<i>Työttömyysturva</i>	0,05		0,14***	
Perus	0,01	133	0,30	123
Ansio	-0,04	220	-0,23	335
Ei tukia	0,38	22	0,50	81
<i>Työttömyyden kesto</i>	0,12		0,05	
- 12 viikkoa	0,25	70	-0,05	262
13-52 viikkoa	0,14	158	0,00	243
>52 viikkoa	-0,27	147	0,44	34
<i>Osallistunut toimenpiteisiin</i>	0,17**		0,22***	
Ei	-0,21	261	-0,29	394
Kyllä	0,48	114	0,80	145
<i>Avoimna olevat työpaikat</i>	0,03		0,07	
Keskitasoa vähemmän	0,04	249	-0,11	359
Keskitasoa tai enemmän	-0,07	126	0,21	180
<i>Työssäkäyntialueen työttömyys</i>	0,02		0,15**	
Matala	0,05	163	0,29	248
Keskinkertainen	-0,03	130	-0,07	202
Korkea	-0,05	82	-0,64	89
<i>Työttömyyden huonojen puolien kokeminen</i>	0,03		0,11**	
Vähäinen	-0,08	167	-0,21	302
Ainakin jossain määrin	0,06	208	0,26	237
<i>Työsuuntautuneisuus</i>	0,18***		0,01	
Matala	-0,67	73	0,05	71
Korkea	0,16	302	-0,01	468
Interaktiot	*		*	
Selitysaste R ²	0,22		0,18	

*(**)(***) merkitsevyystaso 5(1)(0,1) prosenttia

Taulukko 5.13 Miesten ja naisten työnhakuaktiivisuuteen liittyvät keskeiset tekijät.

	Poikkileikkausaineisto Työtön				Virta-aineisto Työssä			
	Miehet		Naiset		Miehet		Naiset	
Yleiskeskiarvo	3,5		3,5		4,2		4,6	
	Poikkeama/ Beta	N	Poikkeama/ Beta	N	Poikkeama/ Beta	N	Poikkeama/ Beta	N
Ikä (kovariantti)	***		***		**		**	
<i>Koulutus</i>	0,16		0,02		0,11		0,08	
Perusaste	-0,21	95	-0,01	96	-0,31	112	-0,04	56
Keskiaste	0,12	70	0,03	86	0,19	187	-0,10	108
Korkea-aste	0,96	12	-0,08	16	-0,04	37	0,33	39
<i>Alle kouluikäiset lapset</i>	0,01		0,23**		0,1		0,06	
Ei ole	-0,01	155	0,21	158	0,15	232	0,07	157
On	0,04	22	-0,84	40	-0,32	104	-0,22	46
<i>Työttömyysturva</i>	0,02		0,09		0,07		0,25**	
Perus	-0,05	78	0,12	55	0,22	74	0,40	49
Ansio	0,04	89	-0,09	131	-0,11	215	-0,42	120
Ei tukia	0,01	10	0,51	12	0,15	47	0,91	34
<i>Työttömyyden kesto</i>	0,13		0,1		0,08		0,05	
- 12 viikkoa	0,38	31	0,15	39	0,04	161	-0,11	101
13-52 viikkoa	0,10	77	0,15	81	-0,12	156	0,12	87
>52 viikkoa	-0,29	69	-0,23	78	0,62	19	0,05	15
<i>Osallistunut toimenpiteisiin</i>	0,17**		0,15*		0,22***		0,25***	
Ei	-0,19	129	-0,19	132	-0,26	257	-0,36	137
Kyllä	0,52	48	0,38	66	0,84	79	0,76	66
<i>Avoinna olevat työpaikat</i>	0,01		0,03		0,17**		0,04	
Keskitasoa vähemmän	-0,01	129	0,05	120	-0,22	250	0,08	109
Keskitasoa tai enemmän	0,02	48	-0,08	78	0,63	86	-0,09	94
<i>Työssäkäyntialueen työttömyys</i>	0,11		0,08		0,16**		0,14	
Matala	0,16	79	-0,15	84	0,31	147	0,28	101
Keskitasoa	-0,33	51	0,18	79	-0,05	132	-0,17	70
Korkea	0,09	47	-0,03	35	-0,67	57	-0,52	32
<i>Työttömyyden huonojen puolien kokeminen</i>	0,04		0,03		0,09		0,14*	
Vähäinen	-0,08	86	-0,07	81	-0,16	211	-0,33	91
Ainakin jossain määrin	0,08	91	0,05	117	0,26	125	0,27	112
<i>Työsuuntantuneisuus</i>	0,25***		0,1		0,04		0,03	
Matala	-1,04	31	-0,35	42	0,24	43	-0,13	28
Korkea	0,22	146	0,10	156	-0,04	293	0,02	175
Interaktiot	-		-		*			
Selitysaste R ²	0,27		0,23		0,18		0,24	

*(**)(***) merkitsevyystaso 5(1)(0,1) prosenttia

Sukupuoli ei ollut kummassakaan ryhmässä aktiivisuutta selittävä tekijä. Kun miesten ja naisten työnhakukäyttäytymistä selitetään erikseen taulukon 5.10 tekijöillä, niin kuva työnhakuaktiivisuudesta muuttuu (Taulukko 5.13).

Toimenpiteisiin osallistuminen lisää sekä miesten että naisten aktiivisuutta työn haussa. Työttömien alle kouluikäisten lasten äitien aktiivisuus oli pienempää kuin muiden naisten. Työttömien miesten aktiivisuuteen huoltajuus ei vaikuttanut. Kun työsuuntautuneisuus oli vähäistä, oli työttömien miesten aktiivisuuskin vähäistä. Naisilla työsuuntautuneisuudella ei ollut samanlaista aktiivisuuteen liittyvää vaikutusta.

Toimenpiteisiin osallistuminen lisäsi myös työllistyneiden miesten ja naisten työnhakua. Hehän kuvaavat työnhakuaan ennen työllistymistään. Työllistyneiden naisten aktiivisuus liittyi työttömyysturvaan. Ansioturvalla olleet olivat vähemmän aktiivia. Työllistyneillä miehillä yhteys ei ollut merkitsevä.

Työllistyneet miehet olivat herkempiä työssäkäyntialueen työttömyystilanteelle ja avoinna oleville työpaikoille. Kun tilanne oli työllistymisen kannalta suotuisa, niin miehet aktivoituvat työhaussa. Miesten voidaan sanoa toimineen odotusarvoteorian mukaisesti (s. 3).

Miehillä koulutuksella ja työssäkäyntialueen työttömyystilanteella oli yhteisvaikutusta. Korkeasti koulutetut hakivat aktiivisesti töitä riippumatta alueen työllisyystilanteesta. Pitkään työttömänä olleet miehet hakivat töitä riippumatta avoinna olevien työpaikkojen määrästä. Lyhempään työttömänä olleiden aktiivisuus riippui taas avoimien työpaikkojen määrästä.

6 Työllistyminen ja työnhaku

Luvussa 5 kuvattiin eri työmarkkina-asemissa olevien työnhakukäyttäytymistä. Työhaun tavoitteenahan on saada töitä. Edellisessä luvussa työllistyneet kuvasivat työnhakuaan, joka johti työllistymiseen. Tässä luvussa kuvataan se työ, johon he päätyivät ja tapa, jolla he nykyisen työnsä saivat.

Taulukossa 6.1 on esitetty työllistyneiden työn saanti ja työnhakuun käytetty aika sukupuolen, iän ja työttömyysturvan mukaan.

Taulukko 6.1 Työllistyneiden työn saanti ja työnhakuaika sukupuolen, iän ja työttömyysturvan mukaan, %.

	Kaikki	Sukupuoli		Ikä			Työttömyysturva		
		Mies	Nainen	25-34	35-49	50 -	Perus	Ansio	Ei tukea
Lkm	603	375	228	355	174	74	125	347	85
<i>Työn saanti (tärkein tapa)</i>									
Otti itse yhteyttä työnantajaan	37,8	39,4	35,1	39,7	34,4	36,2	43,7	37,3	29,6
Työnantaja otti yhteyttä	27,8	29,7	24,8	24,0	31,9	37,7	20,2	31,7	22,2
Perheen, tuttavien, vanhojen työkavereiden kautta	11,0	11,9	9,5	10,6	13,5	7,2	13,4	10,7	12,3
Työvoimatoimiston, työnvälityksen kautta	10,5	9,2	12,6	10,9	10,4	8,7	12,6	9,2	13,6
Vastasi ilmoitukseen sanomalehdessä, aikakauslehdessä, jne.	10,1	7,5	14,4	12,0	6,1	10,1	6,7	8,6	21,0
<i>Työnhakuaika</i>									
Keskimäärin, viikkoa	7,3	6,5	8,7	5,6	9,7	10,3	10,4	6,9	4,9

Yhteydenotto suoraan työnantajaan toi töitä reilulle kolmasosalle. Toiseksi yleisin reitti työhön oli se, että työnantaja otti suoraan yhteyttä työntekijään. Yhteydenottoja oli iäkkäimmillä työntekijöillä enemmän kuin nuorilla. Työ löytyi myös perheen tai tuttavien avulla (11 %), työvoimatoimiston kautta (10,5 %) tai vastaamalla tiedotusvälineissä olleisiin ilmoituksiin (10,1 %). Vuori ja Vesalainen (1998) saivat hyvin saman suuntaisia tuloksia, kun he tutkivat ryhmämenetelmän vaikutusta työllistymiseen.

Työnhakemiseen kului keskimäärin 7 kuukautta. 78 % työllistyneistä oli aloittanut työnhakunsa viimeistään silloin, kun edellinen työsuhde päättyi. 50 vuotta täyttäneet etsivät töitä kauemmin kuin nuoremmat ($p < 0,01$). Perusturvalla olevat hakivat töitä kauemmin kuin muu ($p < 0,05$). Alle kuukaudessa työnsaanti onnistui joka kuudennelle.

Taulukossa 6.2 kuvataan työ, johon työllistyneet työllistyivät.

Taulukko 6.2 Työllistyneiden nykyinen työ sukupuolen, iän ja työttömyysturvan mukaan, %.

	Kaikki	Sukupuoli		Ikä			Työttömyysturva		
		Mies	Nainen	25-34	35-49	50 -	Perus	Ansio	Ei tukea
Lkm	603	375	228	355	174	74	125	347	85
<i>Työn luonne</i>									
Tavanomainen työ palkansaajana	96,4	95,7	97,4	98,6	93,1	93,2	95,2	97,4	94,1
Itsenäinen ammatinharjoittaja	2,8	2,9	2,6	1,1	4,6	6,8	3,2	2,0	4,7
Kokopäivätyö	94,7	97,5	90,1	94,6	95,1	94,2	92,4	95,9	91,4
Osa-aikatyö	5,0	1,9	9,9	5,4	3,7	5,8	6,7	3,8	8,6
Pysyvä	35,6	41,7	25,7	37,4	30,7	37,7	42,9	32,8	42,0
Määräaikainen	63,2	56,7	73,9	60,9	69,3	60,9	54,6	66,6	55,6
<i>Palkka, kokopäivätyössä olevat</i>									
Keskimäärin mk/kk	8 887	9 585	7 677	8 993	8 646	8 908	7 874	9 104	9 445
<i>Uuden työn hakeminen</i>									
- työ on haussa	13,8	11,2	18,0	14,9	13,2	9,5	16,8	10,1	22,4
<i>Syyt uuden työn hakemiseen</i>									
Nykyinen (uusi) työ on määräaikainen	47,0	35,7	58,5	45,3	56,5	28,6	38,1	60,0	36,8
Toivoo paremmin palkattua työtä	16,9	14,3	19,5	18,9	8,7	28,6	23,8	2,9	36,8
Toivoo muita työtehtäviä	15,7	9,5	7,3	13,2	21,7	14,3	9,5	20,0	10,5

Lähes kaikki (96,4 %) virta-aineiston työllistyneet ovat tavallisia palkansaajia. 50 vuotta täyttäneistä 7 prosenttia on ammatinharjoittajia, nuoremmista 2 prosenttia. Osa-aikaisia on 5 %, naiset miehiä useam-

min osa-aikaisia. Määräaikaisessa työsuhteessa on 63 %, keski-ikäiset harvemmin kuin heitä nuoremmat tai heitä vanhemmat. Naisista 26 prosentilla on pysyvä työsuhde, miehistä 42 prosentilla. Ansioturvan saajilla työ on useammin määräaikaista kuin muilla.

Kokopäivätyössä olevan keskipalkka (brutto) kuukaudessa on 8 887 mk. Miehillä palkka on 9 585 mk ja naisilla 7 677 mk. Naisten palkka on 80 prosenttia miesten palkasta. Ikäryhmien välillä palkkaerot ovat suhteellisen pieniä. Pelkällä peruspäivärahalla tai työmarkkinatuella olleiden palkat ovat keskimäärin 85 prosenttia pienemmät kuin ansiopäivärahalla olleiden palkat. Perusturvalla olevien keskipalkkaa ovat laskemassa naiset. Naisia perusturvan saajista on 38 %, ansioturvan saajista vain 20%.

Määräaikaisissa työsuhteissa olevat saavat 90 % pysyvässä työsuhteessa olevien palkoista. Korkeasti koulutetut saivat lähes 2000 mk enemmän palkkaa kuin muut.

Palkkataso jää selvästi kaikkien palkansaajien keskipalkkojen alapuolelle. Tilastokeskuksen mukaan kaikkien palkansaajien keskipalkka oli vuoden 1998 ensimmäisellä neljänneksellä 11 258 mk, miehillä 12 328 mk ja naisilla 10 151 mk (Ansiotasoindeksi 1998:1 Tilastokeskus 1998)

Työttömiltä kysyttiin, mikä on alhaisin bruttopalkka, jolla he voisivat ottaa työtarjouksen vastaan. Työttömien palkkavaatimukset jäivät työllistyneiden palkkatason alapuolelle. Kokopäivätyön keskipalkaksi saatiin 6 884 mk, 77 % työllistyneiden keskipalkasta. Kynnyspalkka ansioidonnaista päivärahaa saavilla on 10 % perusturvan saajien palkkavaatimuksia suurempi.

Työllistyneistä useampi kuin joka kymmenes on aikeissa hankkia uutta työtä. Työn määräaikaisuus on selvästi tärkein syy uuden työn hakeamiseen. Osa uuden työn saajista ei ole tyytyväinen palkkatasoon, myös työtehtävien vaihtaminen kiinnostaa.

7 Yhteenveto

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää työttömien ja työmarkkinatoimenpiteissä olevien työnhakukäyttäytymistä. Käyttäytymistä selvitettiin kahden kyselyn avulla. Toisen kyselyn otoksen muodostivat edelleen työttömät ja työmarkkinatoimenpiteissä olevat, toisessa otoksessa olivat työnhakunsa päättäneet. Osa heistä oli onnistunut työnhauksaan eli työllistynyt avoimille työmarkkinoille, osa oli siirtynyt työvoiman ulkopuolelle. Haastattelut rajattiin aktiivisessa työiässä oleviin eli 25-60 -vuotiaisiin. Työmarkkinoille siirtyneet olivat edelleen työttöminä olevia keskimäärin 7 vuotta nuorempia ja heillä oli koulutusta enemmän kuin työttömillä. Miehet olivat työllistyneet selvästi paremmin kuin naiset.

Haastateltavat kuvasivat työnhakuaan viimeisen neljän työnhakuviikkonsa aikana. Työnhakuaktiivisuutta kuvaamaan laadittiin työnhakuaktiivisuusindeksi, jonka osatekijöinä ovat työpaikkailmoitusten seuraminen eri tiedotusvälineistä, työvoimatoimiston palvelujen käyttäminen, suorat yhteydenotot mahdollisiin työnantajiin, sukulaisten ja tuttavien puoleen kääntyminen sekä työnhakuun käytetty aika.

Työnhakuympäristöä kuvattiin työmarkkinoihin ja työnhakijaan liittyvien tekijöiden avulla. Työnantajiin liittyvät tiedot tulivat mukaan välillisesti vain työmarkkinoilla olevien avoimien työpaikkojen kautta. Työmarkkinoita kuvattiin alueellisesta ja paikallista työllisyystilanteesta saatavien tilastotietojen avulla. Työntekijään liittyvät tekijät ryhmiteltiin kolmeen ryhmään. Sosiodemograafisia tekijöitä edustivat sukupuoli, ikä, koulutus ja perhesuhteet. Työhön liittyvät tekijät olivat työnhakijan työttömyyden kesto ja työttömyysturva, ammattitiedot, asuinalue ja työmarkkinatoimenpidetiedot. Työnhakijan motivaatiotekijät liittyivät työttömyyskokemuksiin ja työn merkitykseen. Motivaatiotekijöitä kuvaavista kysymyksistä rakennettiin työttömyyskokemuksia kuvaavat haitta- ja hyötyindeksit sekä työn merkitystä kuvaava työsuuntautuneisuusindeksi.

Työnhakuympäristössä on 90-luvulla tapahtunut paljon muutoksia, jotka ovat yhteydessä työllistymiseen. Työttömyysturvaa ja muuta sosiaaliturvaa on supistettu. Työn tarjonta ja kysyntä vaihtelee ammattitaitain ja alueittain suuresti. Miesten työllistyminen on helpompaa kuin naisten. Ikääntyneiden ja pitkään työttömänä olleiden on vaikea päästä töihin. Pulaa on siivoojista, myyntiedustajista, hitsaajista ja ATK-

osaajista. Työsuhteet ovat yhä useammin määräaikaista, monella työllisyys- ja työttömyysjaksot vuorottelevat.

Työhön ei mennä vain rahasta, vaan työttömyysajan kokemukset, hyödyt ja haitat vaikuttavat työnhakuaktiivisuuteen. Työhön liittyy edelleen monenlaisia sosiaalisia ja psykologisia arvoja. Haittaindeksin mukaan edelleen työttömänä olevat ovat kärsineet työttömyyden haitoista enemmän kuin työllistyneet. Naiset ovat kokeneet työttömyyden aikana haittoja enemmän kuin miehet. Työllistyneet yli 35-vuotiaat olivat kokeneet haittoja enemmän kuin 25-34 -vuotiaat.

Kaikilla työttömyyskokemukset eivät ole pelkästään kielteisiä, vaan työttömyydessä nähdään myös myönteisiä puolia. Työttömät miehet näkevät työttömyydessä hyviä puolia vähemmän kuin työttömät naiset. Työttömille 35-49-vuotiaille työttömyys on synkkää. Naimattomilla työttömillä on vain vähän hyviä työttömyyskokemuksia. Työttömyyden hyvien puolien näkemisessä auttavat alle kouluikäiset lapset.

Suomessa työn arvostus laski 80-luvulla, mutta 90-luvulla se on taas noussut. Työsuuntautuneisuusindeksin mukaan lasten huoltajuus vaikutti työsuuntautuneisuuteen. Alle kouluikäisten lasten vanhemmat eivät olleet yhtä työsuuntautuneita kuin muut ryhmät. Yli 50-vuotiaat työttömät olivat puolestaan vähemmän työsuuntautuneita kuin vertailuryhmät. Sillä, jolla on työttömyydestä hyviä kokemuksia, on huonoja kokemuksia vähemmän kuin sillä, jolla hyviä kokemuksia on vähän. Työsuuntautuneen työttömyyskokemukset ovat useammin kielteisiä kuin myönteisiä.

Työhalukkuus on suurta: 80 % haluaa töihin, naisten prosenttiluku on 74, miesten 84. Vielä yli 50-vuotiaista useampi kuin joka toinen haluaa töihin. Ansioturvalla olevista työhön halukkaita oli 74 %. Terveystekijät ja eläkkeelle pääsyn läheisyys heikensivät työhalukkuutta. Työn hakemisesta luopuneita oli 22 % ja 7 % ei enää työ kiinnostanut ollenkaan.

Työn etsintäkanavat olivat käytössä varsin vaihtelevasti. Työllistyneet olivat työttömiä aktiivisempia avoimien paikkojen seuraajia lehti-ilmoituksista ja myös aktiivisempia hakemaan töitä niiden perusteella. Tutkimuksessa käytetty työnhakuindeksi ilmaisi selkeästi, että työllistyneet olivat olleet aktiivisempia työnhakijoita kuin edelleen työttömät. Ikääntyminen vähensi aktiivisuutta kaikissa ryhmissä. Työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin osallistuminen lisäsi merkittävästi sekä työttömien että työllistyneiden työnhakuaktiivisuutta. Sen sijaan alle kouluikäisen lapsen huoltajuus vähensi työnhakuaktiivisuutta.

Työllistyneet ansioturvalta olevat naiset olivat olleet työllistyneitä perusturvan saaneita vähemmän aktiivisia, miehillä aktiivisuuden ja työttömyysturvan välistä yhteyttä ei ollut. Vähemmästä aktiivisuudesta huolimatta ansioturvaa saaneet olivat kuitenkin lyhyemmän aikaa työttöminä kuin perusturvaa saaneet. Työssäkäyntialueen työllisyys osoittautui merkitseväksi työllistyneiden työnhakuaktiivisuutta nostavaksi tekijäksi: matala työttömyys aktivoi työnhakuun, kuitenkin vain miehiä ei naisia. Myös työttömyyden huonojen puolien kokeminen lisäsi aktiivisuutta, nyt puolestaan vain naisten, ei miesten aktiivisuutta. Matala työsuuntautuneisuus vähensi merkitsevästi vain työttömien miesten työnhakuaktiivisuutta.

Tämän tutkimuksen perusteella työttömiä aktivoivilla toimenpiteillä ja työttömyyden aikaisilla kokemuksilla on vaikutusta työnhakuaktiivisuuteen. Työn hakeminen on työttömälle myös elämän merkki, siksi luopumisen estäminen on yhteydessä psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Kaikki eivät voi saada työtä, jos sitä ei ole tarjolla, siksi työttömiin suunnatut toimenpiteet saattavat myös edistää edelleen työttömänä olevien hyvinvointia – ainakin väliaikaisesti.

Liite 2-1.

Työttömyyden haittapuolia: Yhteydenpidon menettäminen työtovereihin ja kollegoihin, ongelma ainakin jossain määrin, %							
	Kaikki	Poikkileikkausaineisto				Virta-aineisto	
		Työtön	Toimen- piteissä	Työssä	Työv. ulkop.	Työssä	Työv. ulkop.
Lkm	1281	393	52	119	16	590	111
Kaikki	39,6	41,2	40,4	36,1	37,5	37,6	47,7
<i>Sukupuoli</i>							
Mies	32,8	33,5	52,9	27,8	25,0	31,6	53,8
Nainen	46,6	48,3	34,3	43,1	50,0	47,7	46,9
<i>Ikä</i>							
25-34	37,4	37,6	34,6	37,1	33,3	35,5	45,4
35-49	37,3	36,1	46,2	22,9		39,9	60,0
50 -	47,5	48,0	46,2	54,5	44,4	42,5	66,7
<i>Perhesubteet</i>							
Naimisissa	42,0	43,9	34,6	45,9	44,4	38,3	54,1
Avoliitossa	37,6	41,9	45,5	26,3	33,3	35,0	43,3
Naimaton, eronnut, leski	36,8	37,1	46,7	26,3	25,0	38,3	38,9
<i>Koulutus</i>							
Perusaste	38,0	38,3	58,3	34,2	33,3	37,0	40,9
Keskiaste	40,4	44,8	36,4	35,7	25,0	37,8	48,5
Korkea-aste	40,8	41,4	28,6	40,0	66,7	38,2	52,4
<i>Työttömyysturva</i>							
Perus	35,8	37,3	35,7	32,5		35,2	40,0
Ansio	43,4	45,5	51,9	39,7	54,5	40,2	51,6
Ei tukia	31,0	27,3	11,1	20,0		32,9	50,0
Työttömyyden haittapuolia: Terveystilan heikkeneminen, ongelma ainakin jossain määrin, %							
Kaikki	14,6	20,9	9,6	10,1	25,0	12,2	10,8
<i>Sukupuoli</i>							
Mies	11,5	17,0	11,8	5,6	37,5	7,8	46,2
Nainen	17,7	24,4	8,6	13,8	12,5	19,5	6,1
<i>Ikä</i>							
25-34	7,7	11,3	3,8	4,8		8,0	5,2
35-49	22,7	27,8	15,4	14,3	100,0	20,8	40,0
50 -	21,6	24,3	15,4	18,2	33,3	12,3	55,6
<i>Perhesubteet</i>							
Naimisissa	13,0	18,5		11,5	11,1	12,1	8,2
Avoliitossa	13,5	25,8	18,2	15,8	33,3	8,3	3,3
Naimaton, eronnut, leski	18,4	22,1	20,0	5,3	50,0	15,4	33,3
<i>Koulutus</i>							
Perusaste	21,0	24,4	25,0	15,8	44,4	17,1	18,2
Keskiaste	11,2	17,8	6,1	1,8		10,3	10,3
Korkea-aste	10,3	13,8		20,0		9,0	4,8
<i>Työttömyysturva</i>							
Perus	13,6	17,9	21,4	10,0	66,7	9,6	6,7
Ansio	15,5	23,6	7,4	10,3	18,2	12,7	9,4

Ei tukia	14,8	13,6	10,0	15,3	28,6
----------	------	------	------	------	------

Liite 2-2.

Työttömyyden haittapuolia: Kulutuksesta tinkiminen, ongelma ainakin jossain määrin, %							
	Kaikki	Poikkileikkausaineisto				Virta-aineisto	
		Työtön	Toimen- piteissä	Työssä	Työv. ulkop.	Työssä	Työv. ulkop.
<i>Lkm</i>	1281	393	52	119	16	590	111
<i>Kaikki</i>	72,4	77,1	73,1	72,3	68,8	70,0	69,4
<i>Sukupuoli</i>							
Mies	73,9	81,1	88,2	70,4	75,0	70,3	76,9
Nainen	71,9	78,1	65,7	73,8	62,5	69,5	68,4
<i>Ikä</i>							
25-34	71,3	78,9	73,1	66,1	50,0	70,2	69,1
35-49	75,5	86,1	69,2	71,4	100,0	70,2	60,0
50 -	71,6	69,1	76,9	90,9	77,8	68,5	77,8
<i>Perhesuhteet</i>							
Naimisissa	69,4	73,1	70,5	66,7	68,2	63,9	72,5
Avoliitossa	75,5	72,7	84,2	33,3	75,0	83,3	72,6
Naimaton, eronnut, leski	76,1	73,3	68,4	100,0	69,8	72,2	85,0
<i>Koulutus</i>							
Perusaste	77,3	78,6	100,0	78,9	77,8	75,1	68,2
Keskiaste	71,1	76,7	63,6	67,9	75,0	69,7	70,6
Korkea-aste	64,4	69,0	71,4	72,0	33,3	60,7	66,7
<i>Työttömyysturva</i>							
Perus	78,0	81,3	78,6	70,0	100,0	76,8	76,7
Ansio	71,2	73,8	70,4	73,5	72,7	69,1	70,3
Ei tukia	66,9	81,8	66,7	70,0		65,9	57,1

Liite 3.

Työttömyyden hyviä puolia: Ei tarvitse tehdä töitä, hyvä puoli ainakin jos- sain määrin, %							
	Kaikki	Poikkileikkausaineisto				Virta-aineisto	
		Työtön	Toimen- piteissä	Työssä	Työv. ulkop.	Työssä	Työv. ulkop.
Lkm	1226	338	52	119	16	590	111
Kaikki	17,5	16,3	23,1	21,8	25,0	15,4	23,4
<i>Sukupuoli</i>							
Mies	16,0	14,2	5,9	24,1	12,5	16,5	7,7
Nainen	19,0	18,3	31,4	20,0	37,5	13,6	25,5
<i>Ikä</i>							
25-34	17,4	21,3	23,1	19,4		14,6	20,6
35-49	16,5	10,4	15,4	31,4	100,0	16,1	40,0
50 -	19,0	16,2	30,8	13,6	33,3	17,8	44,4
<i>Perhesubteet</i>							
Naimisissa	17,7	15,4	23,1	21,3	22,2	15,9	26,2
Avoliitossa	19,3	29,1	9,1	10,5		16,7	23,3
Naimaton, eronnut, leski	16,0	11,9	33,3	28,9	50,0	13,4	16,7
<i>Koulutus</i>							
Perusaste	17,5	17,4	16,7	13,2	44,4	16,6	22,7
Keskiaste	18,0	16,2	21,2	30,4		15,6	22,1
Korkea-aste	15,5	10,3	42,9	16,0		12,4	28,6
<i>Työttömyysturva</i>							
Perus	19,5	19,0	14,3	27,5	100,0	14,4	26,7
Ansio	17,4	15,0	22,2	22,1	9,1	17,1	20,3
Ei tukia	13,4	9,1	44,4			11,8	21,4
Työttömyyden hyviä puolia: On enemmän aikaa olla perheen ja ystävien kanssa, hyvä puoli ainakin jossain määrin, %							
Kaikki	60,4	58,6	69,2	55,5	68,8	59,0	73,9
<i>Sukupuoli</i>							
Mies	54,2	47,3	58,8	53,7	62,5	57,3	46,2
Nainen	67,1	69,8	74,3	56,9	75,0	61,8	77,6
<i>Ikä</i>							
25-34	65,5	68,5	73,1	56,5	66,7	63,3	73,2
35-49	52,4	51,9	53,8	60,0		51,2	60,0
50 -	57,1	53,3	76,9	45,5	77,8	56,2	88,9
<i>Perhesubteet</i>							
Naimisissa	65,9	62,8	80,8	63,9	100,0	62,3	83,6
Avoliitossa	63,0	70,9	45,5	52,6	33,3	61,7	70,0
Naimaton, eronnut, leski	49,4	48,4	66,7	44,7	25,0	49,7	55,6
<i>Koulutus</i>							
Perusaste	54,3	52,7	58,3	39,5	55,6	56,9	68,2
Keskiaste	65,0	61,3	75,8	66,1	75,0	62,2	79,4
Korkea-aste	59,2	79,3	57,1	56,0	100,0	51,7	61,9
<i>Työttömyysturva</i>							
Perus	59,8	58,7	64,3	52,5	33,3	60,0	73,3

Ansio	62,3	58,3	66,7	60,3	81,8	61,0	78,1
Ei tukia	57,0	63,6	100,0	40,0	50,0	52,9	57,1

Liite 4-1.

Työsuuntautuneisuus: Minulle on erittäin tärkeää, että minulla on töitä. Väittämän kanssa ainakin osittain samaa mieltä, %							
	Kaikki	Poikkileikkausaineisto				Virta-aineisto	
		Työtön	Toimen- piteissä	Työssä	Työv. ulkop.	Työssä	Työv. ulkop.
Lkm	1276	391	52	118	16	590	109
<i>Kaikki</i>	91,3	82,4	96,2	95,8	81,3	96,8	88,1
<i>Sukupuoli</i>							
Mies	92,9	85,6	94,1	92,6	100,0	97,0	76,9
Nainen	89,6	79,4	97,1	98,4	62,5	96,4	89,6
<i>Ikä</i>							
25-34	95,5	94,0	92,3	100,0	100,0	96,6	91,6
35-49	94,8	91,7	100,0	91,4	100,0	97,6	80,0
50 -	76,7	65,3	100,0	90,5	66,7	95,9	55,6
<i>Perhesubteet</i>							
Naimisissa	91,8	81,0	100,0	98,4	77,8	97,5	86,9
Avoliitossa	92,2	83,9	100,0	100,0	100,0	95,0	90,0
Naimaton, eronnut, leski	89,8	83,6	86,7	89,5	75,0	96,6	88,9
<i>Koulutus</i>							
Perusaste	88,3	78,4	100,0	100,0	66,7	97,8	81,0
Keskiaste	92,5	84,0	97,0	92,7	100,0	97,5	86,8
Korkea-aste	94,8	100,0	85,7	96,0	100,0	92,1	100,0
<i>Työttömyysturva</i>							
Perus	91,3	85,7	92,9	94,9	33,3	98,4	86,7
Ansio	91,5	79,8	96,3	95,6	90,9	97,7	93,8
Ei tukia	90,1	86,4	100,0	100,0	100,0	91,8	69,2
Työsuuntautuneisuus: Vaikka voitaisiin suuren summan rahaa, haluaisin tehdä töitä. Väittämän kanssa ainakin osittain samaa mieltä, %							
Kaikki	71,4	65,2	69,2	75,4	75,0	73,1	80,7
<i>Sukupuoli</i>							
Mies	69,0	64,7	58,8	72,2	87,5	70,5	76,9
Nainen	73,8	65,7	74,3	78,1	62,5	77,3	81,3
<i>Ikä</i>							
25-34	78,5	82,0	69,2	85,5	83,3	74,8	85,3
35-49	69,7	66,7	69,2	60,0	100,0	73,2	80,0
50 -	56,0	49,3	69,2	71,4	66,7	64,4	33,3
<i>Perhesubteet</i>							
Naimisissa	70,3	62,4	76,9	77,0	66,7	71,7	78,7
Avoliitossa	71,8	71,0	72,7	73,7	100,0	68,3	83,3
Naimaton, eronnut, leski	73,1	66,4	53,3	73,7	75,0	79,9	83,3
<i>Koulutus</i>							
Perusaste	65,2	61,3	75,0	73,7	55,6	68,5	57,1
Keskiaste	72,2	66,3	63,6	72,7	100,0	73,1	83,8
Korkea-aste	85,0	86,2	85,7	84,0	100,0	82,0	95,0
<i>Työttömyysturva</i>							

Perus	67,7	60,2	57,1	74,4	33,3	74,4	73,3
Ansio	71,7	66,5	74,1	75,0	81,8	71,4	85,9
Ei tukia	77,3	77,3	77,8	80,0	100,0	76,5	76,9

Liite 4-2.

Työsuuntautuneisuus: Työ on se, mikä merkitsee minulle eniten elämänsäni. Väittämän kanssa ainakin osittain samaa mieltä, %							
	Kaikki	Poikkileikkausaineisto				Virta-aineisto	
		Työtön	Toimen- piteissä	Työssä	Työv. ulkop.	Työssä	Työv. ulkop.
Lkm	1276	391	52	118	16	590	109
Kaikki	54,3	59,1	50,0	56,8	81,3	53,6	36,7
<i>Sukupuoli</i>							
Mies	59,6	65,8	64,7	66,7	100,0	54,6	53,8
Nainen	48,8	52,9	42,9	48,4	62,5	51,8	34,4
<i>Ikä</i>							
25-34	48,6	54,1	42,3	50,0	100,0	49,3	35,8
35-49	59,7	62,0	53,8	62,9	100,0	57,7	60,0
50 -	61,8	61,3	61,5	66,7	66,7	64,4	33,3
<i>Perhesubteet</i>							
Naimisissa	52,5	56,6	50,0	62,3	77,8	52,3	27,9
Avoliitossa	50,6	46,8	81,8	47,4	100,0	50,0	46,7
Naimaton, eronnut, leski	60,2	67,9	26,7	52,6	75,0	59,1	50,0
<i>Koulutus</i>							
Perusaste	65,2	66,3	66,7	86,8	66,7	61,9	42,9
Keskiaste	50,1	51,5	42,4	50,9	100,0	51,9	38,2
Korkea-aste	41,0	51,7	57,1	24,0	100,0	42,7	25,0
<i>Työttömyysturva</i>							
Perus	52,9	59,4	50,0	53,8	33,3	51,2	33,3
Ansio	55,8	59,2	55,6	60,3	90,9	55,2	35,9
Ei tukia	53,2	59,1	33,3	50,0	100,0	54,1	46,2

Lähteet

- Alkula, Tapani, S. Pöntinen, P. Ylöstalo (1994), Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät, WSOY:n graafiset laitokset, Juva.
- Andrews, F. M., J.N. Morgan, J.A. Sonquist ja I. Klem (1973), Multiple Classification Analysis, The University of Michigan, Ann Arbor, Michigan.
- Björklund, A. ja T. Eriksson (1998), ”Unemployment and mental health: evidence from research in the Nordic countries”, *Scandinavian Journal of Social Welfare*, 7: 219-235.
- Dagpengesystemene i Norden og tilpasningen på arbeidsmarkedet. Nordisk rapport, Käsikirjoitus.
- Erkko, P. ja E. Salminen (1998), "Työttömien suhtautuminen oman työmarkkina-asemansa muutoksiin" teoksessa Rasinkangas, J., Hyvinvointi ja markkina-asema, Kansaneläkelaitos, Sosiaali- ja terveysturvian tutkimuksia 33.
- Feather, N. T. (1990), *The Psychological Impact of Employment*, Springer Verlag, New York.
- Groot W. ja G. Jehol-Gisjbers (1992), "The effects on unemployment benefits levels on the duration of unemployment", teoksessa Verhaar, J. (toim.) "On the mysteries of unemployment", Fryske Akademie-Kluwer Academic Publishers. Dordrecht-Boston-London.
- Hallitusohjelma 13.4.1995, Valtioneuvosto, Helsinki
- Heikkilä, M. ja H. Uusitalo (toim.) (1997), "Leikkausten hinta. Tutkimuksia sosiaaliturvan leikkauksista ja niiden vaikutuksista 1990-luvun Suomessa", *Stakes, Raportteja* 208.
- Holm, P. ja T. Kyyrä (1997), "Tulojen vaikutus työmarkkinasiirtymiin", Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, *Tutkimuksia* 40.
- Helsingin Sanomat (4.6.1998) ”Miksi ihmisiä pitää hakea terassilta töihin?” Cap Geminin henkilöstöpäällikkö Maritta Paajanen. toim. Minna Asikainen.
- Hämäläinen, K. (1998), "Aktiivinen työvoimapolitiikka Suomen työmarkkinoilla - taloustieteen näkökulmia ja tutkimustuloksia", *Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, Sarja C* 77.
- Hämäläinen, K. (1999), "Aktiivinen työvoimapolitiikka ja työllistyminen avoimille työmarkkinoille", *Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, Sarja B* 151.

- Kannustinloukkutyöryhmän loppuraportti (1996), Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1996/5.
- Kansaneläkelaitoksen tilastokatsaus 1998/4, Kansaneläkelaitos, Helsinki.
- Kasvio, A. (1994), Uusi työn yhteiskunta: suomalaisen työelämän muutokset ja kehittämismahdollisuudet, Gaudeamus, Helsinki.
- Kasvio, A. ja A. Nieminen (1999), "Kilpailu työstä: tutkimus globalisaatiosta, maailmanlaajuisesta työpaikkakilpailusta ja Suomen mahdollisuuksista", Tampereen yliopisto, Tampere.
- Kattelus, K. (1999), "Elinikäisestä työllisyydestä elinikäiseen työllistyvyyteen", Helsingin kaupungin tietokeskus, Kvartti 1/1999.
- Keinänen, P. (1998), "Mikä työvoimatutkimuksessa muuttui?" teoksessa "Työ, aika ja elämänvaiheet", Tilastokeskus, Työmarkkinat 1998:9.
- Keskinäinen eläkevakuutusyhtiö Varma-Sampo, Toimeentuloturva 1998.
- Kettunen, J. (1989), "Työttömyysturvan vaikutukset työn etsintään", Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, sarja C 49.
- Koistinen, P. (1997), "Työttömyysturvan uudistamisen tarve ja lähtökohdat", Työministeriö, Työpoliittinen Aikakauskirja 1-2/1997.
- Kortteinen, M. ja H. Tuomikoski (1998), Työtön: tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä, Tammi, Helsinki.
- Kouvonen, A. (1999), "Kaupan alan ikääntyvät työnhaussa", Työministeriö, Työhallinnon julkaisu 223.
- Layard, R., S. Nickell ja R. Jansma (1991), Unemployment, Oxford University Press.
- Lehto, A-M. ja H. Sutela (1998), "Tehokas, tehokkaampi, uupunut", Tilastokeskus, Työmarkkinat 1998:12.
- Lilja, R. (1992), "Modelling Unemployment Duration in Finland", Työväen taloudellinen tutkimuslaitos, Discussion Papers, No. 100.
- Marski, J. (1996), "Hyvinvoinnin ulottuvuuksia 1995. Uhat, mahdollisuudet ja haasteet", Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 15.
- Parjanne, M-L. (1997), "Työmarkkinat murroksessa", Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, Sarja B 135.
- Pehkonen, Jaakko (1998), "Pitkäaikaistyöttömyys", teoksessa Pohjola, M. (toim.), Suomalainen työttömyys, Helsinki.
- Raitasalo, R. (1998), "Ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien työhön liittyvien elämänperspektiivien ristiriidat" teoksessa Rajavaara M. (toim.), Työtä, eläkettä vai työttömyyttä, Kansaneläkelaitos, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 37.

- Rantala, J. (1998), "Työvoimapolitiikan rooli ja työttömien työllistyminen", Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Tutkimuksia 44.
- Rasinkangas, J. (1998), "Hyvinvointi ja työmarkkina-asema", Kansaneläkelaitos, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 33.
- Rusanen, J., T. Muilu, A. Naukkarinen ja A. Colpaert (1998), "Työttömyyden ikä- ja sukupuolirakenteen alueelliset ja paikalliset erot 1993-1995", Työministeriö, Työpoliittinen aikakauskirja 2/1998.
- Räisänen, H. ja M. Tuomaala (1998), "Rekrytointiongelmien työnvälitykseen ilmoitettujen työpaikkojen kohdalla tammikuussa 1998", Työministeriö, Työhallinnon julkaisu 204.
- Rönkkö, P. (1994), "Hyvinvointivaltion suojaverkko toimeentuloriskinä. Tulojen uudelleenjaon kriittinen arviointi" teoksessa Heikkilä, M. ja K. Vähätalo (toim.), Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos, Gaudeamus, Helsinki.
- Santamäki-Vuori, T. (1996), Pitkäaikaistyöttömien työmarkkinakokemukset lamavuosina 1993-1994, Työministeriö, Työpoliittinen tutkimus 131.
- Santamäki-Vuori, T. ja P. Sauramo (1990), "Epättyypilliset työsuhteet ja työuran vakaus Suomessa", Työväen taloudellinen tutkimuslaitos, Tutkimuksia 32.
- Schaufeli, W.B. (1992), "Unemployment and mental health in well- and poorly-educated school-leavers" teoksessa Verhaar, C.H.A. ja L.G. Jandma (toim.), On the mysteries of Unemployment: Causes, Consequences and Policies, Kluwer Academic Publisher, Alankomaat.
- Suhdanne 4/1998, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos.
- Sutela, H. (1998), "Epättyypilliset työsuhteet ja työajat" teoksessa Työ, aika ja elämänvaiheet, Suomen EU-työvoimatutkimus 1995-97, Tilastokeskus, Helsinki.
- Talous & Yhteiskunta 2/1998, Palkansaajien tutkimuslaitos.
- Tervahartiala, T., J. Vesalainen ja Jukka Vuori (1996), "Työttömien toimeentulo-ohjelmien vaikutukset: kirjallisuuskatsaus", Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 12, Kansaneläkelaitos.
- Tilastokatsaus 1998:IV, Tilastokeskus.
- Tilastokeskus (1998 a), Työ, aika ja elämänvaiheet. Työmarkkinat 1998:9.
- Työllisyyskertomus 1998, Työministeriö, Työhallinnon julkaisu 222.
- Työmarkkinat TM 1998.
- Työministeriö (1997), "Työnhakija-asiakkaan palveluprosessin uudistaminen", Työhallinnon julkaisu 190.

- Työministeriö (1998), "Selvitys yli viisi vuotta työttömänä olleiden tilanteesta vuonna 1997", Työhallinnon julkaisu 197.
- Työministeriö (1999), "Työhallinnon toimintaohjelma syrjäytymisen ehkäisyksi. Ehdotus", Työhallinnon julkaisu 221.
- Työpoliittinen aikakauskirja 1-2/1997. Työministeriö.
- Työttömyysturvatoimikunta 1992:n mietintö, Komiteamietintö.
- Työvoimatilastot 1997.
- Vesalainen, J. ja J.Vuori (1998), "Työhön - ryhmämenetelmän vaikutus työllistymiseen ja työllistymisen laatuun", Työministeriö, Työpoliittinen tutkimus No. 189.
- Viitanen M. (1998), "Ikääntyneiden pitkäaikaistyöttömien työnhakuaktiivisuus ja työttömyysturva", teoksessa Ikääntyneiden työttömien palvelutarveselvityksen osaraportti 4, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 37, Kansaneläkelaitos.
- Vuori, J. ja T. Tervahartiala (1995), "Työttömien työnhakuaktiivisuus ja koettu terveys", Työministeriö, Työpoliittinen tutkimus 91.
- Vähätalo, K. (1988), "Työttömät ja työttömyysturvauudistus", Työministeriö, Työvoimapoliittisia tutkimuksia 74.
- Vähätalo, K. (1998), Työttömyys ja suomalainen yhteiskunta, Gaudeamus, Tampere.
- Ylöstalo, P. (1986), "Työn arvostuksen muuttuminen ja palkkatyöhön sitoutuminen", Sosiologia 23, 1986:2, 99-105.